

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

RUSYA'NIN 2014 UKRAYNA KRİZİNDEKİ HİBRİT
SAVAŞ STRATEJİSİNİN ANALİZİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Areej Ahmed AL-NUAIMI

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Emre GÜNDOĞDU

İstanbul – 2023

TEZ TANITIM FORMU

Yazar Adı Soyadı : Areej Ahmed AL NUAIMI

Tezin Dili : Türkçe

Tezin Adı : Rusya'nın 2014 Ukrayna Krizindeki Hibrit Savaş Stratejisinin Analizi

Enstitü : İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Anabilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

Tezin Türü : Yüksek Lisans

Tezin Tarihi : 01.06.2023

Sayfa Sayısı : 90

Tez : 1. Dr. Öğr. Üyesi Emre GÜNDOĞDU

Danışmanları

Dizin Terimleri : Rusya, Ukrayna, Hibrit Savaş, Avrupa Birliği, strateji

Türkçe Özet : Bu çalışmanın temel amacı Rusya'nın Ukrayna'ya yaptığı müdahaleyi hibrit savaş perspektifinden incelemektir. Bu amaçla çalışmanın teorik temelleri atıldıktan sonra Rusya'nın 2014 yılında Ukrayna'ya müdahalesinde yaşanan pratik olaylar hibrit savaş teorisi perspektifinden değerlendirilmiştir.

Dağıtım Listesi : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

İmzası

Areej Ahmed AL-NUAIMI

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

RUSYA'NIN 2014 UKRAYNA KRİZİNDEKİ HİBRİT
SAVAŞ STRATEJİSİNİN ANALİZİ

Yüksek Lisans Tezi

Areej Ahmed AL-NUAIMI

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Emre GÜNDOĞDU

İstanbul – 2023

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının ederlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

Areej Ahmed AL-NUAIMI

.../.../2023

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Areej Ahmed Dawood AL NUAIMI' nın “**Rusya'nın 2014 Ukrayna Krizindeki Hibrit Savaş Stratejisinin Analizi**” adlı tez çalışması, jürimiz tarafından Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Doç. Dr. Fatih Fuat TUNCER

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Emre GÜNDOĞDU
(Danışman)

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Alihan LİMONCUOĞLU

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.... / / 2023

Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ
Enstitü Müdürü

ÖZET

Tarih boyunca en çok merak edilen konulardan biri olan "savaş" olgusunun yöntemlerinde sürekli değişimler olmuştur. Geçmişte, muharebe araçlarının gelişimi ve muharebede kullanılan alet ve mekanizmaların türü, bir muharebenin galibini belirleyen en önemli faktörler arasında yer alıyordu. Kitle imha silahlarının ve nükleer silahların yaygınlaştığı 21. yüzyılda devletler geleneksel bir hayatta kalma mücadelesine doğrudan katılamamış ve daha farklı, daha mantıklı bir yol aramaya başlamıştır. Bu bakımdan, yakın tarihte Hibrit Savaş Doktrini, ulusların ihtiyaçlarına hitap eden en kapsamlı savaş teorisi olarak ortaya çıkmıştır. Hibrit savaş yönteminin siyasi ve ekonomik maliyetleri konvansiyonel savaşa göre çok düşük ve bu maliyetlere göre elde edilen zafer ölçüğü çok yüksektir. Bu nedenle devletlerin hibrit savaş yöntemini gerek saldırı gerekse savunma açısından her yönüyle anlaması zorunlu hale gelmiştir. Bu çalışmanın temel amacı Rusya'nın Ukrayna'ya yaptığı müdahaleyi hibrit savaş perspektifinden incelemek ve bu müdahalede Avrupa Birliği ve NATO'nun rolünü ortaya koymaktır. Bu amaçla önce teorik boyut, ardından tarihsel boyut ortaya konulmuştur. Çalışmanın teorik temelleri atıldıktan sonra Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesinde yaşanan pratik olaylar hibrit savaş teorisi perspektifinden değerlendirilmiştir. Son olarak Ukrayna krizi öncesi, sırası ve sonrasında Avrupa Birliği ve NATO'nun rolleri incelenerek, bu örgütlerin krizin ortaya çıkmasındaki rolü ve bu örgütlerin Rus hibrit savaşına karşı ne ölçüde hazır oldukları ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Rusya, Ukrayna, Hibrit Savaş, Avrupa Birliği, strateji

SUMMARY

There have been constant changes in the methods of the "war" phenomenon, which is one of the most curious subjects throughout history. In the past, the development of combat vehicles and the type of tools and mechanisms used in combat were among the most important factors determining the winner of a battle. In the 21st century, when weapons of mass destruction and nuclear weapons became widespread, the politics of states could not directly participate in a traditional struggle for survival and sought a different, more logical way. In this context, the Hybrid Warfare Doctrine has emerged as the most comprehensive theory of warfare that caters to the needs of nations in recent history. The political and economic costs of the hybrid warfare method are very low compared to conventional warfare and the scale of victory achieved according to these costs is very high. For this reason, it is imperative for states to understand the hybrid warfare method in all aspects, both in terms of attack and defense. The main purpose of this study is to examine Russia's intervention in Ukraine from a hybrid war perspective and to reveal the role of the European Union and NATO in this intervention. For this purpose, first the theoretical dimension and then the historical dimension have been put forward. After laying the theoretical foundations of the study, the practical events in Russia's intervention in Ukraine were evaluated from the perspective of hybrid war theory. Finally, the roles of the European Union and NATO before, during and after the Ukraine crisis were examined, and the role of these organizations in the emergence of the crisis and the extent to which these organizations were ready for the Russian hybrid war were revealed.

Key Words: Russia, Ukraine, Hybrid War, European Union, strategy

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
SUMMARY	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	v
ÖNSÖZ	vi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM RUSYA DIŞ POLİTİKASI

1.1. Rusya Dış Politikasının Temel Prensipleri	5
1.1.1. Batıcılık	5
1.1.2. Avrasyacılık	7
1.2. Rusya Dış Politikasının Aşamaları	10
1.2.1. Rusya Dış Politikası (1990-2000) ve Dış Politikanın Yeniden Yapılanması.....	10
1.2.2. Rol ve Küresel Statüyü Geri Kazanma Arayışı Aşaması (2000-2008 Yılları Arasında Rus Dış Politikası).....	11
1.2.3. 2008'den 2021'e Rusya'nın Dış Politikası ve Uluslararası Politikaya Giriş Aşaması	13
1.2.3.1 Magnitsky Yasası ve Akıllı Yaptırımlar.....	14
1.2.3.2. "Magnitsky" Yasanın Rus Dış Politikasına Etkisi.....	14
1.2.4. Rusya Güvenlik Konsepti.....	17
1.2.5. Ekonomik Kalkınma İçin Doğru Koşulların Sağlanması.....	19

İKİNCİ BÖLÜM HİBRİT SAVAŞ

2.1. Savaş	20
2.1.1. Savaşın Değişimi.....	22
2.2. Hibrit Savaş.....	28
2.2.1. Tanım Karmaşıklıkları	30
2.2.2. Yeni ve Eski Savaş Tartışması	31
2.2.3. Hibrit Savaşın Aktörleri Ve Araçları	32
2.2.4. Hibrit Savaşın Karakteri	33
2.2.5. Hibrit Savaşın Ortaya Çıkışı	34
2.2.5.1. Hibrit Savaş Askeri Teorisinin Doğasındaki Dönüşüm	35
2.2.5.2. Hibrit Savaşın Askeri Teoride Ortaya Çıkışı	35
2.2.5.2.1. Halk	37
2.2.5.2.2. Ordu.....	38
2.2.5.2.3. Yönetim	39
2.2.6. Hibrit Savaş Alanı	40
2.2.7. Hibrit Savaş Pratiği	41
2.2.8. Hibrit Savaşın Teorik Çerçevesi	42

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HİBRİT SAVAŞ ÇERÇEVESİNDE RUSYA'NIN UKRAYNA MÜDAHALESİ

3.1. Ukrayna'da Renkli Devrimler Ve Siyasi Ortam	45
3.1.1. Turuncu Devrim	45
3.1.2. İkinci Turuncu Devrim	46
3.2. Ukrayna'nın Rusya İçin Jeopolitik Önemi	47
3.3. Rusya'nın Ukrayna'ya Yönelik Hibrit Savaşının Nedenleri ve Yansımaları	48
3.3.1. Tarihi ve Kültürel Motifler	48
3.3.2. Siyasi Sebepler	49
3.3.3. Askeri Motifler	50
3.4. Rusya'nın Ukrayna'ya Müdahalesi	51
3.5. Rusya - Ukrayna Hibrit Savaşında Ordunun Rolü	52
3.6. Enformasyon Savaşı ve Propaganda	54
3.7. Ukrayna Krizinin Rusya Üzerindeki Yansımaları	57
3.7.1. Krizin Ekonomik Düzeydeki Sonuçları	58
3.7.2. Krizin Diplomatik Düzeyde Sonuçları	58
3.7.3. Krizin Ordu Üzerindeki Etkileri	59
3.8. Ukrayna Krizine Uluslararası Tepkiler	59
3.8.1. Yurt İçi Tepkiler	59
3.8.2. Yurt Dışı Tepkiler	60
SONUÇ	62
KAYNAKÇA	66
ÖZGEÇMİŞ	77

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
NATO	:	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
BDT	:	Bağımsız Devletler Topluluğu
SCO	:	Şanghay İşbirliği Örgütü
CSTO	:	Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü
AET	:	Avrasya Ekonomik Topluluğu
AGİT	:	Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı
BM	:	Birleşmiş Milletler
TDK	:	Türk Dil Kurumu
SSCB	:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SWIFT	:	Dünya Bankalar Arası Finansal Telekomünikasyon Derneği
IMF	:	Uluslararası Para Fonu
GSYİH	:	Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
DAEŞ	:	Irak ve Şam İslam Devleti (Terör Örgütü)

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimimi tamamladığım süreçte almış olduğum tüm derslere odaklanmamı ve ilgi göstermemi sağlayan tüm hocalarıma, eğitimim sürecimde tüm idari unsurlarda üzerimde emeği bulunan tüm idari personele ve üniversite yöneticilerine, yüksek lisans tez çalışmamın konu başlığının belirlenmesinden itibaren bana yol gösterip yardım ve desteklerini esirgemeyen değerli Dr. Öğr. Üyesi Emre GÜNDOĞDU hocama, yaşamım boyunca desteklerini her zaman hissettiğim değerli aileme teşekkür eder, şükranlarımı sunarım.

GİRİŞ

İnsanlığın tarihi aynı zamanda savaşların tarihidir. Tarih boyunca pek çok medeniyet kuran insan, bugüne kadar kurduğu ve yücelttiği tüm medeniyetleri savaşlarla yok eden bir tarih bırakmıştır. Sebep ve sonuçlar gibi savaş tanımları sürekli değişmektedir. Silahlı çatışmadan topyekûn savaşa kadar farklı şekillerde adlandırılan ve sınıflandırılan savaş, bilim ve teknoloji gelişiminin öncülüğünde yeni kavramları bünyesine katarak insanlığın geleceğini şekillendirmeye başlamıştır.

Savaşın insan yaşamı üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi ve derinlemesine araştırılması; savaşın nedenlerini ve sonuçlarını anlamaya ve insanlığa, savaşın tekrarını önlemek için bir çözüm sunmaya yardımcı olur. Ancak hem insani gelişim süreci hem de savaşın gelişim ve değişim süreci, insanlığın sürekli olarak aynı problemden muzdarip olmasına sebep olmaktadır. Ortaya çıkan her çatışma, insanlığın durmasına ve daha yavaş ilerlemesine neden olur. İnsanların evrim sürecinin olması gibi savaş da her dönemde evrim geçirmektedir. Savaş; toplumsal ve siyasal hayatı, devlet yapısını ve teknolojinin gelişimine göre çeşitli yöntemleri ve düzensiz askeri aktörlerin kullanımını da bünyesine katarak yeni bir anlam kazanmıştır.

Batı'ya oranla Rusya'nın imkan ve kabiliyetlerindeki yetersizlikler göz önünde bulundurulduğunda, Rusya'nın son dönemde elde ettiği kazanımlar dikkat çekici niteliktedir. ABD'nin rakipsiz kaldığı dönemde -özellikle Orta Doğu hamlelerindeki başarısı tartışılırken-, Rusya'nın kısa sürede kesin sonuçlar elde etmesi kafaları karıştırmaktadır. Bu ortamda ortaya çıkan "hibrit savaş" terimi Rusya'nın başarısının arkasında yatan temel faktör olarak gösterilmeye başlanmıştır. Yeni bir savaş biçimi veya stratejisi olarak tanımlanmaya çalışılan hibrit savaş, özellikle Kırım'ın ilhakıyla uluslararası ilişkiler gündemini meşgul etmeye başlamıştır. Hibrit tehditle mücadele stratejilerinin geliştirilmesine yönelik çözüm arayışları şu ana kadar somut bir sonuç vermemiştir. Bu noktada Rusya'nın hibrit savaş stratejileri, günümüzde savaşın temel dinamiklerinin analizini esas almaktadır.

Araştırma kapsamında üretilecek sorulara cevap aranarak bu kavramın çatışma bölgelerinde hibrit savaş uygulamakla suçlanan Rusya açısından nasıl anlaşılacağı, gerçekten bir hibrit savaş olup olmadığı ve savaşın devam etme durumu değerlendirilip

hibrit yöntemlerin kullanım alanlarına yer verilecektir. Hibrit savaşın Rusya Federasyonu tarafından nasıl tasavvur edildiği ve nerelerde uygulandığı, uygulamaları ortaya konularak analiz edilecektir. Bu bakımdan Rusya'nın hibrit savaş teknikleri kullandığı bilinen Ukrayna örneğine yer verilecektir.

Hibrit savaş, günümüzde çatışma bölgelerinde son nokta olması bakımından aktif olarak kullanılan en etkili tekniklerden biridir. Nitelikleri göz önüne getirildiğinde, hibrit yöntemin muharebe alanlarında her bakımdan düşman üzerinde psikolojik olarak ağır bir etkiye sahip olduğu ve bunun da savaşın kazanılmasında büyük etki sağladığı açıktır. Hibrit savaş, konvansiyonel savaşın etkisini çok aşan yeteneklere sahiptir. Bu nedenle hibrit savaş; doğrusal olmayan bir düzeyde yürütülen, yani belirli bir çizgisi olmayan, organize bir oluşum tarafından gerçekleştirilebilen hassas, işlevli, karmaşık ve hedefli bir savaş şekli olarak tanımlanabilmektedir. Yalnızca askeri sonuçlar değil, siyasi sonuçlar da elde etmeyi amaçlar. Hibrit savaşa katılanlar, devlet veya devlet dışı üyelik yapıları olabileceği gibi yasa dışı gruplar ve terörist grupları da olabilir. Tüm bu yapılanmalar, doğrudan topluluğu hedef alır. Tek nokta ve çok yönlü bir yönetim sistemiyle organize edilip uygulanmasından sonra gözlemlenebilen hibrit savaş yöntemleri, uygulayıcılarına birçok avantaj sağlamakta ve hukuki sonuçlarla karşılaşmalarını engellemektedir. Bu açıdan hibrit savaşın derinlemesine çalışılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Bu ve benzeri çalışmalarda, hibrit savaşın Rusya perspektifinden nasıl anlaşıldığına dair kapsamlı bir değerlendirme yapılmadan çoğu zaman belirli bir bakış açısıyla ele alındığına dikkat çekilmiştir. Daha önce yapılan çalışmalardaki eksiklikler nedeniyle bu çalışmada tüm hibrit yaklaşımlara yer verilmiştir. Rusya'nın Ukrayna'ya yaptığı müdahalelerin sahaya katkıları açısından hibrit savaş örnekleri olup olmadığının tespit edilmesi önem arz etmektedir.

Bu çalışmada -özellikle Rusya'nın Kırım ilhakı bağlamında son yıllarda çok duyulan- "hibrit savaş" tabiri, "muğlak" ve "karişık" gibi isimlerle de geçmektedir. Kavram, Rus bakış açısıyla değerlendirilecek ve bu terimin nasıl anlaşılıp algılandığı tartışılacaktır. Rusya Federasyonu tek kutuplu dünya düzenine karşı savaş yürütmektedir ve onun için hibrit savaşın ne demek olduğunu bilmek, onu nasıl yöneteceğini bilmek gibidir.

Hibrit savaşın belki de en belirgin tezahürü, özellikle Soğuk Savaş sonrası yeni Rus askeri doktrini kristalleşmeye yol açtığı için, Rusya'nın 2014'te Kırım'ı ilhak etmesi ve Rus güçlerinin yarımadanın çeşitli stratejik noktalarını ele geçirmesinin ardından alelacele organize edilen Ukrayna örneğidir. Rusya'yı eski görkeminde ve uluslararası düzeydeki etkin rolüne kavuşturmayı amaçlayan ilke, yakın komşuları da kapsayan güvenlik kuşağı ülkeleri yani 1990'dan sonra ortaya çıkan ülkeler üzerinde denetimi zorunlu kılan Sovyet doktrininin alternatif ilkelerinden biridir. Sovyetler Birliği, Batı'nın Ukrayna'yı kontrol etmesine ve Kiev'deki politikacıları etkilemesine izin vermemek için Batı yanlısı bir hükümet kurulmasını engellemiştir. Putin yönetiminin renkli devrimlere karşı tutumu da, benzer bir tutumun Rus topraklarına aktarılmasını engelleme çabasıdır.

Ukrayna'daki Rus hibrit modeli, ülkenin istikrarsızlaştırılmasıyla başlayan, ardından ekonomiyi ve altyapıyı zayıflatan aşamalardan geçmiştir. Ukrayna; Avrupa'ya açılan doğu kapısının yarısından fazlasını temsil etmesi, hassas bir konumu işgal etmesi ve stratejik bir derinlik oluşturması sebebiyle Rusya için büyük bir öneme sahiptir. Özellikle birçok Doğu Avrupa ülkesinin NATO'ya katılmasından sonra, Ukrayna başkan Putin'in dış politikasının en önemli yönünü oluşturmaktadır. Rusya'nın stratejik vizyonuna göre Ukrayna, Rusya'yı Batı'dan ve müttefiklerinden koruyacak son duvar haline gelmiştir.

Ukrayna'nın Rusya için tarihsel değerı göz önüne alındığında, onun bir parçası olarak kabul edilir. İster Rus İmparatorluğu isterse Sovyetler Birliği'nin varisi olsun, birçok savaş ile Ukrayna'yı korumaya çalışmıştır. Kırım'ın stratejik önemi ise Rusya'nın çıkarları için önemli bir liman olmasından kaynaklanır. Rus Karadeniz Filosunun bulunduğu askeri canlılık ve petrol zengini Akdeniz arasında bir geçiş noktası olmuştur. Bu bölge Rusya'yı, Batı'nın tepkilerinden beklediği olumsuz yansımalara rağmen stratejik üslerini korumak için hibrit bir model benimseyerek harekete geçmeye ve müdahale etmeye yöneltmiştir.

Ruslar ve Ukraynalılar Slav'dır, dilsel ve kültürel olarak birbirlerine yakındırlar. Ancak kültür ve dil yakınlığına rağmen bu iki toplum birbirine yabancılaşmış ve dışman hale gelmiştir. Bugün Ukrayna, Rusya'nın tarihi ve geleceği açısından önemli bir ülkedir. Bu nedenle Ukrayna, yaşanan siyasi kriz ve çatışmalara rağmen Rusya'nın görmezden gelebileceği bir ülke değildir. Rusya, Ukrayna jeopolitiğinin hapsedip

dayattığı Rus egemenliğine karşı mücadele ederken, yakın çevresinde 2. Dünya Savaşı'ndan günümüze kadar yaşadığı en ciddi sorunlardan biri olan Ukrayna'nın Batı'nın yanında yer almasıyla mücadele etmektedir. Mücadeleyi yürütürken uluslararası hukuku ihlal eden pek çok adım atmıştır. Ukrayna'nın işgali ve Kırım'ın ilhaki buna dahildir. Bu bağlamda Ukrayna'yı bölünmenin eşiğine getiren siyasi krizler ele alınacak, toplumsal ve siyasi bölünme sürecinin sonunda Ukrayna'daki fiili bölünme üzerinde durulacak ve Rus askeri müdahalesini kolaylaştıran faktörler irdelenecektir. Ancak Rusya'nın Ukrayna'ya askeri müdahalesi hibrit savaş bağlamında değerlendirilecek olup müdahalenin sonuçlarının da analiz edilecektir.

Gerçekleştirilmek istenen araştırmaya, zaman kısıtları nedeni ile bazı sınırlılıklar getirilmiştir. Bu kapsamda çalışma, Rusya'nın Ukrayna savaşlarında uyguladığı hibrit savaş taktikleri olarak sınırlandırılmıştır. Bu sınırlılık kapsamında Rusya'nın uyguladığı hibrit savaş taktiklerinin yalnızca Ukrayna özelinde analiz edilmesi sağlanacaktır. Bunun dışında Rusya'nın müdahale gerçekleştirdiği farklı ülkeler araştırma dışında bırakılacaktır.

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemleri olarak doküman analizi ve literatür taraması yapılacaktır. Bu modele göre araştırılması amaçlanan vakalara ilişkin bilgi içeren yazılı materyaller sistematik olarak incelenecektir. Bu kapsamda konuyla ilgili makale, rapor, tez gibi yazılı metinlere ulaşmak için elektronik kütüphanelerden yararlanılacak olup mevcut yayınlar ve belgeler incelenecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

RUSYA DIŞ POLİTİKASI

1.1. Rusya Dış Politikasının Temel Prensipleri

Sovyet İmparatorluğu'nun parçalanması, kurulmuş olan tüm kavramların yıkılmasına yol açtı. Tüm siyasal faaliyetleri yeniden yapılandırmak için değişimler gerçekleşti. İster iç, ister dış düzeyde olsun Rus dış politikasının hedeflerinde, onu yöneten ideolojik temellerin bir kenara bırakılmasıyla radikal bir değişim yaşandı. (Alisfahani, 2001, s. 159-162).

1.1.1. Batıcılık

Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra Rusya'nın ilk başbakanı ve devlet başkanı olan Yeltsin; Rusya'nın Batı'ya ait olduğunu, Batı'nın bir parçası olması ve kendi iç gelişiminde Batı'yı taklit etmesi gerektiğini savunan "Batı" kavramını benimsemekteydi. Yeltsin ve dönemin dışişleri bakanı, Rusya'nın emperyal mirasını reddetme konusunda oldukça açık sözlüydü. 19 Kasım 1990'da Kiev'de yaptığı bir konuşmada Yeltsin açık bir şekilde şunları söyledi: "Rusya, herhangi bir yeni imparatorluğun merkezi olmayı arzulamıyor ve Rusya, bu rolün dezavantajını çok iyi anlıyor çünkü uzun süredir bu rolü oynuyor. Peki bundan ne kazanıyoruz? Sonuç olarak Ruslar daha mı özgür mü oldu? Daha mı zengin oldular? Yoksa daha mı mutlu?" (Brzezinski, 1999, s. 94-95).

Atlantikçiler ve Batılılar, Moskova'nın Batı'ya yönelik politikalarını destekleyen geniş bir grup olarak değil, üst düzey yetkilileri ve akademisyenleri içeren bir grup olarak tanımlanmaktadır. Bu hareketin lideri, o zamanki Dışişleri Bakanı Andrei Kozyrev olarak bilinmektedir. Atlantikçiler, Rusya'nın tarihi olarak Avrupa medeniyetiyle bağlantılı olması ve NATO, Avrupa Birliği ve Uluslararası Para Fonu gibi Avrupa kurumlarıyla bütünleşmesi gerektiğini savunurlar.

Aynı zamanda Atlantikçiler, Batı'ya yakın olmanın ve Batılı olmanın özgürlük, ilerleme, sivil toplum, insan hakları ve demokrasi anlamına geldiğini iddia eden gruplar arasında yer almışlardır ve Batı'da kalarak dış politika oluşum sürecini etkilemeye çalışmışlardır (Duncan, 2005, s. 277-294).

1991'in sonundan 1995'in sonuna kadar Rus dış politikasına egemen olan eğilim, o zamanki Dışişleri Bakanı (Andrei Kozreev) önderliğinde Rusya'nın Batı

medeniyetleriyle, özellikle de NATO ülkeleri grubu tarafından temsil edilen blokla entegrasyonunun önemi bakımından tartışıldı. Bu eğilimin savunucuları, Rusya'nın ekonomik ilerlemesinde Rusya'yı avantajlı kılmamanın tek yolunun bu entegrasyon olduğunu düşünerek, Avrupa dünyası ile “koşulsuz entegrasyon” yoluna mümkün olduğunca çabuk çıkılması gerektiğini savunmuştur. Bu yaklaşım, Rusya'nın “normal” bir uluslararası güç haline geldiği yani en büyük güçlerden sadece biri olduğu gerçekliğinden kaynaklanıyordu. Bu eğilimin destekçileri, Sovyetler Birliği'nden ayrılan yeni ülkelerdeki Rus azınlıkların korunmasıyla ilgili olsa bile, Rusya'nın uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanımına veya kuvvet tehdidinde başvurmamasının önemini vurguladılar. Avrupa, Rusya'nın dış politikasının "ideolojik olmayan" bir çıkar politikası olması gerektiğini çünkü Rusya'nın artık dünya sisteminde düşman olmadığını ve siyasi sistemine bir ideolojinin hakim olmadığını belirtmiştir. (Al-Sayed, 2007, s. 40).

Rus liderliğinin amaçladığı gibi, silahların kontrolü, Rusya ile Amerika Birleşik Devletleri arasındaki genel siyasi etkileşim hareketinin önemli bir parçasıydı. Silah kontrolü Rusya ile ABD arasında ekonomik bir temel oluşturmaya yardımcı olacak, yeni bir dostluk ve işbirliği çerçevesi oluşturacaktı. Rusya'nın mümkün olduğu kadar çok Batı yardımı alma arzusu bağlamında Rusya'nın silahlarının azaltılması müzakerelerinde ABD'nin küresel önceliğini tanımaya yakın bir esneklik gösterilmiştir. Esas olarak bu durum Rusya'nın çeşitli silahlanma alanlarında ‘silahları dengesiz azaltma’ ilkesini kabul etmesinin ve Rusya'nın buna bağlılığının ne anlama geldiğini yansıtmaktadır (Tevfik, 2015, s. 214).

NATO ile 27 Mayıs 1997'de Paris'te NATO üye devletleri tarafından “Nükleer Silahların Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Kurucu Kanun”un imzalanmasının ardından, Rusya Yugoslavya, Irak ve Libya'ya yaptırım uygulamayı kabul etti. Bu bakımdan Rusya'nın dış gücünün değerini ve ağırlığını belirlemede özgür olmadığı görülmektedir (Gad, 1998, s. 29-31).

Rusya Devlet Başkanı Boris Yeltsin tarafından Batı yönelimi, silahların kontrol anlaşmaları, piyasa ekonomisi ve siyasi sınırlarla ilgili tüm Avrupa ve Batı taleplerinin uygulanmasına rağmen Amerika Birleşik Devletleri ve Batı Avrupa, Yeltsin'in reformlarını desteklemek veya Avrupa'ya uyum sağlama konusunda isteksizdi. Rusya'yı dış politikası için yeni bir yön düşünmeye iten yeni değişkenler ortaya çıkmaya başladı. Yeltsin, Rusya'nın konumunu zayıflattığı ve yeni bir politika çağrısı

yaptığı için Avrupa-Atlantik yaklaşımına karşı Komünist Parti ve milliyetçi partiler tarafından oluşturulan güçlü bir siyasi muhalefetle karşılaştı. Rusya'nın Sovyetler Birliği'nden bağımsızlığını kazanan ülkeler üzerindeki hegemonyasını yeniden tesis etmesi ve bu ülkelerde ikamet eden Rusların korunması gerekiyordu. (Salameh, 1993, s. 159).

Gelecek yüzyıldaki tehlikeler ve tehditler, nükleer silahlara sahip olan etnik, ekonomik veya siyasi huzursuzluklar; aşırılık eğilimlerine sahip bazı liderleri iktidara getirebilecek olan büyük Asya ülkelerinden gelecekti. Bu nedenle ABD, tehlikeleri kontrol etmek ve komşusu Ukrayna'ya yönelik olası tehditleri azaltma çabasına girişti. Ancak bu girişim ABD'nin Rusya'a yönelik bir müdahalede bulunma, stratejik bir ittifak kurma veya Rusya'nın gerçek bir ortağı olarak tanınması düzeyinde değildi. ABD istediği hedeflere ulaşamaması üzerine Rusya, Çin, Hindistan ve İran gibi yükselen güçlerle stratejik ittifaklar kurmanın yanı sıra ekonomik bloklara girerek ve imza atarak Orta Asya bölgesindeki nüfuzunu tazelemeye çalıştı. Bu çerçevede siyasi, askeri ve güvenlik anlaşmaları imzaladı (AL-Şeyh, 2019, s. 84) .

1.1.2. Avrasyacılık

1993 yılının sonunda Rusya'yı dış politikası için yeni bir yön belirlemeye zorlayan iç ve dış değişiklikler meydana gelmeye başladı. En önemli değişiklikler şunlardır:

1. Başkan Boris, Avrupa-Atlantik politikasının Rusya Komünist Partisi tarafından yönlendirilmesine karşı güçlü bir muhalefetle karşılaşmaya başlamıştır ve Milliyetçi Partiler tarafından Rusya Federasyonu'nun konumunu zayıflatan politika eleştirilmiştir.

2. 1994 yılının başlamasıyla birlikte Batı'ya bağımlılık yanılması ortaya çıkmaya başlamıştır .

3. NATO, Mart 1999'da Rusya'nın müttefiki Sırbistan'ı bombalamıştır.

4. Orta Asya ve Kafkasya'da terörün yayılmasından kaynaklanan güvenlik tehdidi ile Çin- Rusya ve Tacik-Afgan sınırında yasa dışı göç ve uyuşturucu kaçakçılığına rastlanmıştır (Qalajieh, 2016, s. 42-44).

Rus dış politikasının jeopolitik hedefleri, Avrasya eğilimi ile bağlantılıydı. Buna göre, Rusya, Avrasya merkezindeki konumu nedeniyle tarihsel bir ülkedir. Avrupa

üyeliğine ek olarak Rusya'nın Asya'da daha önemli bir role sahip olduğu görülüp dış hedefler yenilenmeli, ortaklar aranmalı ve eski Sovyetler Birliği ülkelerinde -Çin, Japonya- Asya kıtasında ve Arap bölgesinde geleneksel Rus çıkarları korunmalıdır. Bugün Avrasya Entegrasyon Birliği projesi, özellikle Orta Asya ve Türkiye'de, Sovyet sonrası “tercih edilen çıkarlar bölgesi” veya “yakın komşuluk” süreci çerçevesinde yer almaktadır (Egger, 2018, s. 139-141) .

Avrasya'yı destekleyen kuramcı Alexander Dugin birçok uluslararası çevre tarafından jeopolitik zihin olarak tanımlanır. O'na göre, modern Rusya'nın başlıca stratejik yönelimlerinin ardındaki Avrasya kavramı, Rusya'nın Batı'da olmadığı, yani Avrupa'ya ait olmadığı gerçeğini yansıtır. Bu durumda Dugin'e göre, coğrafi konumu ve kültürü itibarıyla Rusya'nın bir imparatorluk olması gerekir.

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, göreve başladığından bu yana Avrasya teorisini yavaş yavaş uygulamaya koymuştur. Avrasyacılık, Rus dış politikasının ilkelerine dahil edilmiştir. Avrasya ideolojisinin Rusya ve komşu ülkeler arasındaki bölgesel ittifak modelleri üzerinde açık bir etkisi olmuş ve bu da Rusya, Kazakistan ve Belarus arasında Avrasya Ekonomik Birliği'nin kurulmasına yansımıştır. (Safran, 2019).

Siyaset felsefecisi Aleksandr Panarin bu yaklaşımın en önemli temsilcilerinden biridir. Panarin'e göre Soğuk Savaş sonrası Rusya ve Batı arasındaki ilişkiler, Kırım Savaşı sonrası ile benzerlik göstermektedir. Yüzyılın ortalarında Rusya'nın Kırım Savaşı'ndaki yenilgisi, ülkeyi uluslararası bir izolasyon durumuna sürüklemiştir. Avrupa ülkeleri, Rusya'nın Avrupa işlerine katılmasına ancak kendi aralarında bölünme olduğunda izin vermiştir. Bunun dışında Avrupa ülkeleri genel olarak Rusya karşıtı politikalar izlemiştir (Dugin, 1999, s. 103-104).

Tüm eleştirilere rağmen, Avrasyacılık günümüz Rusya'sında popülerdir. Bu konuda yapılan yeni olarak adlandırılan araştırma, Alexandre Dugin tarafından 1980'lerin sonunda ortaya konuldu. Yeni Avrasya felsefesi temellerini 1920'lerde Avrupa'ya sığınan Rus mülteci aydınların ortaya koyduğu klasik Avrasyacılıktan almıştır ve bunlar yeni bir fikir haline getirilmiştir. Dugin, felsefede gelenekçilik ve jeopolitikte tüm Avrasya ülkelerinin Batı karşıtı bir blokta birleştirilmesi, sosyal alanda ideal toplum, kolektivist yaklaşım, ekonomide sosyalizm ile kapitalizm arasındaki üçüncü yol kavramlarını benimsemiştir (Çomak, 2006, s. 157) . Niyazov

ve Dugin arasındaki Avrasya tartışmasında Dugin'in ekolü hayatta kalabilmiştir. Dugin'e göre günümüzde Avrasyacılık toplumun en çok ihtiyacı olan modeldir.

Avrasya düşüncesine göre Rusya'nın dış politikasında, eski Sovyetler Birliği'nin uyguladığı bir dış politika vardır. Ancak bu politika Amerika Birleşik Devletleri çıkarlarına uymamaktadır. Modern Rusya bağımsızlığını ve egemenliğini ancak çok kutuplu bir dünya yaratıp koruyabilmektedir. ABD merkezli tek kutuplu bir dünyada Rusya bağımsızlığını ve kimliğini kaybetmiştir. Bu nedenle dünyada çok kutuplu sistemin oluşmasını sağlamak, çağdaş Rus dış politikasının önemli hedeflerindedir. Çok kutuplu bir sistem oluşturmak için stratejik ittifaklar kurulması gerekmektedir çünkü Rusya yeterli güce sahip olmadığı için bunu tek başına yapamamaktadır (Dugin, 1999, s. 27).

Çağdaş dünyada tarihi veya kültürel nedenlerden dolayı çok kutuplu sistemin kurulmasını isteyen bazı jeopolitik aktörler vardır. Bunları birkaç kategoriye ayırmak mümkündür:

1. kategori, bölgesel güçler olarak kabul edilen Avrupa Birliği, İran, Japonya ve Hindistan'dır. Bu ülkeler, Rusya ile stratejik ortak olarak birbirlerinin eksikliklerini tamamlayabilmektedir. Rusya bu ülkelere doğal kaynak, silah ve siyasi destek sağlayabilmekte ayrıca Avrupa Birliği ve Japonya'dan ekonomik ve teknolojik destek alabilmektedir. Hindistan ve İran'dan aldığı siyasi destekle güneydeki nüfuzunu artırabilmektedir. Böylece taraflar birbirlerini tamamlayabilmekte ve ABD merkezli tek kutuplu dünyaya karşı güçlü ittifak oluşturabilmektedir (Dugin, 1999, s. 28).

2. kategori; Pakistan, Çin ve Arap ülkeleridir. Ancak bu ülkeler dış politikalarında Rusya'nın stratejik ortağı olmayı öncelik olarak görmemektedirler. Kaldı ki Japonya, İran, Hindistan, Çin, Pakistan ve Arap ülkelerini aynı ittifakta tanımlamak da mümkün değildir çünkü bu ülkeler arasında öne çıkan bazı sorunlar vardır. Bu kategorideki ülkeler ve Rusya dikkatli hareket etmelidirler. Öncelikli olarak onları Avrasya koalisyonuna dahil etmek değil, Batı ittifakına katılmalarını engellemek gerekir.

3. kategoride üçüncü dünya ülkeleri yer almaktadır. Bu kategoride BDT ülkelerine öncelik verilmeli, eski Sovyet devletlerini etkisi altına alabilmek için onları Avrasya koalisyonuna dahil etmek gerekmektedir. Japonya'yı güçlendirip Asya'da İran

ve Hindistan'ı etkileyerek Asya-Pasifik bölgesindeki küçük devletleri etkilemek de mümkündür. (Dugin, 1999, p. 29).

4. kategoride Rusya'da Avrasya hareketini destekleyen isimler bulunmaktadır. Bu isimler arasında eski Başbakan Yevgeny Primakov, eski Devlet Başkanı Duma Gennady Seleznov ve Rusya Müslümanları Merkezi İdaresi Başkanı Talat Tajuddin ve eski Moskova Belediye Başkanı Yuri Luzhkov sayılabilir. Ayrıca bu hareketin en önemli destekçileri, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ve Kazakistan Devlet Nursultan Başkanı Nazarbayev'dir. Bu durum ışığında Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü (CSTO), Şanghay İşbirliği Örgütü (SCO) ve Avrasya Ekonomik Topluluğu (AET) gibi kuruluşların oluşturulması, Avrasya fikirlerinin pratikte uygulanmasına bir örnektir.

Böylece Avrasya, küresel egemenlik mücadelesinin devam ettiği satranç tahtasıdır. Jeo-strateji veya jeopolitik çıkarların stratejik yönetimi satrançla karşılaştırılabilir de Avrasya'nın oval şekilli satranç tahtası bir dereceye kadar iki oyuncuyla değil, her biri farklı miktarda güç sahibi olan birkaç oyuncuyla sınırlıdır. Ancak ana oyuncular bu bölgenin batısında, doğusunda, merkezinde ve güneyinde yer almaktadır. Bu satranç tahtasının hem batı hem de doğu uçları yoğun nüfuslu alanlar içermektedir (Brzezinski, 2003, s. 73-96).

1.2. Rusya Dış Politikasının Aşamaları

Bazı ülkelerin kalıcı bir stratejisi, bazılarının ise geçici bir stratejisi vardır. Her strateji dönemden döneme farklılık gösterebilir. Bu nedenle Rus stratejisi farklı aşamalardan geçmiştir. Sovyetler Birliğinin politik ve askeri varisi olan Rus Federasyonu'nun Putin'in iktidara geldiğinden sonraki stratejik doğasını saptamak için Boris Yeltsin'in iktidarda olduğu zamana dönmemiz gereklidir. Rus tarihinin bu kritik dönemi incelenip yeni Rus yöneticilerinin Rusya'yı uluslararası sahnede arzuladıkları yere ulaşma amacıyla yeni stratejiler benimsemeleriyle sonuçlanan en önemli sebepler bu şekilde ortaya çıkartılabilir. (Shaklat, 2016, s. 45-51) .

1.2.1. Rusya Dış Politikası (1990-2000) ve Dış Politikasının Yeniden Yapılanması

Sovyetler Birliği, sonunda Doğu Bloğu ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasına yol açan birçok krizle karşı karşıya kalmıştır. Sovyetler Birliği başarısız olmuş, onu farklı

milliyetler ve farklı fikirlerle oluşturan birçok devlet parçalanmıştır. Bölge ülkeleri, küresel rolünden ziyade bölgesel bir rol oynamaktadır (George, 2008, s. 21).

Hukuki ve siyasi olarak Rusya, Sovyetler Birliği'nin statüsünü devralmıştır. Sovyetler Birliği, özellikle stratejik askeri düzeyde bu gücünün bir kısmını muhafaza etmesine ve 1991 yılını takip eden dönemde zarar görmesine rağmen Rus devletinin stratejik yaklaşımından vazgeçmemiştir (Khinkulova, 2021).

1992'nin sonunda, Rusya'yı politikası için yeni bir yönden düşünmeye çağıran yeni değişkenler ortaya çıkmaya başlamıştır. Yeltsin'in Avrupa-Atlantik yaklaşımına karşı siyasi muhalefette güçlü bir Komünist Parti ve milliyetçi partiler tarafından temsil edilen Dışişleri, Rusya'nın konumunu zayıflattıkları için bir politika oluşturmuşlar ve Rusya'nın bu ülkeler üzerindeki egemenliğini yeniden tesis etmeye dayalı yeni bir politikanın benimsenmesini talep etmişlerdir. Sovyetler Birliği'nden bağımsızlığını elde eden ve bu ülkelerde yaşayan Rusları koruyan, ayrıca Sovyetler Birliği'nden bağımsız olan ülkeler üzerinde Rusya'nın hakimiyetini yeniden tesis etmeye ve bu ülkelerde ikamet eden Rusları korumaya dayalı yeni bir politikanın ardından yeni değişkenler ortaya çıkmıştır (Al-Qarala, 2015, s. 57-62).

Bu noktada Rusya'nın diplomatik yollarla ve Batı'ya açılmayla ilgilenmesi olasıdır. Amerika Birleşik Devletleri, Rusya'nın Batı ile ilişkisinin temellerini atmak ve bir ekonomik işbirliği ağı kurmaya hazırlanmak için ekonomik ilerlemeye dönmeyi ve ideolojik mücadelelerden kaçınmayı umuyordu. Strateji ve güvenlik, Batılı liberal güçlerle oluşturulan bir çeşit ortaklığı somutlaştırmıştır. Ancak bu ortaklık, erken dönemlerde Soğuk Savaş'ın yansımaları nedeniyle ortadan kaybolmuştur (Abdeen & Mohamed Elsayed, 1999, s. 59).

Yeltsin, 1994 yılından itibaren Rus dış politikasının yönelimini bu şekilde açıklamaya başlamıştır. Böylelikle Rusya'nın bir Avrasya devleti olduğu ve dış politikasını Avrasya dünyasına yönlendirmesi gerektiği varsayımına dayanan yeni Avrasya akımının özellikleri ortaya çıkmaya başlamıştır (Frederick, Povlock, Stephen, Priebe, & Geist, 2017, s. 99).

1.2.2. Rol ve Küresel Statüyü Geri Kazanma Arayışı Aşaması (2000-2008 Yılları Arasında Rus Dış Politikası)

Batı'ya bağımlılık, bir dizi ekonomik çöküşten sonra Yeltsin'in başbakanı değiştirmesine yol açmıştır. 1999'da başbakan olan ve ardından Mart 2000'deki

cumhurbaşkanlığı seçimlerini kazanan Vladimir Putin, iktidara geldikten sonraki en önemli önceliklerinden birinin Rusya'nın ilk zamanlardaki konumunu geri getirmeye çalışmak olduğunu açıkladı. Amerika Birleşik Devletleri dışındaki birçok büyük devlet, Rusya'nın “büyük güç” statüsünü geri kazanabileceğine ve bağımsızlığını koruyabileceğine inanıyordu. Sonrasında Rusya, aldığı yardım ve kendi kaynaklarına güvenerek ekonomik krizi aşabilmiştir (AL-Şeyh, 2018, s. 74-83).

Vladimir Putin, Rus dış politikasında Avrasya yönelimini derinleştirmeye çalışmış ve birçok iyi bilinen ilkeyi ortaya koymuştur. Putin'in ilkesi ve bu ilkelerin başında, iç reform programlarına odaklanılmış, tek bir süper güç egemenliğinin tabii olmadığı çok kutuplu bir dünyada, Rusya'nın rolünü geliştirmeye ve onu yeniden canlandırmaya odaklanılmıştır. Rusya'nın Asya ve Orta Doğu'daki rolünü ve Batı'nın uluslararası ilişkileri marjinalleştirmesine izin vermedeki başarısızlığını da eklemiştir.

Böylelikle Rusya'nın dış politikasına iki yeni bileşen eklenmiştir:

1. Rusya tek kutuplu sisteme karşı çıkmakta ancak ABD ile silah kontrolü, insan hakları gibi birçok konuda ortak paydada buluşmaktadır. Rusya, Çin, Hindistan ve Japonya ile ilişkilerini güçlendirmek için çalışmaktadır.

2. NATO, Rusya'dan doğuya devam ederse ilk savunma bölgesini korumak için eski Sovyetler Birliği'nin birbirine bağlılığını güçlendirmeye çalışacaktır.

Ancak 11 Eylül 2001'de Amerika Birleşik Devletleri'nde olanlar ve ardından Amerika Birleşik Devletleri'nin küresel stratejisindeki değişiklik, önleyici savaşa geçiş ve terörizmin Amerikan politikasında merkezî bir mesele olarak görülmesi bazı sapmalara yol açmıştır. Putin, benzer bir değişiklik yaparak Amerika'da değişime yatırım yapmaya çalışırken Avrupa-Atlantik yönelimi, Putin'in Rusya'nın terörizme karşı bir savaşta ortak olarak yeni ABD stratejisini desteklemek için Batı alanıyla bir araya gelerek Batı'ya döndüğünü söylemiştir (Qalajiyah, 2016, s. 32) .

2006'da Putin, Avrupa-Atlantik ve yeni Avrasya yönelimini, bir yandan da ABD veya Avrupa ile çatışmayı ima etmeden, Rusya'nın uluslararası konumunu ve alternatiflerin çeşitliliğini sağlayacak yeni bir siyasi antlaşmada birleştirmeye çalışmıştır (Salim, 2010, s. 02).

• Başkan Putin, ABD'nin tek taraflı politikasını eleştirerek çok kutuplu bir dünya düzeninin kurulmasını ve uluslararası hukukun rolünün güçlendirilmesini talep

etmiştir. Bu, Putin'in Batı'ya yönelik yaklaşımının değişmesi döneminin başladığının resmi bir duyurusu olmuştur.

- Rusya, Türkmenistan dışındaki Orta Asya ülkelerini içeren Şanghay İş Birliği Örgütü çerçevesinde Çin ile kurumsal bir stratejik ortaklık kurmaya çalışmıştır ve buna Rusya'nın Sibiryaya ile petrol taşıma hatlarını Çin'e kadar genişletmek için bir petrol ortaklığı da dahil edilmiştir.

- Rusya, askeri diplomasi dahil tüm ilişkilerini çeşitli yöntemlerle yeniden güçlendirmeye çalışmıştır.

- Rusya, özellikle politikasında Amerikan yönelimli ülkeler olmak üzere, Bağımsız Devletler Topluluğu ülkeleriyle askeri diplomasi dahil tüm ilişkilerini çeşitli yöntemlerle eski haline getirmeye çalışmıştır.

Putin yönetimindeki dış politika, şu yollarla daha spesifik ve açık hale gelmiştir:

- Kremlin, -en azından kısa vadede- Avrupa topluluğuyla birleşme fikrinden geri adım atmıştır.

- Rusya'nın kimlik kompleksinden kurtuluşu Batı mı yoksa Doğu uygarlığı ile mi olmuştur?

- Rusya'nın büyük emelleri ve sınırlı potansiyeli arasında bir denge kurmaya çalışan daha gerçekçi bir politikaya başvurma, Batı ile karşı karşıya gelme fikrinden uzaklaşmaya çalışmaya başlanmıştır (Salam, 2012, s. 07).

1.2.3. 2008'den 2021'e Rusya'nın Dış Politikası ve Uluslararası Siyasete Giriş Aşaması

Rus dış politikasının bu aşamadaki en önemli hedeflerinin şunlar olduğu söylenebilir:

1. Rus dış politikasının millileştirilmesi, Rusya'nın kuruluşundan bu yana kaybettiği konumu tekrar kazanması gerektiğinin vurgulanması ve ABD tek taraflılığına son verilmesi.

2. Özellikle Eski Sovyetler Birliği ülkeleri, Hindistan, İran ve Çin gibi ülkelerle seçkin ilişkiler ve stratejik iş birliği arayışı.

3. Bölgedeki komşularla barışın nasıl sağlanacağı konusunda anlaşıp bölgede istikrarı sağlamaya çalışma.
4. Birliğin siyasi alanında Rus etkisini pekiştirmeye çalışma.
5. İstikrarsızlığa yol açan siyasi ve askeri çatışmaların yayılmasını önleme. (Dahman, 2016, s. 85).

1.2.3.1 Magnitsky Yasası ve Akıllı Yaptırımlar

“Akıllı Yaptırımlar” kavramı ve politikası, bireyleri ve şirketleri hedef almaktadır. Bu kavram, 1990'larda Irak'a uygulanan malî ve ticarî ambargonun başarısız olmasından sonra ortaya çıkmıştır. Akıllı yaptırımlar; varlık dondurma, finansal kısıtlamalar ve yönetici seçkinler için seyahat yasakları yoluyla ülke içindeki savunmasız grupları korumak için tasarlanmıştır. Böylece savunmasız grupların rejime karşı duruşunun değiştirilmesi için baskı yapılmıştır. (Kirshner, 1997, s. 32). Yaptırımların bir dış politika aracı olarak etkili olup olmadığı sorusuna ilişkin akademik tartışma üzerine son yirmi yılda yapılan bir ankette, Drezner şu sonuca varmıştır (Drezner, 2001, s. 97): "Hoffbauer, akıllı yaptırımların zorlayıcı önlemlerden çok bir sinyal aracı olarak daha iyi çalıştığına dikkat çekmektedir" (Hufbauer, Schott, Elliott, & Oegg, 2007, s. 139). Akıllı yaptırımlar genellikle karşı grupları, devletlerin taleplerine uymaya ikna ederek bir krizin tarafları arasında müzakere edilip bir çözüme ulaşmayı amaçlamıştır.

1.2.3.2. "Magnitsky" Yasasının Rus Dış Politikasına Etkisi

Bu yasanın adı, avukat Sergei Magnitsky'nin 19 Kasım 2009 tarihinde Rusya nezaretinde ölmesine atfedilir ve Magnitsky yasının 2012 yılının Aralık ayında kabul edilmesi, akıllı yaptırımlar yaklaşımını benimseyen ilk yasa olmasını göstermektedir. 2008'de Sergei Magnitsky, Rus vergi yetkililerini ve kolluk kuvvetlerini Hermitage Capital'den 230 milyon dolarlık vergi iadesi çalmakla suçlayan bir vergi muhasebecisi olarak çalışmaktaydı. O da, vergi kaçakçılığına yardım etmekle suçlanarak tutuklanmış ve hapse atılmıştır. Polis tarafından dövüldüğü iddia edilen Magnitsky, Kasım 2009'da Matrosskaya Tishina gözaltı tesisinde ölmüştür. 2012'de

Amerika Birleşik Devletleri Kongresi, ilgili yetkililere yaptırım uygulayan Magnitsky Yasasını kabul etmiştir (Borshev, Volkova, Flerova, & Alpern, 2009).

Bu olay, devlet başkanı Medvedev'in talebi üzerine İnsan Hakları Kamu Gözetimi Komitesi tarafından yayınlanan bir raporla doğrulanmış, Magnitsky'nin işkence gördüğü hapisanede her türlü psikolojik ve fiziksel baskıya maruz kaldığı beyan edilmiştir. Avrupa Konseyi, ölüm nedenlerinden bazılarının, kötüleşen sağlığının tedavi edilmesindeki ihmalden ve maruz kaldığı kasıtlı işkenceden kaynaklandığına hiç şüphe olmadığı sonucuna varmıştır (Benjamin L. Cardin, 2009).

Magnitsky o zamandan beri Rusya'da insan hakları ihlalleri ve yolsuzluk arasındaki yeni keşfedilen ilişkinin bir sembolü haline geldi ve o zamanki Dışişleri Bakanı ve Meclis İnsan Hakları Komitesi Başkanı olan Cardin, Başkan Clinton'ı vizeleri iptal etmeye ve gelecekteki vizeleri yasaklamaya çağırmıştır. Magnitsky davasına karışıklarından şüphelenilen 60 kişi vergi kaçırmakla suçlanıp tutuklanmış ve ölümlerle yargılanmıştır. 29 Eylül 2010'da Parlamento Dış İlişkiler Komisyonu üyesi olmayan üç milletvekili tarafından kabul edilen "Sergey Magnitsky" yasası, Amerika Birleşik Devletleri Kongresi ile Rusya Bakanlığı arasında gerginliğe neden olmuştur. Ertesi yılın Temmuz ayında, Dışişleri Bakanlığı devreye girmiş ve onun ölümüne karışan Rus yetkililerin listesini içeren kendi yürütme emrini yayınlamıştır.

Ayrıca Rusya'nın Dünya Ticaret Örgütü'ne üyelik konusunu gündeme getirmesi ve Dünya Ticaret Örgütü'nün Rusya'nın 19 yıllık müzakerelerin ardından örgüte katılacağını açıklamasının ardından Kongre'nin yasaya desteğinin güçlenmediği belirtilmektedir (LallyJuly, 2011). Bir yıl sonra, Jackson-Vanik Değişikliği yürürlükten kaldırılmış ve bu, Rusya'nın Amerikan şirketlerinin Rus pazarına tam erişim için hazırlanacağı normal ticari ilişkilere kalıcı olarak sahip olmasını engellemiştir (Rogin, 2012) .

Yasanın iki temel amacı bulunmaktadır:

1. Rus yargı sistemini yurt dışından etkileme girişimi olan El-Keriman'a "Magnitsky" davasıyla ilgili delilleri araştırması için baskı yapmak.
2. Yerel ticari faaliyetlerin başarısını etkileyen, özellikle bu uygulamaların küresel finansal sistem üzerinde önemli bir etkisi olduğu için Rusya'daki işletme sahiplerinin ve çalışanlarının bireysel haklarını ihlal eden yolsuzluğu içermektedir. Yasa, insan hakları ihlallerine dikkat çekmek için

uluslararası şirketler, insan hakları örgütleri ve bankacılık kurumları dahil olmak üzere çok çeşitli küresel aktörleri bir araya getirme potansiyeline sahiptir.

"Magnitsky" Yasası, Rus-Amerikan ilişkilerini etkilemiş ve Rusya Devlet Başkanı Putin'in ilk tepkisi, 19 Mayıs 2013 tarihinde Rus yetkililerin yurt dışında yabancı varlıklara ve banka hesaplarına sahip olmalarını kısıtlayan bir yasa çıkarmak olmuştur. Rus donanma aristokrasisinin yurtdışına gönderdiği servetini iade etmek için, yabancı varlıkları ve banka hesaplarını yasaklanırken, yetkilileri varlıklarını devretmeye zorlayan önlemler alınmış ve yasa, Rus siyasi elitinin zengin olma şansını azaltmıştır. Putin'in sermaye akışını bozma kararının, Magnitsky yasının kabul edilme kararıyla aynı zamanda olması tesadüf değildir çünkü ABD'nin Rusya'dan gönderilen yasa dışı parayı takip ederek bir yolsuzluk ağını ihbar etmesi kolaylaşmıştır (Richard, 2014, s. 174).

Yasa, Rusya'yı sınır ötesi para hareketini izleyen sivil toplum kuruluşları konusunda daha fazla bilinçlendirmiştir. Ayrıca 2013 ilkbahar ve yazında rejime karşı protestolar yapılmıştır. Bu protestolar Putin'in yeniden seçilmesine yol açmış ve ardından otorite yolsuzluğu azaltılmaya çalışılmıştır. Yolsuzlukla mücadele için tutuklamalar, soruşturmalar ve üst düzey yetkililerin görevden alınması da dahil olmak üzere birçok caydırıcı önlem alınmıştır. "Magnitsky" yasası, siyasi muhalefet liderleri için güçlü bir desteği temsil etmekteydi (Navalny, 2022) .

Gürcistan'daki savaşta Rusya'nın uluslararası bir meseleyi çözmek için askerî yönetime başvurusu, Sovyetler Birliği sonrası dönem için Rus dış politikasının ilk ayağını oluşturmaktadır. Gürcistan güçlerini geri çekilmeye zorladıktan sonra Rusya, Babgazi ve Osetya'yı resmî olarak yeni devletler olarak tanımıştır. Böylece Rusya, askerî yöntemiyle uluslararası siyasette yeni bir aşamaya girmiştir. Gürcistan Savaşı, Rusya, Batılı güçler ve NATO arasında yeniden çatışma aşamasına damgasını vurmuştur. Konsey tarafından askerî kınama ile ilgili bir karar yayınlanmıştır. Rusya'nın Gürcistan krizi konusundaki duruşu, Amerika'nın küresel meselelerle ilgilenme yaklaşımına karşı çıktığı bir dizi adım ve aşamadan yalnızca ilkiydi. Özellikle Suriye krizi sırasında bunun çok ötesine geçilmiştir. 2011'den bu yana Rusya, Güvenlik Konseyi'ndeki yasal ve diplomatik pozisyonlarına ek olarak, 2015 yılında uluslararası bir yetki olmaksızın Suriye'ye askerî müdahale yapmış ve dengeleri altüst eden Suriye rejiminin yanında yer almıştır. Bu durum uluslararası kriz karşısında güç dengesini altüst etmiştir (Peskov, 2015).

1.2.4. Rusya Güvenlik Konsepti

Devleti uluslararası ilişkilerin temel aktörü olarak kabul eden realizm, uluslararası ilişkiler ve uluslararası politikayı devletler arasındaki mücadele süreci olarak ele almaktadır. Realizme göre kuvvet, uluslararası ilişkileri anlamada anahtar kavramdır. Dünyada istikrarın sağlanması ve çatışmaların çözülmesi de güç kullanımına bağlıdır. Realistler, "ulusal güvenliği" uluslararası ilişkilerin temel konularından biri olarak görmektedirler. Uluslararası ilişkilere realist yaklaşım; ticaret, finans ve sağlık gibi askerî ve siyasî konuları içeren siyaseti "düşük siyaset" olarak tanımlar. Güç, devletlerin çıkarlarını ilerletmek ve amaçlarına ulaşmak için kullandıkları temel unsurdur. Realistler, her devletin kendi güvenliğini sağlaması gerektiğini savunmaktadır. Eğer savaş ulusal çıkarların güvenliği için olacaksa o zaman yürütülmelidir (Karabayram, 2011, s. 63). Genel olarak güvenlik, devletin toprağıdır. Bir devletin güvenliğini, çıkarlarını ve ulusal değerlerini tehdit eden herhangi bir şeyin olmaması, devletin güvenilirliği ve güvenliği anlamına gelmektedir. Devletler ancak ulusal güvenliklerini sağladıktan sonra diğer hedeflere ulaşmak için çabalayabilmektedirler.

On yedi Aralık 1997’de Rusya Devlet Başkanı Boris Yeltsin tarafından “Milli Güvenlik Konsepti” imzalanmış ve yürürlüğe girmiştir. Bu belge, NATO genişlemesinin Rusya için büyük bir tehdit oluşturduğunu vurgulamıştır. Ayrıca iç istikrarsızlık, ekonomik ve sosyal çöküş Rus güvenliğine yönelik büyük tehditler olarak görülmüştür. Güvenliğin askerî boyutu kadar ekonomik boyutunu da önemseyen bu belgede, dış tehditlerden çok Rus dış politikasını şekillendiren iç tehditler üzerinde durulmaktadır (Yapıcı, 2010, s. 359). Bu kavrama göre, Rusya Federasyonu'nun güvenliğine yönelik tehditlerin ana kaynağı ekonomik krizler olmuştur.

“Milli Güvenlik Konsept”indeki “milli güvenlik” kavramı dört temel alt başlık altında toplanmaktadır. Bunlar da şu şekildedir:

- Dünya topluluğunda Rusya Federasyonu.
- Rusya'nın ulusal çıkarları.
- Rusya Federasyonu'nun ulusal güvenliğine yönelik tehditler.

- Rusya Federasyonu'nun ulusal güvenliğini sağlamak.

Bu “milli güvenlik anlayışı”, tıpkı 1993'te yasalaşan “dış politika doktrini” ve “askeri doktrin” gibi, ülkedeki ekonomik kriz ve oligarşinin faaliyet gösterdiği rejim nedeniyle ölü bir metin olarak kalmıştır (Yapıcı, 2010, s. 222).

10 Ocak 2000'de Rusya Federasyonu, yeni bir "Ulusal Güvenlik Yasası" kavramının uygulandığını duyurmuştur. Bu belge, 1997'de kabul edilen konseptin yeni bir versiyonudur. Yeni konseptte Rusya'nın ulusal çıkarları ve hedefleri değişmemiştir. Yeni konsept üzerindeki çalışmalar 1999 baharında Yeltsin yönetiminde başlamıştır. O dönemde Rusya Federasyonu Güvenlik Konseyi'nde Vladimir Putin, “sekreter” konumundaydı. 10 Ocak 2000 Rusya Başkan Vekili Putin bu konsepti onaylamıştı. Bu konseptin birincil amacı; siyasî, ekonomik ve askerî bozulmayı durdurmaktır.

Rusya Federasyonu'nun dünya toplumu içindeki konumu, ulusal çıkarları, ülkeye yönelik tehditleri ve tehditlerden nasıl korunabileceği dile getirilmiştir. Rusya'nın güvenliğine yönelik tehditlerin kaynağının iç ve devam eden ekonomik kriz olduğu belirtilmektedir. Konseptte Rusya'nın, Amerika Birleşik Devletleri merkezli tek kutuplu bir dünya düzeninin oluşumuna karşı çıktığı belirtilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri ve NATO merkezli tek kutuplu bir dünya sisteminde, Birleşmiş Milletler ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı zayıflayacaktır. Dolayısıyla uluslararası sorunların çözümünde Rusya'nın etkisi azalacaktır.

Rusya'nın ulusal güvenliğini tehdit eden konular konseptte şu şekilde sıralanmaktadır: (Tuicakadem, 2011)

- Kitle imha silahlarının ve balistik füzelerin yayılması.
- Bazı ülkelerin ve devletlerarası kurumların -AGİT ve BM gibi- uluslararası güvenlik mekanizmalarının rolünü azaltmaya çaba göstermesi.
- NATO'nun doğuya doğru genişlemesi.
- Rusya Federasyonu'nun dünyadaki siyasî, ekonomik ve askerî etkisinin azalması.
- Rusya'nın yakın çevrelerindeki çatışmalar.

Vladimir Putin tarafından onaylanan bu belge, NATO için bir tehditten daha fazlasıdır. Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti'nin 1999 yılında NATO üyesi

olmaları ve bunun nedeninin Kosova operasyonları olduğu söylenebilmektedir. Ayrıca NATO'nun BM Güvenlik Konseyi'nin izni olmadan güç kullanmasının Rusya için büyük bir tehdit oluşturduğu vurgulanmaktadır (Yapıcı, 2010, s. 229).

1.2.5. Ekonomik Kalkınma İçin Doğru Koşulların Sağlanması

Rusya, artık çöken Sovyet ekonomisinin kalıntılarını atlatmıştır. Uluslararası ekonomi çok zayıf olduğu için bu durum Rusya'yı çok zayıf bir ekonomik ve uluslararası konuma getirmiştir. Çöken Sovyet ekonomik dengesi yeniden kurulmaya çalışılmıştır; bu sebeple yatırımları ve sermayeyi çekerek silah ticaretini harekete geçirip ekonomik dengenin sağlanması amaçlanmıştır. Yapılan tüm girişimler; Rusya'nın ihracatını artırmak ve Sekiz Sanayileşmiş Ülkeler Grubu, Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği ve Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği üyesi ülkelerle ekonomik ilişkiler kurmak gibi birçok dış politika faaliyetini amaçlamıştır (Samhadana, 2012, s. 96). Arap dünyasındaki Rus çıkarlarını yeniden yapılandırarak ekonomik hedeflere karşı ideolojik hedefler kısıtlanmış ve Rusya'nın çıkarları tanımlanmıştır:

1. Rusya'nın ekonomik krizini aşmasına yardımcı olmak için özellikle Körfez'de Arap yardımını ve yatırımlarını çekmek.
2. Arap dünyasını bu tür ticaretler için önemli bir pazar konumuna getirmek.
3. Güneydeki sınırları emniyete almak ve bölgede ülkenin ulusal güvenliğini olumsuz etkileyecek herhangi bir çatışmayı önlemek.
4. Rusya ile Arap dünyası -özellikle bölgenin en zenginleri olan Körfez ülkeleri- arasındaki ekonomik ve ticari ilişkileri canlandırmak (Din, 2016, s. 40).

İKİNCİ BÖLÜM

HİBRİT SAVAŞ

2.1. Savaş

Çatışma, en ilkel toplumlardan en modern toplumlara kadar insanlık tarihinde her zaman var olan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Çatışma, esas olarak insanın doğasından ve dünyayla olan deneyimlerinden kaynaklanan varlığını sürdürme çabasının bir tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim hayatta kalma çabası sadece bir insan davranışı değil, tüm canlılara özgü içgüdüsel bir davranıştır. İlk bakışta, diğer organizmalardan farklı olarak, bir akıllı olan kişi veya bireylerin eylemlerinde, aklın avantajına sahip bir akılcılık beklemek yanlış görünmemektedir. Rasyonelliği, alternatif eylem yöntemleri arasından en büyük faydayı ve en az maliyeti sağlayan yöntemi seçmek, yani makul bir şekilde hareket etmek olarak tanımlamakta bir sakınca yoktur. Yani rasyonel bir insandan duyularıyla değil, aklıyla hareket etmesi beklenmektedir. Ancak insanın her eyleminin bir rasyonel çerçeve içinde olduğunu söylemek kesin bir varsayım olacaktır.

İnsan, dünya üzerinde var olduğundan beri savaş olgusunu bilmektedir ve savaş ilgi çekici bir olgudur. Savaş olgusu çağlar boyunca insanlığa eşlik etmiştir. İnsanlığın bu çağlar boyunca ulaştığı gelişme ile savaşın şekli, yöntemi ve kanunları ortadan kalkmamıştır (Al-Zoubi, 2020, s. 14).

Realist akımın öncülerinden kabul edilen Thomas Hobbes, çatışmanın insanın doğasından kaynaklandığını ve çatışmanın üç nedeninin “rekabet”, “güvensizlik” ve “şan-şeref” olduğunu ileri sürmektedir (Hobbes, 2012, s. 101). İnsanın doğasında yer alan çatışmanın bu kaynakları, insanların bir araya gelmesinden oluşan toplumların arasındaki çatışma için yani savaşın kaynakları için de geçerli midir? Realist teori, bu soruyu “evet” olarak cevaplandırmaktadır. Thucydides’e kulak verdiğimizde savaşın kaynağı olarak yine benzer bir üçlü karşımıza çıkmaktadır: Korku, onur ve çıkar (Thucydides, 1996, s. 43). Literatürde ek olguların savaşın kaynağı olarak anıldığı görülmektedir. Kin, kibir, açgözlülük, kıskançlık, hırs, adalet, intikam gibi insan doğasından geldiği iddia edilen birçok faktör savaşın kaynakları arasında sayılabilmektedir (Dubik, 2002, s. 02). Ancak bu faktörler dikkatle incelendiğinde nihai durumda Hobbes ve Thucydides’in temel üçlülerine indirgenebilecekleri

görülebilecektir. Örneğin nefret ve intikamın geçmişte sarsılan onur ve prestijden kaynaklandığı ileri sürülebilmektedir.

Lebow'un her seviyedeki insan topluluğunda etkin olduğunu ifade ettiği korku, onur ve çıkarından oluşan üçlü; motivasyon, iş birliği, çatışma ve risk alma eylemlerinde durumdan duruma farklı oranlarda rol oynamaktadır (Lippo'nun, 2008, s. 5-6). Bu noktada şu soru akıllara gelebilir: "Benzer koşullarda iki farklı aktör aynı tepkiyi mi gösterir?". Bu çalışmada, devletleri birbirine benzeyen aktörler olarak gören realist akımdan ayrı tutulmaktadır. Korku, onur ve çıkar faktörleri; devletlerin kimliği, tarihi, kültürü, imkân ve kabiliyetleri ile jeopolitik konumu gibi farklı unsurların etkisi altında şekillenmektedir. Bu çerçeveden bakıldığında her devletin veya toplumun benzer durumlarda farklı hareket edebileceği düşünülmektedir. Bunun yanı sıra üç motivasyon kaynağı, aynı aktör için farklı dönemlerde farklı oranlarda etkili olabilmektedir. Örneğin mevcut durumda Suriye ve Ukrayna için güvenlik motivasyonu ön plandayken; ABD için çıkar unsuru ön planda bulunmaktadır. Rusya Federasyonu için İkinci Dünya Savaşı'nda güvenlik motivasyonu ilk sırada yer alırken; Putin'li dönemde onur motivasyonunun önem kazandığı görülmektedir. Ayrıca bu motivasyon faktörlerinin herhangi birisinin diğerinden daha önemli olduğunu söylemek de doğru olmayacaktır. Onurun, güvenlikten veya çıkarından daha önemli olduğunu ifade etmek oldukça iddialı ve yanıltıcıdır.

Lebow, yaptığı bir çalışmasında, devletlerin uluslararası sistemdeki yeri veya gücünün "onur" ile yakından ilişkili olduğunu ve diğer motivasyon faktörlerinden daha önemli olduğunu belirtmiştir. (Lippo'nun, 2013, s. 13). Söz konusu ifadeyi belirli bir dönem veya aktör için kullanmak daha isabetli olacaktır.

Savaş özünde silah kullanımıyla ilgilidir. Ancak "Bugün bazı silahlar öldürücü olmayabilir" çünkü çatışma; aslında bir tarafın diğer tarafla ilişkisinde yeni kurallar oluşturmak istediği bir irade çatışması biçimine dönüşmektedir. Eğer bir düşman, sonuna kadar dayanmak için yeterli gücü kullanabilirse rakibin iradesi gevşemekte ve zayıf olan düşman kazanmaktadır.

Savaş doğası gereği belirsizdir. Her düşman kurnazlığı ve cesareti kullanıp zayıflığı güce dönüştürmeye çalışmaktadır. Her zaman bir avantaj elde etmeye çalışmaktadır. Kişinin gördüğü, genellikle düşmanın istediği şeydir. Düşmanın neyin peşinde olduğu, nasıl tepki vereceği hiçbir zaman kesin olarak bilinmemektedir.

Tahmin edip doğru olma olasılığını artırabilir, azaltabilir veya inanılan şeye sahip olunabilir. Kesin bir karar verme süreci ile birlikte doğru bilgilere sahip olmak hassastır. Yine de yanılmak mümkündür, çünkü bir savaşta belirsizlik azaltılabilmekte ama ortadan kaldırılamamaktadır. Savaşın sisi inceltilebilmekte ancak sis tamamen kalkmamaktadır. Sis, savaşın kalıcı bir koşuludur ve sadece derece olarak değişmektedir (Dubik, 2002, s. 03).

Özetle insanlar arası veya insanların oluşturduğu toplumlar arasındaki çatışmanın veya bir başka ifadeyle savaşın kaynağı; korku, onur-şeref ve çıkara dayanmaktadır.

2.1.1. Savaşın Değişimi

Savaşın değişimi, uluslararası ilişkiler literatürünün önemli ölçüde dikkatini çeken bir konu olmuştur. Özellikle son yıllarda yapılan eski savaşlar ve yeni savaşlar ayrımı, savaşın eskiye göre farklı bir şekilde algılandığının işaretidir. Burada sorulması gereken en önemli soru; savaşın gerçekten değişip değişmediği sorusu olmalıdır. Savaş gerçekten evrimleşmekte midir yoksa değişim sadece bir algıdan mı ibarettir?

“Yeni Savaş” düşüncesinin savunucuları genel olarak savaşların son zamanlarda devletler arası yerine daha çok sivil savaş niteliğine büründüğünü, etnik ve dinsel nedenlerin ön plana çıktığını, sivil ve asker arasındaki ayrımın belirsizleştiğini, sivillerin kasıtlı olarak hedef alınmaya başlandığını, sivil kayıpların ve yerinden edilen sivillerin sayısında önemli artış olduğunu ileri sürmektedirler (Newman, 2004, s. 174-175). Buna karşın Newman, günümüz savaşlarında gözlemlenen bu unsurların aslında çok da yeni olmadığını, yaklaşık 100 yıldır cereyan eden savaşlarda da görülebildiğini ileri sürmektedir. Ona göre siviller üzerindeki şiddetin artması ne günümüze ne de sivil savaşa özgü bir durumdur (Newman, 2004, s. 174-175) . Ayrıca iç savaşın 1990’larda yoğun olarak görülmesine rağmen Soğuk Savaş sonrası dönemde -özellikle 1992’den sonra- azalma gösterdiğini savunmaktadır (Newman, 2004, s. 174-175). Edward algılanan bu değişimin, akademisyenlerin ve politikacıların sayılan faktörlere geçmişe nazaran daha fazla yoğunlaşmasına ve iletişimde yaşanan gelişmelerin savaşın gerçeklerini insanların gözleri önüne sermesine bağlamaktadır. (Newman, 2004, s. 174-175)

Yeni Savaş akımının önemli düşünürlerinden Mary Kaldor, 20.yüzyılın sonlarında yeni bir kuvvet kullanım şeklinin ortaya çıktığını savunmaktadır (Kaldor, 2012, s. 221). Yeni dönemde devletler arası savaş, organize suç hareketleri ve insan hakları ihlalleri arasındaki farkın belirsizleştiğini vurgulayan Kaldor; bunun devlet otoritesinin zayıflaması, devletlerin parçalanması ve kuvvet kullanımındaki devletin erozyona uğraması sonucunda oluştuğunu ifade etmektedir (Kaldor, 2012, s. 295-296). Günümüz savaşlarını kimlik politikalarıyla ilişkilendiren Kaldor, konvansiyonel savaşların yerini “gerilla savaşları”nın aldığını ve savaş ekonomisinin eski savaşlardaki merkezî yapıdan farklı olarak çoğunlukla dış kaynaklara dayandığını savunmakta ve savaşın sürdürülmesi ile ekonomik çıkarlar arasında doğru bir orantı oluştuğunu ileri sürmektedir (Kaldor, 2012, s. 273).

Savaşın köklü bir değişime uğradığını savunan bir başka akademisyen Martin Van Creveld, savaşın artık devletlerden farklı aktörler tarafından da yapıldığını göz önünde bulundurarak savaşın günümüzde Clausewitz’in üçlüsünü yansıtmadığını ileri sürmektedir (Creveld, 2002, s. 08). Ancak Clausewitz’in savaşın temel üçlülerini ifade ederken savaşan tarafların sosyopolitik yapılarını göz önünde tuttuğunu ifade etmek yanlıtıcı olabilmektedir (Schuurman, 2010, s. 94).

Devlet dışı aktörlerin hukuki anlamda bir hükümetlerinin bulunmaması, yönetim kademesinin olmadığı anlamına gelmemektedir. Burada incelenmesi gereken asıl nokta, devlet dışı aktörlerin günümüz savaşlarının aktörü mü yoksa aracı mı olduğudur.

1989 yılında William S. Lind ve arkadaşları savaşlardaki değişimi dört kısma ayırarak incelemiştir (Lind, 1989, s. 23). Bu kısımları birbirinden ayıran temel faktörler, kullanılan teknoloji ve stratejidir. Bu kapsamda yapılan incelemenin konusu olan savaşlar, 1648 tarihinde yapılan Vestfalya Anlaşması sonrasındaki döneme aittir (Gurcan, Savaşın Evrimi ve Teorik Yaklaşımlar, 2019) .

Tarih boyunca hakkında detaylı bilgi olan ilk savaş, M.Ö. 2525 yılında (Gabriel, 1992, s. 07) gerçekleşmiştir. İlk ordu teşkilatı ise Sümer ve Mısır medeniyetlerine kadar dayanmaktadır (Gabriel, 1992, s. 04) . Bununla birlikte Roma İmparatorluğu ordusunun daha 5. yüzyılda yapısal anlamda kendinden sonra gelen Avrupa ordularından çok daha üstün durumda olduğu ifade edilmektedir (Gabriel, 1992, s. 20). 1648 yılının savaşa yönelik araştırmalarda temel olarak alınmasının sebepleri arasında,

bu tarihten önce genel olarak ritüel ve geleneklerle sınırlanmış bir savaş görünümünün olması ile 1648 yılında ise savaşların bugünkü şekliyle olması gösterilebilir (Townshend, 2000, s. 21).

Lind ve arkadaşları tarafından “birinci nesil” olarak ifade edilen savaşlarda, yivsiz msket tüfeği kullanan piyadenin, ateş gücünün artırılması amacıyla tüfeğin çizgisel düzenli bir hatta kullanılması göze çarpmaktadır (Lind, 1989, s. 23). Teknoloji, manevra ve ateş desteğinin çok sınırlı olduğu bu dönemden 1. Dünya Savaşı’nı da içine alan dönemi kapsayan “ikinci nesil” savaşlara geçiş; makineli tüfeğin ortaya çıkması, topçu sınıfının gelişmesi, demiryolu ve telgrafın askeri maksatlarla kullanılmasının başlamasıyla gerçekleşmiştir. Liyakate dayalı askeri eğitim ve terfi sistemi, buhar motorları ve zırh teknolojilerinin savaş gemilerinde uygulanması, uçakların ilk defa ateş unsuru olarak kullanılması bu kısımda görülen diğer gelişmelerdendir. Gelişen teknoloji ile muharebe sahasının genişlediği gözlenen bu nesil savaşların temel özelliği, sivillerden uzak olan tahkimli mevzilerde olması ve göğüs göğse mücadeleden oluşmasıdır (Gurcan, 2019, s. 90). “Topyekûn savaşlar” dönemi olarak da isimlendirilen ikinci nesil savaşlardan odak noktasını 2. Dünya Savaşı’nın oluşturduğu ve 1990’lı yıllara kadar olan dönemi kapsayan “üçüncü nesil” savaşlara geçiş yapılmıştır. Tankların ve savaş uçaklarının kullanımıyla manevranın büyük önem kazandığı bu dönemde, çizgisel olmayan taktikler ilk defa görülmeye başlanmıştır (Lind, 1989, s. 23). Bu dönemde nükleer silah ve uzun menzilli füzelerin de ortaya çıkmasıyla düşmanın ülkesinin derinliklerindeki ekonomik tesis ve siviller hedef alınarak topyekûn mücadele anlayışı daha da genişletilmiştir (Gurcan, 2019, s. 91). 1990’lı yıllarda, hatta 11 Eylül 2001 sonrası görülmeye başladığı ileri sürülen son nesil savaşlarda, savaşan taraflar tam anlamıyla bilinmemekte, savaş ile barış arasındaki çizgi büyük oranda belirsizleşmekte ve sivil halk, odak noktasına alınmaktadır (Lind, 1989, s. 23).

Savaşın küreselleşme süreciyle birlikte değişerek günümüzdeki halini aldığını ve değişimin esas itibariyle savaşın hedeflerinde, metotlarında ve finans kaynaklarında görüldüğünü ifade eden Kaldor da eski savaşları sınıflandırırken başlangıç noktası olarak 17. yüzyılı esas almıştır. Sınıflandırmasında savaşan birimleri, hedefleri, ordunun tipini, askerî teknoloji ve teknikler ile savaş ekonomisini değişim gösteren faktörler olarak ele almıştır. Savaşan birimlerin devletten bloklara, hedeflerin sınır çatışmalarından ideolojik çatışmalarına, ordunun tipinin paralı askerlerden önce halk

ordularına sonra yeniden profesyonel ordulara, savaş ekonomisinin vergi ve borçlanma uygulamasından askeri endüstriyel ekonomiye evrildiğini ileri sürmektedir (Kaldor, 2012, s. 519).

Savaşın değişip değişmediği sorusuna verilecek cevaplar açık ve nettir. Savaşın doğası savaşın değişmez tarafını oluştururken, savaşın yöntemi durumdan duruma değişmektedir (Gray, 2005, s. 17) . Peki, “savaşın doğası” ne anlama gelmektedir? Savaşın doğası, Clausewitz’in savaşın iklimi olarak ifade ettiği “tehlike, çaba, belirsizlik ve şans”tır. (Clausewitz, 1984, s. 104). Bu değişim unsuru kendini savaşın niteliğinde de göstermektedir.

İnsanlar bir toplumun olmazsa olmaz unsuru olduğuna göre yine insanlar, sosyal bir faaliyet olarak ifade edebileceğimiz savaşın da ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilebilir. Gray’in de ifade ettiği gibi “Savaş sosyal bir kurumdur ve sadece devletler tarafından değil toplumlar tarafından yapılır” (Gray, 2005, s. 08) . Halkın savaşa verdiği destek maddî ve manevî boyutta olmak üzere tarih boyunca değişik dönemlerde kendini göstermektedir. Mesela günümüzde olduğu gibi geçmişte de vergilendirme sistemi ile halk ordunun desteklenmesinde önemli rol oynamaktadır (Gabriel, 1992, s. 72). Kurtuluş Savaşı’nı göz önüne getirdiğimizde Türk halkının desteğinin ordunun itici gücünü oluşturduğu kabul edilen bir gerçektir. Bununla birlikte millî devlet kavramının doğuşuyla -özellikle Fransız İhtilali sonrasında- halkı oluşturan bireylerin birer “subje” değil “vatandaş” olduğu ve ulusu savunmanın vatandaşların görevi olduğu nosyonu ortaya çıkmıştır (Gray, 2005, s. 55). Nitekim Napolyon döneminde de krala veya paraya sadakatin yerini vatanseverliğe bıraktığını görebiliriz (Gabriel, 1992, s. 82). Paralı askerlerden oluşan ordu, yerini vatandaşlardan oluşan orduya bırakmaya başlamış ve II. Dünya Savaşı’nda da millî ordular karşı karşıya gelmiştir. Buraya kadar halkın sağladığı maddî destekten bahsedildi. Ancak halkın desteği bu kadarla sınırlı değildir. Hükümetler için savaş kararı vermede en önemli faktörlerden biri, bu kararın halk tarafından desteklenmesidir. ABD hükümetlerinin Vietnam, Irak ve Afganistan savaşları esnasında ülke içinde karşılaştığı baskı, halkın savaş kararına vereceği desteğin ne kadar önemli olduğunu gözler önüne sermektedir.

Geçmişte savaş alanlarının muharebe alanları ile sınırlı olması, kullanılan silahların yıkım gücünün sınırlılığı gibi nedenlerle sivil halk cereyan eden savaşlardan en az ölçüde etkilenmekteydi. İletişim araçlarının neredeyse yok denecek kadar az

olması, halkın savaşa tanıdık olmayan kesimlerinin oluşmasına sebep olmuş olabilir. Teknolojik gelişmeler ve buna paralel olarak iletişim imkânlarının artması savaş kararında halkın etkisinin artmasına neden olmuştur. Özellikle demokratik ülkelerde daha fazla hissedilen bu etki, günümüzde halkın savaşın gerekliliğine inandırılmasını zorunlu kılmaktadır.

Halk kavramı, Clausewitz döneminde savaşan tarafların “kendi halkı”na işaret etmektedir. Ancak savaşın doğasındaki değişim unsuru, gün geçtikçe halk kavramını genişletmiştir. Günümüzde savaşan taraflar, kendi halkının yanı sıra dünya kamuoyunu da ikna etme veya etkileme gereği duymaktadırlar. Bunda başta internet olmak üzere, iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle hızlanan küreselleşme sürecinin etkisi büyüktür. Savaşın hukuksuz olduğu inancı, savaşı sadece nefsi müdafaa kapsamında bir politika aracı olarak gören 1928 tarihli Kellogg-Briand Paktıyla birlikte kabul görmeye başlanmıştır. Yine devletlerin egemenliğine saygı, insan hakları, azınlık hakları gibi son yüzyılda uluslararası norm haline gelen unsurlar devletler arası ve devlet içinde şiddete başvurmayı sınırlayan önemli faktörler arasındadır. Özetle günümüzde devletler güç kullanmak için dünya kamuoyu nezdinde bu hareketini haklı gösterme zorunluluğu hissetmektedirler. Kaldor’un da belirttiği üzere Bush Irak müdahalesinde, her ne kadar uluslararası hukuka uygunluğu tartışılmalı olsa da önleyici nefsi müdafaa mazeretini ileri sürerek ABD’nin eylemini haklı gösterme çabasına girmiştir (Kaldor, 2012, s. 746-751).

Clausewitz’in üçlüsünün ikinci ayağı olan "ordu", o dönemde tek savaş aracı olmuştur. Hatta Prusyalı bir general, savaş aletini "ordu" ifadesiyle tanımlamaya çalışmıştır. Çünkü Clausewitz’in eserinin yazıldığı dönemde 20. ve 21. yüzyıllardaki gelişmeleri öngörmesi beklenemezdi. Örneğin ağırlıklı olarak kara muharebesine odaklanan çalışmada, hava gücünden bahsetmemenin eksiklik olacağını söylemek pek mantıklı olmayacaktır (Gray, 2005, s. 27). Clausewitz'in öğretilerine göre ordu, savaş ve siyasetin aracıdır ve bu araç o zamanlar tek araç olarak kabul edilmiştir. Savaş aracı olan ordunun kendisi de teknolojik ve toplumsal gelişmelere paralel olarak değişmektedir. Silahların vurucu ve yok edici gücü artmış, orduların kurumsal yapıları daha etkin hale gelmiş ve denizde, havada ve karada manevra kabiliyeti üst düzeye çıkmıştır. Ordular, büyük mesafeleri aylar ve yıllar yerine günler, hatta saatler içinde kat etme kabiliyeti kazanmıştır. Bu gelişmeler, geçmişte belirli bir bölge ile sınırlı olan savaş alanlarının genişlemesine, hatta savaşan tarafların tüm topraklarını

kaplamasına neden olmuştur. Ancak ordudaki bu gelişmeler, günümüz savaşlarının son halini açıklamaya yetmemektedir. Prusya üçlüsünün ikinci unsuruna otomobil de eklenmiş ve böylece savaşlara yeni araçlar bulunmuştur. 20. yüzyılın ikinci yarısında meydana gelen Soğuk Savaş'ın ana silahı olan nükleer silahların ortaya çıkması, artan karşılıklı bağımlılık ve hatta çok taraflılık ile ekonominin bir savaş aracına dönüşmesi, siber yeteneklerin kazanılması, hızlı iletişim araçlarının gelişmesi, bilginin bir savaş aracına dönüşmesi savaş araçlarının artmasına neden olmuştur. Bu nedenle savaş değişikliğini sadece ordu değişikliğine indirgemek yanlış bir düşüncedir.

Çatışma bir kez başladığında, savaş onun değişmez doğasına hükmetmektedir:

1. Savaşın nedenleri, insan kalbinde yatar.
2. Savaş, akıl ve duygu alanıdır.
3. Savaş, bir irade mücadelesidir.
4. Savaş, doğası gereği belirsizdir.
5. Savaş, güç kullanımı veya tehditidir.
6. Savaş; bir disiplin, uyum ve ortak hedeflere saygı duygusudur.
7. Savaş, siyasetin bir uzantısıdır.
8. Savaşın kendi mantığı vardır; döngüsel ve çelişkilidir.
9. Savaş, toplumsal hafızanın köşelerinde saklanmaktadır.
10. Savaşın iki temel biçimi vardır; bitkinlik ve kararlılık (Dubik, 2002, s. 06).

Clausewitz üçlüsünün son bileşeni “hükümet”tir. “Hükümet” terimi, diğer ülkeler tarafından yasal olarak tanınan bir hükümet olarak anlaşılmalıdır. Yürütme yetkisine ve yeteneğine sahip yönetim personeli veya liderlerdir. Birincil olarak akıl ile ilişkilendirilen devlet, savaşın her aşamasında, her savaş aracını siyasi bir amaca yönlendirmede, savaşı yönlendirmede ve gerektiğinde durdurmada akıl olarak hareket etmektedir. Zaman içinde beylikler, krallıklar ve imparatorluklardan ulusal hükümetlere kadar çeşitli biçimler alan idarî kadrolar savaşın başlatılmasında, yürütülmesinde ve sona erdirilmesinde otorite rolü oynamaktadır.

Bununla birlikte hükümetin bağımsız olması son derece önemlidir. Hükümetin bağımsız olmaması durumunda kendi toplumunun güvenlik, onur ve çıkarlarından

doğan savaş eylemine karar verme, yönetme ve sonlandırma yeteneğinden yoksun olacak ve diğer aktörlerin bir aracı olmaktan öteye geemeyeceklerdir. (Söz konusu hususa, hibrit savaş yerinde tekrar değinilecektir.)

lnn her bir bileşeninde meydana gelen değişimlerin sonraki ile etkileşimlerinde önemli değişiklikler olmuştur. İlk olarak halk, geçmişte maddî ve manevî bir destek ve itici gc konumundayken günümüzde araç olarak da kullanılabilmektedir. Hedef lke halkı üzerinde bir ordu ile elde edilemeyecek avantajlar elde edilebilmektedir. Bu aynı zamanda bilgi operasyonları kapsamında insan beyninin bir savaş alanına dönüştüğü anlamına da gelmektedir.

İkinci olarak geçmişte askerî liderler ile hükümetler arasında bir uçurum varken günümüzde bu uçurum gittikçe azalmaktadır. Geçmişte muharebe bölgesi komutanları ile hükümet arasındaki iletişim, siyasî ve askerî hedeflerin uyumlaştırılması daha zorken günümüz savaşlarında sivil harekât ve askerî hükümler, harekâtın aynı noktadan yürütülmesindeki anlık geçişleri canlı bir şekilde izlemektedir. Muharebelerin seyrini siyasî gereklilikler ile etkileme gücüne sahip hükümetler, muharebelerde geçmişe göre daha çok kontrol sahibidirler.

2.2. Hibrit savaş

Hibrit savaştan bahsetmişken iki veya daha fazla savaş biçiminin arasındaki süregelen tartışmayı anlamamız gerekmektedir. Hibrit savaş kavramına göre, en az iki savaş şekli vardır. Baskın savaş şekli, 17. yüzyıldan itibaren devlet orduları arasında açık cephelerde yapılan "geleneksel" veya "düzenli" savaş olarak tanımlanmaktadır. Bu dönemde Avrupa lkelerinin kalıcı ve disiplinli ordular oluşurmaya başladığı görülmektedir. Özellikle Orta Doğu ve Doğu Avrupa'da olup bitenler ve günümüzde Ukrayna'da yaşananlar ise uluslararası aktörlerin (Rusya, Washington ve Batı) geniş kapsamlı hedef ve çıkarlarına ulaşmak için savaş kavramını kendi yöntemleriyle yürüttüğünü göstermektedir. Her türden savaşın, yöntemin ve kalıbın i içe geçtiği "hibrit savaş" ile birlikte geleneksel çatışma ve savaş araçlarının (tanklar, füzeler, toplar ve uçaklar) kullanımından gerilla savaşının araç ve yöntemlerine geçilmiştir.

19. ve 20. yüzyıllarda sadece düzenli savaşlar yapılmıştır. Bu noktadaki akla gelen soru, kimin düzenli bir orduya sahip olduğunu ve ayrıca kimin düzensiz bir orduyu temsil ettiğini belirlemektir. Orduları ve devlet dışı silahlı grupları herhangi bir düzenli veya düzensiz savaşın saf temsilcileri olarak ayırt edebilir miyiz? Kentsel ve

kırsal terörist gruplar, isyancılar da dahil olmak üzere, çağdaş devlet dışı aktörlerin son zamanlardaki silahlı eylemlerini tanımlamak için "asimetrik savaş" teriminin kullanımını konusunda şüpheli olmalıyız. Savaşa karşı -sözde- eşitsiz tavrın sadece ülkenin düzensiz tarafına ait olmadığı düşünülmektedir. 18. yüzyılın sonlarında İspanya, Almanya, Fransa ve Hollanda'da doğan "yurttaş kitleler ordusu"; Almanca, Fransızca, İngilizce ve İspanyolcadaki tarihsel tanımlardan bildiğimiz, yeni savaş pratiklerini icat etmiştir (Hahlweg, 1968, s. 20-31).

Hibrit savaş terimi, Rusya'nın Kırım'ı ilhakından hemen sonra ortaya çıkmamıştır. Düzenli ve düzensiz savaş unsurlarını çok etkili bir şekilde birleştirme yöntemi kullanılan, hibrit savaşların, ayırım gözetmeyen şiddet, zorlama ve kriminal kaos içeren konvansiyonel yetenekler, taktikler, düzensiz oluşumlar ve terör eylemleri dahil olmak üzere aşağıdaki gibi özetlenebilecek aşamalardan geçtiğine inananlar mevcuttur (Colonel John J. Mccuen, 2008, s. 108).

Hofmann iki önemli terim arasında ayırım yapmıştır:

1. Hibrit savaş; geleneksel yetenekler, taktikler, düzensiz oluşumlar dahil olmak üzere bir dizi farklı savaş yöntemini içeren ve ayırım gözetmeksizin şiddet, zorlama ve düzensizlik uygulanan terör eylemleridir.

2. Hibrit tehdit ise; siyasi getirilerini toplamak için savaş alanında konvansiyonel silahlar, düzensiz taktikler, terörizm ve suç faaliyetlerinin bir karışımını kullanma tehdidine ilişkin düşmanca davranış olarak tanımlanmaktadır (Friedman, 2018, s. 49).

Hibrit savaş terimi ilk olarak 1998'de Robert j. Walker tarafından "SPEC FI: The United States Marine Corps and Special Operations" başlıklı tezde kullanılmıştır. Konvansiyonel savaş; harekât ve taktik olarak iki türdür ve iki alan arasında geçiş yapabilmek için çok esnek olmak gerekmektedir (Walker, 1998, s. 5) .

Walker'dan sonra hibrit savaş terimine bir başka isim daha eserlerinde yer vermiştir. Nemeth, hibrit savaşın ne olduğuna dair net bir tanım vermese de 2002 tarihli "Future War and Chechnya: A Case for Hybrid" adlı çalışmasında hibrit savaş hakkında önemli tahminlerde bulunmaktadır. Nemeth, birinci ve ikinci Çeçen savaşlarını analiz etmiştir. Vaka incelemelerine göre, Çeçenler akrabalık yoluyla tüm nüfusa gayri resmî, askerî eğitim vermekte ve bu sayede "gerilla savaşı"nı ve düzensiz taktikleri kolayca uygulayabilmektedir. Ayrıca suikast gibi başarılı eylemler de gerçekleştirebilmektedirler. Adam kaçırmalar, bombalamalar ve teknolojiyi gerilla

savaşıyla karıştırma yetenekleri vardır ki bu da etkinliklerini artırmakta ve Rusların moralini bozmaktadır (Nemeth W. J., 2002, s. 62).

2.2.1. Tanım Karmaşıklıkları

Günümüzde üzerine sayısız kitaplar, akademik makaleler ve medya haberleri bulunan hibrit savaşın ne olduğu üzerinde tam olarak anlaşmaya varılamamıştır. Kısacası Patrick J. Cullen ve Erik Reichborn-Kjennerud'un dediği gibi "Hiç kimse onu anlamıyor, ama herkes onun bir problem olduğu konusunda hem fikir" (Cullen, 2017, s. 03). Literatür incelendiğinde bazı ortak noktaları olsa da hibrit savaşın birbirinden farklı tanımları ile karşılaşılmaktadır. Peter Mansoor hibrit savaş, devlet veya devlet dışı aktörlerin rol oynadığı, ortak bir politik amaç için konvansiyonel ve konvansiyonel olmayan güçlerin bir araya getirildiği bir çatışma şekli (Mansoor, Introduction Hybrid Warfare in History, 2012, s. 02) olarak ifade ederken; Frank Hoffman ve Russell W. Glenn hibrit savaşa askerî olmayan unsurları da dâhil etmektedirler (Hoffman, 2014). Hoffman Frank ise hibrit savaş, siyasî amaçlara ulaşmak için geleneksel ve düzensiz araçların bir karışımı olarak tanımlanmaktadır. Yine Mansoor'unkine benzer bir tanım, Roma NATO Savunma Koleji tarafından yayımlanan bir makalede görülmektedir. Bu tanımda hibrit savaşın muharebe alanı ile sınırlı olmadığı ifade edilse de askeri olmayan unsurlardan bahsedilmemiştir (Jacobs & Lasconjarias, 2015, s. 03).

Bir başka bakış açısı ise birbirinden farklı olayların örnek alınmasından yola çıkılarak geliştirilmiştir. 2006 yılında Hizbullah'ın İsrail karşısındaki başarısı incelendiğinde askerî unsurlara odaklanmak oldukça normal karşılanmalıdır. Ancak 2014 yılındaki Ukrayna Krizi ile hibrit savaş açıklamak gerekiyorsa askeri olmayan unsurları dâhil etmemek mümkün değildir. Bettina Benz ve Hanna Smith'in ifadesiyle hibrit savaş, zaman içinde askerî stratejik bir konseptten, Rus dış politikasını açıklamaya çalışan bir teoriye dönüşmüştür (Renz & Smith, 2016, s. 01).

Aslında kelimenin anlamı dikkate alındığında tanımlar birbirinden farklı olsa da hiçbirinin yanlış olduğu söylenemez. Hibrit teriminin Türkçe sözlük anlamı dikkate alındığında hibrit kavramının iki farklı enerji kaynağının bir arada bulunması anlamına geldiği görülmektedir (TDK, 2023). Latince kökenli bir kelime olan "hybrid", İngilizce dilinde iki farklı maddenin karışımından oluşan bir maddeyi ifade etmektedir (Dictionaries, 2023). Tüm karma tanımlar, iki veya daha fazla farklı unsurun birlikte kullanılmasını içermektedir. Bu açıdan bakıldığında yalnızca silahlı çatışmayı ifade

etmek için "hibrit savaş" veya "hibrit operasyonlar" gibi taktik anlatan ifadelerin ve "hibrit savaş" veya "hibrit strateji" gibi daha geniş terimlerin kullanılması devletlerin diğer devletlere karşı tüm unsurlarıyla mücadelesi açısından kargaşaya neden olmuştur. Ancak üzerinde düşünülmesi gereken asıl nokta ortaya çıkmış bir terimi tanımlamaya çalışmanın veya bir olguya etiket yapıştırmanın ötesinde reel dünyada savaş pratiğinin hangi şekle büründüğünü açıklamaya çalışmaktır. Bir başka ifadeyle günümüz savaşlarını anlamak etiket ve tanıma odaklanmanın önüne geçmektedir.

Bu çalışmada silahlı çatışmada yani askerî unsurlarda ve taktiklerdeki değişikliklerden ziyade, en geniş anlamıyla savaşlardaki değişimler ele alınacaktır. Bu nedenle günümüz savaşlarını ifade etmek için “hibrit savaş” terimi kullanılacaktır.

2.2.2. Yeni ve Eski Savaş Tartışması

Hibrit savaş, teriminin tanımındaki karmaşanın yanı sıra ortaya çıkış zamanı ve atfedilen önem de oldukça dikkat çekicidir. "Eski" ve "yeni" savaş terimleri, bir yandan 17. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar "modern" dönemin savaşları ile diğer yandan çağdaş savaşlar arasındaki farkı tanımlamak için kullanılmaktadır. Eski savaşlar, hem devletler arasındaki savaşları hem de isyancıların örgütlendiği, hükümetler ve isyancılar arasındaki klasik iç savaşları içermektedir. 1940'ların İngiliz İç Savaşı'nda karşımıza çıkan Oliver Cromwell'in Yeni Model Ordusu, devletlerin gelecekteki organizasyonuna bir model sağladığı için, “ilk modern savaş” olarak tanımlanabilir.

Eski ve yeni savaşlar arasındaki ayrım deneysel olmaktan çok kavramsaldır. Teoride eski savaşlar, modern çağın ünlü stratejisti Carl von Clausewitz'in açıkladığı gibi irade mücadeleleriydi. Clausewitz Savaşı, "düşmanımızı irademizi yapmaya zorlamayı amaçlayan bir şiddet eylemi" olarak tanımlamaktadır. Siyasî liderler hedeflerine ulaşmaya çalıştıkça, generaller muhaliflerini silahsızlandırmaya çalıştıkça ve halk arasında “öteki”ne duyulan nefret seferber edildikçe bu savaşlar uç noktalara ulaşmıştır. Clausewitz, eski savaşların iki veya daha fazla taraf arasındaki büyük çatışmalar olduğunu iddia etmiştir (Kaldor, 2019). Özellikle popülerlik kazandığı 2014 yılı sonrası dönemde sanki yeni bir savaş taktiği geliştirilmiş izlenimi vermektedir. Başlangıçta devlet dışı aktörlerin savaş alanlarındaki teknik ve taktik anlamındaki gelişimlerine işaret etmek için kullanılan terim (Erik, Cullen, & Reichborn-Kjennerud, 2016, s. 01), daha sonrasında Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesiyle, devletler

tarafından kullanılan yeni bir strateji olarak ifade edilmeye başlanmıştır. Peki, her iki açıdan baktığımızda da adına ne denirse densin ortada yeni bir şey var mıdır? Hibrit savaş üzerindeki tartışmaların bir diğer boyutunu da bu soru oluşturmaktadır. Kimi akademisyenlere göre yeni olarak ortaya konulan şeyler geçmişte de aynen var olmuştur. Michael Kofman ve Matthew Rojansky gibi bazı yazarlar, hibrit savaş kavramı yeni gibi görünse de ne içerdiği unsurların ne de savaş alanında bir arada kullanılmalarının yeni bir olgu olmadığını savunmaktadır (Kofman & Rojansky, 2015, s. 02). Günümüz muharebelerinde kullanılan araçları incelediğimizde bunun pek de yanlış olmadığını görmekteyiz. Jens Stoltenberg’te ilk hibrit muharebenin “Truva atı” olduğunu ifade ederek hibrit taktiklerin çok eskilere dayandığını belirtmiştir (Organization, 2015). Bunun yanında İngilizlerin I.Dünya Savaşında Osmanlılara karşı Arap isyanlarını kullanmasının hibrit savaşın örneği olduğunu ileri süren Mansoor, buna benzer birçok örnek sıralamaktadır (Mansoor, Hybrid Warfare, 2012, s. 06) .

Bugün hibrit savaş anlamında kullanılan araçların geçmişte de kullanıldığına itirazı olmayan karşı görüş ise yeni olan şeyin eski araçların kullanılma biçiminde olduğunu savunmaktadır (Jacobs & Lasconjarias, 2015). Araçların kullanılma biçimindeki yeniliğin bir arada ve eş zamanlı olarak kullanılmalarında olduğu ileri sürülmektedir (Hoffman, 2009, s. 36) . Ayrıca hibrit savaşın en önemli noktasının farklı araçların birlikte bir sinerji oluşturması olduğu da savunulmaktadır (Rácz, 2015).

2.2.3. Hibrit Savaşın Aktörleri ve Araçları

Hibrit savaşın aktörleri konusunda akademisyenlerin büyük çoğunluğu hem fikir gibi görünmektedir. Devletlerin yanı sıra devlet dışı aktörler de hibrit savaşın bir aktörü olarak kabul edilmektedir (Jacobs & Lasconjarias, 2015, s. 02) . Hibrit savaş teriminin kullanılmaya başlanmasında büyük pay sahibi olan Hizbullah’ın da devlet dışı bir örgüt olduğu göz önüne alındığında bu tutum normal gözükmemektedir. Hibrit savaşın aktörlerinin kim olduğu, tanımda olduğu gibi bakış açısına göre değişiklik göstermektedir. Eğer hibrit savaş silahlı çatışma, bir başka ifadeyle muharebe alanıyla sınırlı tutulursa, yani hibrit olgusu sadece konvansiyonel ve konvansiyonel olmayan askerî araçların birlikte kullanımını olarak kabul edilirse devletlerin yanında devlet dışı aktörlerin de birer hibrit aktör olarak kabul edilmesi gerekir. Şayet politika, diplomasi

ve ekonomi gibi unsurları hibrit savaşın araçları arasında kabul edersek devlet dışı aktörlerin hibrit savaşın aktörü olması hususu sorgulanmalıdır (RÁCZ, 2015).

Hibrit savaş kapasitesine sahip olmayan devlet veya devlet dışı aktörler hibrit savaşta aktör olmasalar da araç olabilirler. Devlet dışı aktörlerin hemen hemen hepsi, bir veya birden fazla devlet tarafından desteklenmektedir (Jacobs & Lasconjarias, 2015, s. 02) .

Bu araçlardan konvansiyonel askeri güç, kullanılsın veya kullanılsın her durumda etkisini gösteren vazgeçilmez bir unsurdur. Bazı yazarlar tarafından günümüz savaşlarında en son başvurulacak bir araç olarak kabul edilse de (Banasik, 2016, s. 177) taarruzî bir askerî gücün varlığı bile bazı durumlarda diğer araçlara olan ihtiyacı ortadan kaldırabilir. Gün geçtikçe isabet ve yıkım gücü artan silahlar askerî gücün caydırıcılığını artırmaya devam etmektedir (Townshend, 2000, s. 12).

2.2.4. Hibrit Savaşın Karakteri

Hibrit savaş geçmiştaki savaşlardan farklılaştıran temel faktörler; maliyet, etkinlik, uluslararası hukuk ve normlardan oluşmaktadır. Aktörler bu faktörlerin etkisi altında hibrit savaşa eğilim göstermektedirler.

Hedef ülke içinde kaos oluşturmak için kullanılan bilgi harekâtı, siber harekât, milis veya terörist örgütlerin desteklenmesi gibi faaliyetlerin arkasındaki aktörü tespit etmek güç olduğundan hibrit savaş devletler için önemli bir avantaj sağlamaktadır. “Makul inkâr edilebilirlik” olarak isimlendirilen bu özellik hibrit savaşın karakterinin bir parçasıdır (Cullen, 2017, s. 02). Hukuksal olarak ilan edilmesinin ardından başlaması gereken savaş, günümüzde bu özelliğini yitirmiş, açıklığın yerini gizlilik almıştır. Bazı yazarlar tarafından bilgi harekâtının hibrit savaşın en önemli aracı olarak gösterilmesindeki temel sebep de budur (Neag, 2016, s. 17).

Devletlerin hibrit savaşa eğilim göstermelerinin ikinci sebebi de maliyet faktörüdür. Maliyet iki açıdan etkili olmaktadır: İlki ekonomik açıdan maliyet, ikincisi siyasi açıdan maliyettir (Dumlupınar, 2017, s. 77). İki dünya savaşı -galip devletler de dâhil olmak üzere- savaşan taraflara büyük yıkım ve maliyetler getirmiştir. II. Dünya Savaşı sonrası günümüze kadar silahların yıkım gücünün artması ve nükleer silahlanma, aynı ölçekte bir savaşın vereceği zararı hayal edilemeyecek seviyelere çıkarmıştır. Bu sebeple doğrudan konvansiyonel silahlı gücün kullanımı hibrit savaşta tercih edilmeyen bir yöntemdir . Rus stratejisi, tümüyle düzensiz silahlı kuvvetlerle

sınırlı değildir aynı zamanda çağdaş savaşlar, normal silahların kullanımıyla da sınırlı değildir. Merkezî liderlik yapısı ve karar alma süreci sayesinde Rusya diplomatik alanda uzun vadeli koordineli operasyonlara öncülük edebilecek bilgisel, ekonomik, askerî ve siber boyuta sahiptir.

Hibrit savaş olgusu, stratejik hedeflere ulaşmada geleneksel anlamda askeri bir çatışmaya ihtiyaç duyulmasının ötesinde bir anlama sahiptir (Banasik, 2016, s. 41). Bu savaşlardaki savaşçıların çoklu hareket modelini takip ettikleri görülmektedir. Bu savaşçıların rakibe direnmek için modern gerilla savaşı modelini kullandıkları kanıtlanmıştır. Öyle ki düzenli ordular artık konvansiyonel mi yoksa konvansiyonel olmayan bir savaşta mı savaştıklarını ayırt edemez hale gelmişlerdir. Moral ve halk desteğini ve uluslararası kamuoyunu seferber etmek için modern elektronik iletişim araçlarını kullanmaktadırlar. Buna göre, askeri uzmanlar; askeri güçlere farklı askeri gereksinimler yükleyen üç seviyeden söz etmektedirler;

1. Yönteminde yerel olarak konuşlandırılmış iletişim araçlarına dayanan ve gerektiğinde ilkel araçları kullanabilen hafif silahlı taraflar.

2. Silahları düzensiz kuvvetlere benzeyen, orta derecede eğitilmiş, hükümet destekli hibrit kuvvetler.

3. Planlara, operasyonlara ve sıkı bir liderliğe göre hareket eden profesyonel eğitim almış, iyi silahlanmış ve sofistike büyük düzenli ordular (Al-Ansari, 2021).

2.2.5. Hibrit Savaşın Ortaya çıkışı

İçinde bulunduğumuz çağ, savaşların niteliğinde bir değişime tanık olmuştur. 1990'lardan bu yana çatışmaların doğası yavaş yavaş değişmeye başlamıştır. Bu dönüşüm aynı zamanda tamamen askerî uzmanlaşma yerine birçok alanda uzmanlaşmanın hâkim olduğu yenilikçi yöntemlerle karakterize edilen yeni unsurların ortaya çıkmasına da tanık olmuştur. Tarafların bu yeni savaş yöntemini benimsemelerinde güçlenen belki de en önemli unsur; bilgi faktörü ve elektronik medya unsurlarıdır (Wahab, 2015, s. 21).

2.2.5.1. Hibrit Savaş Askeri Teorisinin Doğasındaki Dönüşüm

Araştırma, uluslararası alanda meydana gelen değişimler nedeniyle modern savaş kalıplarındaki dönüşümün boyutları üzerinde durmayı gerektirmektedir. Bu bağlamda çalışmada, geleneksel çatışma alanlarının ötesine geçen yeni savaşlar kapsamına giren hibrit savaş olgusunun ortaya çıkmasına zemin hazırlayan teorik çerçeveler tartışılmaktadır. Bunu açıklayan yaklaşımlar içinde, kaos halinin ve güven eksikliğinin, özellikle mutlak bir güvenlik olmadığı için, devleti güç ve etkiyi örgütlemeye ittiğini öne süren saldırgan “neorealist” teoriyi bulmaktayız. Bu da bazı ülkelerin düşük maliyetleri de göz önünde bulundurarak güçlerini doğru zamanda ve yerde artırmasına neden olmaktadır (Rose, 1998, s. 149-150).

Klasik savunmacı realizm; devletin davranışını veya dış savunmasını, devlet açısından en az maliyetli devlet politikasını oluşturan savunma gücünün, ortalama maliyetini dengelediği saldırı teorisi şeklinde yorumlanmaktadır (James E. Dougherty, 2001, s. 89-90). Bu durum ülkelerin yararlandıkları faydaları, silahlanma yarışına girmeleri sonucunda katlanacakları sonuçları, elde edecekleri kazanımları ve tam tersi durumda beklenen kayıpları karşılaştırmasını sağlamaktadır. Durumsal gerçekçilik veya koşullu gerçekçilik teorisi olarak bilinen şey budur (Glaser, 1997, s. 174-178).

Bu teorinin öngördüğü biçimde izlenen Rus stratejisinin Ukrayna'ya yönelik olarak hibrit savaş mekanizmasına dayanmasındaki sebebin güvenliğini ve bekasını korumaya, hayati çıkarlarını garanti altına almaya çalışması olduğu belirtilmektedir. Özellikle Ukrayna jeopolitik önemi büyük bir bölge olarak görüldüğü için Ukrayna krizinin tarafları Rusya, ABD ve Avrupa Birliği olmuştur.

2.2.5.2. Hibrit Savaşın Askerî Teoride Ortaya Çıkışı

Hibrit savaş olgusu, Çeçenlerin desteğiyle toplumu savaş için seferber etme imkanı sağlayan "klan-kabile" sistemine boyun eğmeleri ile karakterize edilen Çeçen halkına karşı başlatılan Çeçen Savaşı ile ortaya çıkmıştır. Savaş, güçlü aile bağlarının etkisinin bir sonucu olarak onu savaşıma teşvik edip akrabalık ilişkilerinden doğan sadakate dayanmıştır. Elbette savaşın askerî özellikleri de etkili bir rol oynayarak Ruslara karşı başarısını ortaya koymuştur. Çeçenler, düzenli ve düzensiz savaş unsurlarını çok etkili bir şekilde birleştirmenin bir yolunu temsil etmekteydi çünkü Çeçenler gerilla taktiklerini ve ileri teknolojilerin imkanlarını uygulamayı başarmışlardır. Kabilecilik ve akrabalık, Çeçenlerin daha dirençli hale gelerek güçlü

şoklara dayanma yeteneklerinde önemli bir rol oynamıştır. Saldırı stratejisi, her yöne belirli bir noktada veya birkaç noktada sürekli darbe denen aralıklı vuruşlara başvurma veya doğrudan ateş etme yöntemleri kullanılarak oluşturulmuştur (Nemeth W. J., 2002). Çeçen halkının homojenliği ve uyumu, Rus askerlerinin moralinin düşmesine, önemli siyasî destek toplanmasına ve hatta Batı'nın sempatisini kazanmasına yardımcı olmuştur.

Çeçen toplumu tarafından kullanılan hibrit savaş, onların sahip olduğu ana güçleri göstermiştir. Bunlardan en önemlisi fikirlerin yenilikçi olması, davaya kesin bir inancın varlığı ve bir dizi ademi merkezîyetçi taktik, özellikle de topluluğun yeteneğidir. Çeçen hibrit savaşı, özellikle savaşın genel algısı söz konusu olduğunda, çağdaş Rus hibrit savaşını büyük ölçüde etkilemiştir. Mccuen, Nisan 2008, sayı 33'te yayınlanan "Military Review" başlıklı makalesinde, hibrit savaşların üç kritik cephede verildiğini belirtmiştir (Mccuen, 2008).

1. Geleneksel savaş alanı
2. Yerel halkın inançtan kaynaklanan düşmanlıkla yabancılara saldırdığı savaş alanı
3. Uzun süreli bir durumda uluslararası toplumdan gerekli destek alanı.

Hoffman, çeşitli aktörlerin istenen sonuçlara ulaşmak için birbirleriyle çalışmasına izin veren bir yakınsama ve koordinasyonu hibrit savaş anlamının anahtarı olarak kabul etmektedir. Ancak savunma stratejisi planlanması karmaşık bir faktördür. Diğer bir deyişle hibrit tehditlerin ortaya çıkması, geleneksel harp araç yöntemlerini gereksiz ve demode hale getirmemekte aksine hibrit yöntemin vazgeçilmez bir bileşenini oluşturmaktadır.

Glenn 2009'da, 2008'deki hibrit tehditlerle ilgili olarak ABD-İsrail ortak savaş tatbikatıyla ilgili olarak hibrit savaş konseptini şu şekilde detaylandırmıştır: "Uygun bir düşman; belirli siyasî, askerî, ekonomik, sosyal, bilgilendirici, terörist, düzensiz, hükümet ve hükümet dışı kuruluşların bir karışımını içerebilen yıkıcı bir savaştır (Glenn, 2009, s. 54).

Kırım'daki saha olayları ile karşılaştırıldığında Rus kuvvetlerinin Glenn tarafından belirtilen tüm önlemleri kullandığını görmekteyiz. Tek istisna nüfusa ciddi zarar veren "terörizm"dir. Eski NATO Genel Sekreteri Fogg Ramson, Rusya'yı

konvansiyonel savaşın yeni ve daha gelişmiş bir karışımını benimseyen hibrit bir savaşla mücadele ettiği konusunda uyarmıştır (Sharkov, 2015).

Clausewitz için savaş bir bukalemun gibidir; güçlü ve karmaşıktır. Kullanılan aletler hızlı oldukları için tehlikelidir. Bu, çeşitli cephelerdeki eylemlerle ilişkili anlaşılmaz bir doğaçlamadır (Thiele, 2015, s. 03). Hibrit savaş aynı zamanda geleneksel, düzensiz ve asimetrik araçların bir karışımıdır. Siyasî ve ideolojik çatışma yoluyla sürekli manipülasyon dahil özel operasyonları, konvansiyonel askerî güçleri, istihbarat ajanlarını, siyasî provokasyonları, bilgisayar korsanı saldırılarını, terörist orduları ve suç unsurlarını birleştirebilmektedir (Newson, 2014).

2.2.5.2.1. Halk

Clausewitz'in duygu ile ilişkilendirdiği üçlemenin ilk ayağı olan "halk", geçmişten günümüze savaşın temel unsurlarından birisini oluşturmaktadır. Esas itibarıyla savaşın kaynağı olarak ifade edilen güvenlik, onur ve çıkar motivasyonları da duygu ile yakından ilgilidir. Bir toplumun geçmişi, değerleri, dili, kültürü ve coğrafyası o toplumun kimliğini oluşturmakta, kimlik de toplumun dış dünyayı algılama şeklini etkilemektedir. Toplumların algılarındaki bu değişiklik nihai olarak devletlerin uluslararası sistemdeki davranışlarının da farklılaşmasına neden olmaktadır. Toplumların savaşın temel motivasyonları olan güvenlik, onur veya çıkardan herhangi birisi veya birkaçına yönelik bir kaygı oluştuğunda devletlerin savaşa başvurma eğilimi artmaktadır.

Bu nedenle halkı yani toplumu savaş faaliyetinin başlangıç noktası olarak görmek mümkündür. Bununla beraber daha önceki bölümlerde ifade ettiğimiz üzere halk, savaş faaliyetinde geçmişten günümüze hem maddî hem manevî anlamda devletin destek aldığı yegâne unsurdur. Toplumun desteği olmaksızın savaş faaliyetinin devam ettirilebilmesi mümkün değildir. Silahlı güç kullanımına meşruiyet arama çabaları bunun bir göstergesidir. Bunun dışında bilgi harekâtı, siber harekât veya devlet dışı oluşumların kullanılması da faaliyetlerin perde arkasından bir maske altında yapılmasına imkân vermekte ve toplum üzerinde olumsuz bir algı oluşumunun önüne geçilmek istenmektedir. Bazı durumlarda ise büyük askerî tatbikatlar, suikastlar, bombalama eylemleri vb. faaliyetlerle düşman ülke veya üçüncü ülke toplumları üzerinde korku ve kargaşa yaratma tekniği hibrit savaşta büyük önem taşımaktadır. Özellikle hedef ülke toplumunun algısına hükmedilebildiğinde istenen

sonuçlara ulaşmak oldukça kolaylaşmaktadır (Banasik, 2016, s. 163). Sonuç olarak hibrit savaşın muharebe alanlarından birisini “insan zihni”, bir başka ifadeyle toplumların algısı oluşturmaktadır (Berzina, 2014, s. 05).

2.2.5.2.2. Ordu

Üçlemenin ikinci unsuru olan ordu daha önce de ifade edildiği üzere araç anlamına gelmektedir. Uygulamada, geleneksel savaşlar nadir hale gelmiştir ve bugün dünya, belirli standartlara göre güçlü bir ülkenin ordusunun küçük bir ülkeyi işgal etmesi fikrini asla kabul etmemektedir. Ancak bu, savaşların bittiği anlamına gelmemektedir. Savaş, mermi ve füze atmak yerine ülkeleri içeriden parçalamak ve zayıflatmak için bitmek bilmeyen bir mücadeleye evrilmiş ve şekil değiştirmiştir. Bu savaş, o ülkenin vatandaşları arasında huzursuzluk, bölünme, sivil, etnik ve mezhepsel savaş silahının kullanılmasıyla gerçekleşmektedir. Düşmanın burada müdahale etmekten ve yıkıcı faaliyetlerini uzaktan gerçekleştirmekten başka bir seçeneği bulunmamaktadır. O devletin toplumlarını doktrinlerle meşgul etmek, ırkçılığı körüklemek ve mezhepçiliği pekiştirmek gibi düşman sınırlarının içinden veya dışından tek bir atış yapılmadan kullanılan yöntemler söz konusudur (El-Asmar, 2022).

Silahlı güç kullanımının yanında bilgi harekâtı, siber harekât gibi alanlarda da faaliyet gösterebilen devlet dışı aktörler, devletler tarafından çok maksatlı araç olarak kullanılabilir. Zaman zaman etkileme yeteneğine sahip olmalarına rağmen siyaset, diplomasi, ekonomi gibi alanlarda hareket edememektedirler (Rác, 2015). Hibrit savaş, rakibi ve onun varoluşsal yeteneklerini tüm biçimleriyle etkilemek ve hızla çöküşe götürmek için kullanılacak tüm yöntemleri içermektedir. Buna göre hibrit savaş; siyaseti, diplomasiyi, konvansiyonel savaşları, düzensiz savaşları, elektronik ve siber savaşları ve diğerlerini birleştiren bir askeri stratejidir. Ayrıca nükleer, biyolojik, kimyasal araçlar, bilgi savaşı, dezenformasyon, medyadaki psikolojik propaganda ve her türlü terör operasyonlarını kullanabilir. Bu savaş temelde her bir tarafın rakibinin güçlü yanlarından kaçınmaya çalıştığı ve bu nedenle onu çeşitli başka araç ve yöntemlerle karşı karşıya getirdiği bir asimetrik savaş biçimidir (El-Asmar, 2022).

2.2.5.2.3. Yönetim

Üçlemenin son ayağı ise hükümet veya bir başka ifadeyle yönetimdir. Clausewitz'in üçlemedeki akıl ile ilişkilendirdiği yönetim, araçları istenilen hedefe yönlendiren irade olarak tanımlanabilmektedir. Hibrit savaşta bir önceki kısımda ifade edildiği gibi orduya ilave olarak yeni araçların ortaya çıkması yönetimin istenilen hedeflere ulaşma konusunda elini güçlendirse de bu araçların sevk ve idaresini karmaşık hale getirmiştir. Esasında bir kısmı geçmişte de var olan bu araçların koordineli bir şekilde sevk ve idare edilerek aynı amaca yönlendirilmesi, hibrit savaşın getirdiği yeniliği ifade etmektedir. Hibrit savaş, farklı araçların bir arada sinerji oluşturacak şekilde kullanılabilmesi anlamına gelmektedir. Aynı ayrı kullanıldıklarında elde edilecek etkilerin toplamı, bir arada koordineli bir kullanımla elde edilecek toplam etkiden her zaman daha az olacaktır (Cullen, 2017, s. 03).

Literatürü incelediğimizde hibrit savaşta farklı araçların bir arada koordineli bir şekilde eş zamanlı olarak hedefe yöneltildiğine vurgu yapılmaktadır. Ancak araçların kullanım zamanlaması ile ilgili yani eş zamanlı veya ardışık olarak kullanımla ilgili bir sınırlama getirmek hibrit savaşın karakterine aykırıdır. Bazı araçları önce, bazı araçları sonra kullanma yönünde bir eğilim varsa bile bunu bir kural olarak ifade etmek doğru değildir. Araçların kullanım şekli ve zamanı durumdan duruma farklılık göstermektedir. Farklı durumlarda bazı araçlar daha yoğun, bazı araçlar düşük derecede kullanılabilen ve ayrıca bazı araçların kullanımını tercih edilmeyebilmektedir. Bunu belirleyecek ve idare edecek birim, hibrit savaşın akıl organı yani “yönetimdir”. Bu nedenle hibrit savaş için belirli bir öğretiyi oluşturma çabası faydasız olduğu kadar hibrit savaşın karakterine de aykırıdır (Dayspring, 2015, s. 34).

Hibrit savaşta belirsizlik ve yaratıcılık hüküm sürmektedir (Reichborn-Kjennerud & Cullen, 2017, s. 08). Cullen ve Kjennerud'un söylediği gibi, “hibrit savaşın alacağı şekil mevcut koşullara dayanmaktadır” (Reichborn-Kjennerud & Cullen, 2017, s. 04). Birbirinden farklı birçok aracı her durumda farklı bir şekilde senkronize ederek hedefe yöneltmek emir komuta birliğinin, bir başka deyişle tek elden merkezî bir yönetimin önemini ön plana çıkarmaktadır (Erik & Cullen, 2017, s. 03). Bu kapsamda günümüz savaşlarının yani hibrit savaşın yönetiminde sadece askerlerden ibaret olmayan devletin tüm fonksiyon alanlarından temsilcilerin

oluşturduğu üst seviye merkezi yönetim organlarına ihtiyaç bulunmaktadır (Col. Mirosław Banasik, 2016, s. 172).

Bazı yazarlar, hibrit savaşın dinamik ortamının gereği olarak hızlı karar alma, değiştirme ve uygulama kabiliyeti konusunda anti-demokratik yönetime sahip devletleri daha avantajlı görmektedir (Reichborn-Kjennerud & Cullen, 2017, s. 02) . Belki de aynı araçları kullanan Batılı ülkelerden Rusya'yı ayıran temel fark budur. Rusya temel alınarak ortaya atılan bu önermelerin doğruluk payı oldukça yüksektir. Özünde suç unsuru da barındıran hibrit savaş karakteri itibariyle demokratik rejimlere uygun değildir. Ancak hibrit savaşta suç unsurlarına başvurulmasa bile hızlı karar alma ve uygulama yeteneğine sahip merkezi birimler gereklidir. Demokratik idare şekline sahip devletlerin de özel düzenlemeler ile merkezi savaş yönetim birimlere sahip olabileceği ve bu sayede hibrit savaşta hem savunmaya yönelik hem de gerektiğinde taarruza yönelik etkinliğin sağlanabileceği değerlendirilmektedir.

2.2.6. Hibrit Savaş Alanı

Önceki bölümlerde muharebe alanları ile savaş alanı arasındaki farka vurgu yapmıştık. Klasik anlamda muharebe alanı daha çok silahlı çatışmanın hüküm sürdüğü alanı ifade ederken savaş alanı tüm araçların kullanıldığı diplomasi, ekonomi gibi farklı nitelik ve boyuttaki muharebe alanlarını da içine alan sahayı ifade etmektedir. Burada alan ifadesiyle belirli sınırları olan bir mekan akla gelse de muharebe alanları günümüzde soyut anlam kazanmaya başlamıştır.

Bununla birlikte devletler arası sürekli bir savaş hali olarak tanımladığımız hibrit savaşı, belirli iki devlet arasında sınırlanmış bir ilişki olarak düşünmek yanıltıcı olacaktır. 2014 yılındaki Rusya-Ukrayna krizini diğer uluslararası dinamiklerden bağımsız bir savaş olarak ele almak doğru değildir. Rusya ile Ukrayna arasındaki krizi küresel ölçekteki hibrit savaşın bir parçası olarak düşünmek bizi daha doğru sonuçlara götürecektir. Daha sonraki bölümlerde ele alacağımız Ukrayna krizi temelde küresel ölçekte devam eden hibrit savaşın görünür hale gelmiş parçalarını oluşturmaktadır. Mevcut durumda benzer krizlerin Baltık coğrafyasında, Uzak Doğu'da ve Balkanlarda görünür olmaması bu bölgelerde hibrit savaşın var olmadığı anlamına gelmemektedir.

Bu çerçevede hibrit savaşın iki farklı seviyesi bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, Ukrayna krizinde olduğu gibi en az bir tarafın hibrit savaş aktörü olduğu ve iki devlet arasında cereyan eden faaliyetleri ifade etmesidir. İkincisi ise bölgesel ve

küresel ölçekteki hibrit aktörler arasında cereyan eden çıkar mücadelesidir. Birinci seviyedeki her bir örnek başlı başına bağımsız bir olay olmayıp geniş ölçekteki hibrit savaşın parçalarını oluşturmaktadır.

2.2.7. Hibrit Savaş Pratiği

Hibrit savaşın icrasında dikkat edilmesi gereken hususlar; faaliyetlerin maskelenmesi yani anonimliğin ve inkâr edilebilirliğin sağlanması, hedef ülkelerin zayıf taraflarının ve ağırlık noktalarının belirlenmesi, kullanılan araçların derecelerinin karşı müdahaleyi veya üçüncü ülkelerin müdahalesini tetikleyecek seviyenin altında tutulmasıdır (Reichborn-Kjennerud & Cullen, 2017, s. 10). Hibrit savaşta hedef ülke içinde yaratılan kargaşa ortamının ülke içi dinamiklerden kaynaklandığı görünümünün verilmesi, ortaya çıkan krizlerin ciddiyetinin düşük olduğu havasının yaratılması ve en önemlisi bu krizlerin dış müdahalelerden kaynaklandığı algısının yaratılmaması gerekmektedir. Böylece hedef ülke saldırının başladığının farkına bile varamadan çok yönlü kısıpaca alınmış olmaktadır. Bu kapsamda hibrit savaşta hedef ülkenin, bölgesel ve küresel güçlerin kırmızı çizgilerinin, erken alarm mekanizmalarının limitlerinin ve muhtemel karşı hamlelerin çok iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Bu analizler yönetim biriminin eylemlerinde kabul edeceği risk ve maliyet derecelerinin belirlenmesi ve eylemlerin yönlendirilmesinde büyük fayda sağlayacaktır.

Hibrit savaş aktörü, gerektiğinde bir aracın yoğunluğunu artırıp azaltırken yani dikey tırmandırma uygularken gerektiğinde yeni araçları devreye sokmaktadır. Dikey tırmandırmada dikkat edilmesi gereken nokta uygulanan faaliyetin bir dış müdahale gibi gözükmemesi ve hedef ülkenin erken ikaz sistemlerinin devreye sokulmamasıdır. Bu nedenle yoğunlukların hangi noktada azaltılacağı ve artırılacağı çok iyi tespit edilmelidir. Yatay tırmandırmada ise ilave araçlardan hangilerinin ne zaman devreye sokulacağı çok iyi planlanmalıdır. Hatta Patrick Cullen ve Erik Reichborn-Kjennerud'un belirttiği gibi bazı araçlar havuç, bazı araçlar sopa olarak kullanılabilir (Reichborn-Kjennerud & Cullen, 2017, s. 13).

Hibrit savaşta araçların kullanılması sonucunda ortaya çıkan etkiler doğrusal değildir. Neden-sonuç ilişkisi doğrusal olmadığında öngörülebilir olaylar zincirinden söz etmek mümkün değildir (Reichborn-Kjennerud & Cullen, 2017, s. 13). Örneğin ekonomik alanda uygulanan bir saldırı, sosyal alanda veya askerî alanda ikincil bir etkiyle de sonuçlanabilir. Hedef ülke tarafından belirsizliği artırarak öngörülebilirliği

ve tedbir almayı güçleştiren bu husus aynı zamanda saldırgan taraf içinde olayların kontrolünün kaybedilmesine neden olabilmektedir (Reichborn-Kjennerud & Cullen, 2017, s. 14). Bu açıdan bakıldığında planlamanın, ayrıntılı analizin ve dolayısıyla hibrit harekâtın merkezi olarak tek elden yürütülmesinin önemi açıkça ortadadır.

2.2.8. Hibrit Savaşın Teorik Çerçevesi

Uluslararası ilişkiler; teorileri, uluslararası sistemi ve bu sistem içindeki aktörlerin birbirleri ile olan ilişkilerini açıklama çabası içerisindedir. Devletler arası ilişkilerin ayrılmaz bir unsuru olan savaş, teorilerin ilgi odağı olagelmıştır. Bu noktada teorilerin temel sorunsalı barış ve güvenliğin nasıl sağlanacağıdır (Karabulut A. N., 2016, s. 25-42).

İlk bakışta sürekli savaş hali olarak tanımladığımız hibrit savaşın devletlerarası çatışmayı kaçınılmaz olarak gören realist teoriyle açıklanabileceği düşünülebilmektedir. II. Dünya Savaşı ve devamında cereyan eden Soğuk Savaş döneminde hâkim teori olan realizm devleti, yekpare rasyonel bir aktör olarak görmekte ve temel amacının, çıkarlarını maksimize etmek olduğunu ileri sürmektedir. İnsanın doğasının ve dolayısıyla bireylerin oluşturduğu devletlerin doğasının kötü olduğu varsayımından hareket eden realizm, savaş anarşik sistemin kaçınılmaz bir olgusu olarak görmekte. Yapısal realizm de denilen neo-realizm bu anarşik düzende barış ve güvenliğin ancak güçler dengesi ile sağlanabileceğini ileri sürmektedir (Karabulut B. , 2017, s. 119). Libereller ise liberal demokratik değerlerin yaygınlaşması, etkin uluslararası örgütlerin kurulması ve uluslararası hukuk ve normların yaygınlaştırılması ile barışın sağlanabileceğini ileri sürmektedirler. Karşılıklı bağımlılık ve serbest ticaretin devletler arası barışın sağlanmasında önemli potansiyele sahip olduğunu ileri süren Neo-liberal bakış, barışın uluslararası kurum ve rejimler yoluyla gerçekleştirilebileceğini savunmaktadır.

Liberal teori, Milletler Cemiyetinin başarısızlığını açıklayamadığı gibi demokrasinin silahla yaygınlaştırma çabalarına da tatminkâr bir cevap verememektedir. Özellikle Batılı değerlere karşı oluşan tepkinin barışı daha da zora sokması, Birleşmiş Milletler'in etkinliğinin sorgulanması teorisinin savunucularını zor durumda bırakmaktadır. Liberal teori de savaş teriminden sıcak çatışmayı anlamakta diplomatik ve ekonomik savaş gibi hibrit savaş alanları kapsam dışında tutulmaktadır. Liberaller, çatışmaları çözenin ana yöntemi olarak savaş tercih eden realistlerin

aksine devletler arasındaki ilişkilerde ve çatışmalarda sadece soyut çıkarılara değil, değer ve ilkelere dayalı olarak çözüme diplomatik araçlara başvurmaktadır (Khatib, 2021). Bununla birlikte her iki teoride de devletler birbirlerine benzeyen aktörler olarak görülmekte ve çıkarıları verili olarak kabul edilmektedir.

Söz konusu teorilere alternatif olarak ortaya çıkan eleştirel teorilerden “inşacı teori” ise devletleri çıkarılarının peşinde koşan aktörler olarak kabul etmekle birlikte bu çıkarıların verili olmadığını, kimlik başta olmak üzere devletlerin iç dinamiklerinin çıkarıları meydana getirdiğini, çıkarıların da eylemleri doğurduğunu savunmaktadır. Bununla birlikte eylemlerinde yine iç dinamikleri etkileyerek karşılıklı bir inşa döngüsünün oluştuğunu ileri sürmektedir. Bu inşa döngüsüyle, devletlerin eylemleri ile inşa ettiği uluslararası yapıyı ve oluşan bu yapının da devletlerin iç dinamiklerini, çıkarılarını ve nihai olarak eylemlerini sürekli olarak şekillendirdiği iddia edilmektedir (Jung, 2019).

Hibrit savaş özelinde konuyu incelediğimizde günümüzde halen savaşın kaynaklarının güvensizlik, onur ve çıkarılara dayandığını söyleyebiliriz. Devletler öncelikli olarak güvenliğinin, uluslararası sistemde iyi bir yer edinmenin bir başka ifadeyle etkin bir konumda olmanın, maddi ve manevi çıkarılarının peşinde koşan en önemli aktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Devlet dışı örgütler, devletler arası organizasyonlar, normlar ve uluslararası hukuk, sisteme ve devletlerin eylemlerine etkileri bulunmakla birlikte çıkarılarını maksimize etme gayretindeki devletlerin birer aracı olmaktan öteye geçememektedirler. Ancak devletler birbirine benzeyen yapılar olarak görülmemelidir. Devletlerin iç dinamiklerinin, kimliklerinin, tarihlerinin, coğrafyalarının, dil ve kültürlerinin devletlerin güvenliğine, onurlarına, çıkarlarına ve dolayısıyla eylemlerine önemli etkileri bulunmaktadır.

Günümüzde savaş ve barış kavramını birbirinden ayrı olarak incelemek mümkün değildir. Savaş artık belirli bir süreyi kapsayan sıcak çatışma olarak düşünülememektedir. Savaş artık silahlı muharebelerden daha farklı araçlara sahiptir ve geçmişte olduğu gibi açık değil gizlilik içinde icra edilmektedir. Bunun farkında olan hiçbir aktör kendisini hiçbir suretle güvende hissetmeyecek ve sürekli savaş hali devam edecektir. Çıkarların ortak olduğu zamanda iş birliğine eğilim ortaya çıksa da bu iş birlikleri belirli alan veya sürelerle sınırlı olmakta ve hibrit savaşın bir parçasını oluşturmaktadır. Yapısalcılığın iddia ettiği gibi yeni barışçıl kimliklerin inşa edilmesi ile barışın sağlanması mümkün değildir. Yeni kimlikler inşa edilebilir veya var olanlar

ön plana çıkartılabilir fakat bu barışı sağlamaktan ziyade güvensizliği ön plana çıkartarak çatışmaya yol açmaktan başka sonuç getirmeyecektir. Uluslararası sistemde güçler dengesi tarafların eylemlerini ve konvansiyonel muharebeleri sınırlamak için halen önemli bir unsur olmaya devam etmektedir. Ancak güçler dengesiyle hibrit savaşın önüne geçmek mümkün değildir.

Görüldüğü gibi hibrit savaşı var olan haakim teorilerden birinin çerçevesine oturtmak pek mümkün gözükmemektedir. Her teorinin cevap verebildiği alanlar olduğu gibi açıklayamadığı veya yanıldığı alanlar da mevcuttur. Bu kapsamda belirli bir teoriye bağlı kalmak yerine tüm teorilerden faydalanmak ve bu yönde hareket etmek daha yerinde olacaktır. Hibrit savaşın ismine de uygun olacak şekilde bu yöntemle “hibritizm” adını vermenin uygun olacağını düşünmekteyiz.

Hibritizm ile günümüz uluslararası sistemini şu şekilde tasvir edebiliriz:

- Birbirinden farklı kimliklere ve çıkarlara sahip devletler uluslararası sistemin temel aktörüdür.
- Devletlerin iç dinamikleri ve çıkarları sistem ile karşılıklı olarak etkileşim halindedir.
- Uluslararası sistem anarşiktir ancak statik değil dinamik bir yapıya sahiptir.
- Aktörlerin kimliklerinin, çıkar ve eylemlerinin değişimine paralel olarak sistem de sürekli bir değişim içerisindedir.
- Devlet dışı örgütler, devletler arası organizasyonlar, norm ve hukuk gibi kavramlar sistemi etkileyen unsurlar olmakla birlikte temel aktörlerin araçları konumundadır.
- Savaşın doğası değişmemekle birlikte karakteri ve kapsamı değişime uğramış, savaş silahlı gücün yanında kendine yeni araçlar bulmuştur.
- Uluslararası sistem savaşın sürekliliğini beraberinde getirmiştir.

Sistemin temel aktörleri imkan ve kabiliyet açısından eşit değildir. Bu nedenle tüm devletler hibrit savaşı icra etme kabiliyetine sahip olamamaktadır. Güvenliklerini sağlamak, sistemdeki konumlarını sürdürmek ve çıkarlarını maksimize etmek isteyen küçük devletler ve büyük devletler arasında hibrit savaş bazen kullanışlı bir araç olabilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HİBRİT SAVAŞ ÇERÇEVESİNDE RUSYA'NIN UKRAYNA MÜDAHALESİ

Ukrayna, ayrıcalıklı konumu ve doğal kaynakların mevcudiyeti nedeniyle stratejik önemi ile öne çıkmaktadır. Etnografik çeşitliliğinin yanı sıra Ukrayna, Rusya'yı kendisini Batı'dan ayıran bir ülke olarak görmekte ve her iki taraf için de büyük önem taşıyan Ukrayna üzerinde giderek artan Rusya-Batı rekabetini çıkarlarını gerçekleştirme için kullanmaktadır.

Başkan Putin iktidara geldiğinde askerî sektörlerin geliştirilmesi ve ekonominin yeniden yapılandırılmasının yanı sıra Rusya'yı Soğuk Savaş döneminde kendisine uygulanan izolasyondan çıkarmaya çalışmak gibi hedeflere odaklanmıştır. Ayrıca Rusya, yakın komşuları aracılığıyla Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra kaybedilen bölgesel etkisini geri kazanmak istemektedir. Bu bakımdan Ukrayna, Rusya'nın yeni stratejisinde öne çıkmaktadır. Ukrayna, nüfuz alanları ve kendisini küresel stratejik rekabetin odak noktası haline getiren zenginliği nedeniyle uluslararası ilgi odağı olmuştur.

3.1. Ukrayna'da Renkli Devrimler ve Siyasi Ortam

Ukrayna'da Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ardından bir dizi protesto düzenlenmiştir. Dolandırıcılık, yolsuzluk, seçmenlerin sindirilmesi ve kötü ekonomik koşullar hakkında olaylar rapor edilmiştir. Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri, Ukrayna ve Gürcistan gibi ülkelerde “renkli devrimler” olgusunu desteklemişlerdir (Mustafa, 2013).

3.1.1. Turuncu Devrim

Rusya'da Kiev ve Moskova arasında 2002'nin sonlarında bir kriz başlamıştır. Sonraki yıllarda yoğunluğu giderek artarak devam etmiştir. Bu kriz, Yankoviç'in destekçilerinin kazandığı cumhurbaşkanlığı seçimlerini sorgulayan Batı'daki bazı Turuncu yanlısı partiler tarafından ilan edilen Turuncu Devrim'den kaynaklanmıştır. Bu partiler sivil itaatsizlik çağrısında bulunmuş ve cumhurbaşkanlığı sarayı önünde toplanarak Batı tarafından desteklenen Yuşçenko'nun yeniden cumhurbaşkanı seçilmesini talep etmişlerdir (Perovic, Perovic, Orttung, & Wenger, 2009, s. 110).

Hem Clinton hem de Bush yönetimleri, Batı demokratik modelini dünyaya yaymak amacıyla Soğuk Savaş'ın sonunda demokrasiyi yayma ve rejimi değiştirme stratejisini benimsemiştir. Başkan Putin, Batı yanlısı ve Rusya karşıtı Ukraynalı seçkinler tarafından iktidarın ele geçirilmesine karşı çıkmıştır. Başkan Putin, seçimlerde sadık yandaşlarından biri olan Jankovic'in kazanmasını sağlamıştır. Seçimler, Batı yanlısı Yuşçenko'ya karşı küçük bir farkla sonuçlanmıştır (Zaid, 2014).

Muhalefetin ve hileyi reddeden Ukrayna halkının baskısı altında; ilk belirleyici turun sonuçları iptal edilmiş ve Ukrayna'daki mahkeme 26 Aralık 2004'te ikinci bir belirleyici turun yapılmasına karar vermiştir. Yoğun uluslararası inceleme ve medya baskısı nedeniyle, ikinci belirleyici turun resmi sonuçları adil ve yasal olmuştur. Muhalefet adayı Viktor Yuşçenko seçimi net bir şekilde kazanmış ve resmi olarak kazanan taraf olarak ilan edilmiştir. 23 Ocak 2005'te Sovyetler Birliği'nden ayrıldıktan sonra Ukrayna'nın üçüncü cumhurbaşkanı olarak göreve getirilmiştir. Bu noktaya kadar, Turuncu Devrim'in başarılı olduğu düşünülmüştür (Boaz, Merriman, York, & Zimmerman, 2010, s. 07).

3.1.2. İkinci Turuncu Devrim

Ukrayna, bir dizi siyasi, ekonomik ve stratejik sorundan muzdarip yönü ile Avrupa enerji kaynaklarının güvenliği arasındaki yakın bağlantı göz önüne alındığında, özellikle ekonomik olarak tehdit altındadır. Bu durum Avrupa Birliği'ni müzakereleri başlatmaya itmiş ve Yanukoviç bu müzakerede umutlarına ve özlemlerine ulaşamadığını görmüştür. Ancak Ukrayna muhalefeti başkentteki Bağımsızlık Meydanı'nda toplanarak başkana sunulan anlaşmayı kabul etmesi için baskı yapmıştır. Ama Rus baskısı Ukrayna cumhurbaşkanını Avrupa teklifini reddetmeye zorladı ve Başkan Putin, Ukrayna'ya gaz fiyatlarını düşürmek için 15 milyar dolar yardım teklif etti ve Moskova bunu Ukrayna'yı Avrupa etkisinden uzak tutmak için yeterli gördü. (Nefs, 2014, s. 02).

Ocak ayında, Ukrayna hükümeti Protestoları Önleme Yasası'nı çıkardıktan sonra, özellikle batı eyaletlerinde Yanukoviç karşıtı halk hareketinin kapsamı genişledi. Hükümet, Kiev'e ve başlıca protesto kentlerine özel güvenlik güçleri konuşlandırdı. Batı eyaletlerindeki polis güçleri dağılmaya başladı ve içişleri bakanının emirlerini yerine getirmeyi reddetti. Öte yandan, protestocu grupları, milliyetçi sağın ve muhalefetteki Anavatan Partisi'nin çeşitli bileşenleri, liberaller ve sivil kılıfına girmiş

tüm Ukrayna vatandaşları, bir dizi şehirdeki devlet kurumlarının genel merkezlerini işgale gitmiştir. Bu da Moskova'nın duruma bir çözüm talep etmesine neden olmuştur. Bu nedenle Ukrayna cumhurbaşkanı 18 Şubat'ta bir ulusal birlik hükümeti kurma manevrası yapmaya çalışmıştır. Ancak yapılan bu manevradan sonraki 72 saat boyunca başkent Kiev'de düzinelerce sivil, polis güçleri tarafından vurulmuştur. Bu durum karşısında Avrupa Birliği, Almanya, Polonya ve Fransa, dışişleri bakanlarından oluşan bir heyeti Ukrayna'nın başkentine göndermiştir. Burada Ukrayna cumhurbaşkanı ile bir Rus elçisi huzurunda başlatılan müzakereler 21 Şubat'ta sona ermiştir. Bu müzakereler sonucunda bir anlaşmaya varılmıştır. Muhalefet tarafından imzalanan bu anlaşmanın amacı; halk ayaklanmasına karşı güvenlik kampanyasını durdurmak, ulusal birlik hükümeti kurmak ve erken cumhurbaşkanlığı seçimleri yapmaktır (Nefs, 2014, s. 03).

Cumhurbaşkanı Yanukoviç hükümetinin görevden alınmasının ardından parlamento, cumhurbaşkanının yetkilerini sınırlayan ve parlamentonun yetkilerini güçlendiren 2004 anayasasını yeniden yürürlüğe koymuştur. Parlamento ezici bir çoğunlukla Başkan Yankoviç'i görevden almak için oy vermiş ve Yankoviç ülkeyi terk etmiştir (Ömer, 2014).

Ukrayna'daki renkli devrimlerin etkisini anlamak için ülkenin siyasi ortamını, bölünmüş toplumsal yapıyı anlamak ve dikkate almak gerekmektedir. Ukraynalılar ve Rusların bir arada yaşadığı, çoğunun Rusça konuştuğu, Doğu Ukrayna'da nüfus yoğunluğu ve kentleşme oranı yüksek olduğu için bu durum doğrudan devlet politikasını etkilemektedir. Ülkeler endüstriyel olarak gelişmiş Ortodoks dinine bağlıdır. Politik olarak komünizm yanlısı ve liberal; jeopolitik olarak Rusya yanlısıdır. Batı Ukrayna düşük bir nüfus yoğunluğuna ve düşük şehirleşme oranına sahiptir. Resmi dili Ukraynaca, ağırlıklı olarak Katolik, siyasî olarak ılımlı ya da radikal ve liberal milliyetçiliğe dayanıp jeopolitik olarak Avrupa yanlısıdır (Rodgers, 2006, s. 174).

3.2.Ukrayna'nın Rusya İçin Jeopolitik Önemi

Asırlık tarihi boyunca Ukrayna her zaman olağanüstü bir güç olup doğu-batı merkezleri arasında bir çatışma alanıdır. Avrupa ve Rusya, uzun süredir Ukrayna topraklarını bir geçiş bölgesi, stratejik bir nokta ve bir tampon bölge olarak görmektedir. Rusya ve Ukrayna, bu bakımdan boru hatları ve enerji alanında yeri

doldurulamaz stratejik ortaklardır. Kültür ve tarihsel ilişkileri göz önüne alındığında tüm unsurları dikkate almak gerekmektedir. Teknoloji ve küreselleşmenin de etkisiyle Rusya coğrafyasındaki enerji kaynaklarının Batı'ya transferinin başlaması, Ukrayna'nın stratejik önemini hızlandırmıştır. Bir enerji kavşağı olan Ukrayna, enerjideki büyük çeşitliliği ve Rusya'nın politik ekonomisindeki artan rolü bakımından önem arz etmektedir. Rusya için ekonomik ve politik olarak gittikçe daha önemli hale gelmektedir (Al & Özdil, 2017, s. 151-167). Ukrayna'nın geniş alanı ve kendine özgü arazisi Rusya için stratejik öneme sahiptir. Rusya'dan Balkanlar'a ve Akdeniz'e en yakın yol olması ve Batı ile Rusya arasında doğal bir engel olması nedeniyle coğrafi emniyet kemerinin bir parçasıdır (Golani, 2011, s. 39).

Rusya ayrıca Ukrayna'yı stratejik bir askerî ülke olarak görmektedir çünkü kendisi ile NATO ülkeleri arasında bir tampon devlettir. Doğu Ukrayna'yı işgali, Ukrayna topraklarında ve Rusya'nın ilk savunma hattında NATO'ya karşı herhangi bir kara savaşının başlangıcıdır. Rusya'nın Ukrayna'ya tutunmasının nedenlerinden biri de Rusların liman ihtiyacını karşılamasıdır. Ayrıca Rusça konuşan çok sayıda Ukraynalı nüfus vardır bu yüzden Rusya, Ukrayna'da güçlüdür ve bu Rusya'nın Ukrayna ile yeniden birleşme arzusu için ek bir sebeptir (Golani, 2011, s. 40).

3.3. Rusya'nın Ukrayna'ya Yönelik Hibrit Savaşının Nedenleri ve Yansımaları

Kırım yarımadası çeşitli uluslararası aktörler (Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği ve Rusya) arasındaki rekabet ve çatışma sahnesini temsil ettiğinden, Ukrayna'daki kriz en karmaşık jeopolitik krizlerden biridir. Bu çalışma, Rusya'nın Batı'nın tepkisini uyandıran Avrasya alanındaki jeopolitik hedeflerini analiz ederek uluslararası rekabette öne geçme çabalarını analiz etmeye çalışmaktadır. Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik hibrit savaş yaklaşımını benimsemesinin nedenleri arasında sayılabilecek faktörleri bu doğrultuda analiz etmek gerekmektedir.

3.3.1. Tarihi ve Kültürel Motifler

Rusya ile Ukrayna arasındaki tarihsel ilişki, esas olarak tarihin farklı evrelerinde çeşitli güçlerin çekiştiği -Ukrayna başta olmak üzere- bölgede meydana gelen birçok çatışma nedeniyle uzun vadeli, iç içe ve karmaşık bir ilişkidir. Kimmerler, İskitler,

Sarmatlar, Gotlar, Hunlar, Hazarlar ve Slavlar Yunanlılar, Bizanslılar, Kuzeyliler ve daha sonra Ruslar, Tatarlar, Türkler, Polonyalılar, Kazaklar, Avusturyalılar, Macarlar, Ukraynalılar ve diğerleri bu ilişkiye dahildir. Ancak Putin, Ukrayna'nın tarihî figürünün varlığını yalanlamıştır. Ukrayna'yı yeni bir yapay devlet olarak tasvir etmektedir. Tarihsel gerçek şu ki, Ukrayna, Rusya İmparatorluğu'nun mevcut topraklarından çok daha küçük, Rusya'dan izole edilmiş ve Rusya'ya ilhak edilmiş birçok eyaletinden biridir (Amer, 2022, s. 10).

Ukrayna geçmişte birkaç imparatorluğa hükmetmiştir ve Sovyetler Birliği'nin egemenliği ile sona ermiştir. Bunlar iki bölgeye ayrılmıştır:

1. Doğu ve Güney: Rus kökenli vatandaşların yaşadığı Rusya ve Karadeniz ile doğrudan sınırı olan bölgedir.

2. Orta ve Batı Bölgesi: Ukraynalıların eski çağlardan beri Avrupa ile sınır komşusu olarak yaşadıkları bölgedir.

Ukrayna'nın doğu kesiminde yaşayanların Rusya ile aynı gelenek, görenek ve inançları paylaştığı gözlemlenmektedir. Diğer kısmı ise coğrafi yakınlık nedeniyle Avrupa yönelimlidir. Prens "Vladimir" 977'de Hıristiyanlığa geçtiğinde Ruslar kendilerini Doğu Ortodoks medeniyetinin önde gelen "öncü gücü" olarak gördükleri için Rusya Devlet Başkanı Putin, Ukraynalılardan "Rusların kardeşleri" olarak söz etmiştir. Rusların atalarının "Ukrayna" olarak bilinen bölgeyi korumak için kanlarını verdikleri de dikkat çekmektedir (Woehrel, 2008, s. 07).

3.3.2. Siyasi Sebepler

Ukrayna'nın siyasî kararlarını kontrol eden iki kutup vardır:

1. Avrupa eğilimleri olan bir kutup: Avrupa'yı ve Ukrayna'nın gelecekte Avrupa Birliği'ne katılımını, ülkeleri için olumlu değerlendirmekte, Ukrayna'nın başkenti Kiev'de ve Ukrayna'nın batısındaki şehirlerde, yani Lvov ve Lutsk şehirlerinde temsil edilmektedir.

2. Rus eğilimli olan bir kutup: Ülkelerinin Rusya ile etno-dilsel bağları olduğuna inanmaktadırlar. Bu eğilim, Doğu Ukrayna şehirlerinde temsil edilmektedir ve güneyde Donbass, Donetsk ve Kharkov şehirlerinde de bulunmaktadır (Samara, 2014).

Eski Rusya Devlet Başkanı Yeltsin'in Batı ile bütünleşmeyi amaçlayan stratejisinin çökmesiyle birlikte jeopolitik hedeflere ulaşma mücadelesi hala devam

etmekteydi. Rusya Dışişleri Bakanı Lavrov, Batı'nın stratejik davranışının jeopolitik nüfuzunu temsil ettiğini düşünmekteydi (Haddad, 2020, s. 169).

3.3.3. Askerî Motifler

Kasım 1989' da Berlin Duvarı'nın yıkılması ve Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra, ABD Başkanı "Baba Bush", Rus mevkidaşı Gorbaçov'a NATO'nun genişlemeyeceğine dair söz vermişti. İttifakın kabul sürecinin ilk aşaması, eski Varşova Paktı üyelerine üyeliğin verildiği 1999 yılında gerçekleşmiştir. Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya'nın ardından Bulgaristan, Litvanya, Estonya, Slovakya, Letonya ve Romanya; 2009'da ise Arnavutluk ve Hırvatistan ittifaka dahil olmuştur. Başkan "Putin", Rusya'nın dünyadaki konumunu baltalamak için Amerika tarafından desteklenen kampanyanın bir parçası olarak "Timoşenko"yu iktidara iten 2004 Turuncu Devrimi'ne Batı ve ABD sivil toplumlarının destek olduğunu açıklamıştır. Balkanlar'dan dışlanmasıyla başlayan, ardından 1999'da Rusya ile tarihi, dini ve kültürel bir müttefik olan Sırbistan'ın tek taraflı NATO kararıyla devam eden süreçte Turuncu Devrim Rusya tarafından Ukrayna'nın işlerine karışmak olarak yorumlanmıştır (Kirby, 2022).

Rus-Amerikan ilişkileri, Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesi nedeniyle bir krize tanık olmuştur. Rusya'nın Soçi kentinde yapılacak G-8 zirvesi hazırlıklarına katılımını ve ekonomik, askerî işbirliği görüşmelerini de durduran Amerika Birleşik Devletleri, Rusya'yı ekonomik yaptırımlar uygulamakla tehdit etmiştir. Ortak bankalarının mevduatlarının dondurulmasını talep ederken Rusya Parlamentosu Başkan Putin'e Rus büyükelçisini geri çekmesi çağrısında bulunmuştur (Al-Hamrani, 2014). Böylece, Ukrayna krizinin patlak vermesinin nedenlerinin, Batı yanlılarının iktidara gelmesi ve Ukrayna Devlet Başkanı'nın görevden alınması gibi, Avrupa Birliği ile ortaklık anlaşmasının imzalanmasından daha geniş olduğu açıktır. Ukrayna krizi, Rusya ve Batılı güçler arasındaki uluslararası bir krizdir.

Rusya, özellikle yeni Ukrayna hükümetinin meşruiyetten yoksun olduğunu ve Rus kökenli Kırım nüfusa bir tehdit oluşturduğunu düşündüğü için Kırım'ı ilhak ederek güçlü bir mesaj göndermiştir. Batı yanlısı Ukrayna Devlet Başkanı Yuşenko, Rusya'nın Karadeniz Filosunun karargahı olan Kırım'ın güney kıyısındaki Sivastopol limanı başta olmak üzere stratejik çıkarlarını koruma çabasının yanı sıra 2009 yılında Rusya'nın bölgeyi boşaltması gerektiğini açıklamıştır. Yankoviç ise seçilmesinin

ardından Sivastopol'daki deniz üssünü Rusya'ya devretmiştir. 2010 yılında Rus filosunun limanda kalış süresinin 2042 yılına kadar uzatıldığını duyurmuştur (BBC, 2014).

3.4. Rusya'nın Ukrayna'ya Müdahalesi

Jeostratejik önemi nedeniyle Ukrayna, AB/ABD (Batı) ile Rusya arasında süregelen sistematik güç mücadelesinde önemli ülke haline gelmiştir. Nitekim Ukrayna, ABD'nin sistemik hegemonyasını kırmayı ve çok kutupluluk ekseninde uluslararası bir sistem oluşturmayı hedefleyen Rusya ile Avrupa-Atlantik İttifakı arasındaki mücadelede zarar görmüştür. Ukrayna etnik/bölgesel kimlikler sebebiyle "Ukraynalılık" ekseninde ulusal bir kimlik geliştirme konusunda pek başarılı olamamıştır. SSCB'nin dağılmasından sonra ve alt kimliklerin üst kimlikler üzerinde bir meşruiyete sahip olduğu yönündeki anlayış kimlik üzerinden ileri sürülen ayrılıkçı girişimlerin kaynağı olmuştur (Tüysüzöğlü, 2016, s. 47-78) .

Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Vladimir Putin yönetimindeki Rus dış politikası, yakın çevre politikası ile Sovyet sonrası bölgede etkinliği artırmanın yanı sıra uluslararası sistemle bütünleşmek ve onu şekillendirmek üzere tasarlanmıştır. 2000 yılı sonrası Rusya'nın dış politikası ve güvenlik doktrinleri incelendiğinde Rusya güvenlik algısında bütünleşik bir yaklaşımıyla yakın çevrenin yeniden düzenlenmesi ihtiyacı sadece askerî gerekçelere değil kültürel, sosyal ve ekonomik nedenlere de dayanmaktadır. Bu bağlamda Sovyet sonrası coğrafyaya yönelik politika da Rusya'nın uluslararası sisteme yaklaşımı ile uyumlu görülmektedir. Buna göre Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, (2007) Münih Güvenlik Konferansı'nda özellikle ifade ettiği gibi uluslararası sistemin işleyişinin korunmasında büyük güçlere, özellikle de bölgesel güçlere, önemli sorumluluklar düştüğünü teyit etmektedir. Mevcut tek kutuplu sistem, Soğuk Savaş'tan sonra ABD'nin çıkarlarına göre korunmaktaydı. Putin, rejimin devamlılığı için güç dengesine dayalı çok kutuplu bir yapıya ihtiyaç duymaktaydı. Bununla birlikte rejimin transatlantik çok taraflılığının bir tür kolektivist tek taraflılık olduğu eleştirisi, Rus dış politikasının temel argümanını oluşturmaktadır (Ergül, 2012, s. 470). Bu nedenle Ukrayna, Rusya'nın yakın çevresinde vazgeçilmez bir bölgedir. Rusya güvenliği açısından en önemli ülke olarak kabul edilmektedir. Ukrayna Rusya'nın en uzun batı sınırır ve Rusya'dan Batı Avrupa'ya uzanan doğal gaz hattının geçiş noktasındadır. Ayrıca Doğu sınırlarında ve Kırım'da bir Rus nüfus

yoğunluğu vardır; bu da Rusya'nın ekonomik ve siyasî hedeflerini Ukrayna'ya odaklamaktadır.

Rusya, Şubat 2014'te Ukrayna'da farklı aşamalar ile iki operasyon gerçekleştirmiştir. Birincisi, Kırım'ın işgali ve ilhakıdır. Diğeri, Doğu Ukrayna'daki endüstriyel Donbass bölgesinin işgalidir. Kırım'ın işgali, konvansiyonel yöntemleri içeren dezenformasyon ve örtülü askerî operasyonlar gibi yöntemler ve elektronik harp gibi şaşırtıcı bileşenlerden oluşmaktaydı. İlhak, Rus Hava Kuvvetleri, Deniz Piyadeleri ve mekanize taburların kullanılmasıyla yürütülmüştü. Konvansiyonel askeri operasyonlar yarımada'nın işgali ile sona ermiştir (Kofman & Rojansky, 2015, s. 02). Rusya, Kırım üzerindeki denetimini dayattıktan sonra, Moskova yarımada'yı Rusya'ya ilhak etmek için bir referandum ilan etmiş ve gerçekten de kendisine ilhak ederek bölgenin kıyıları ve toprakları üzerinde neredeyse tam kontrol sağlamıştır. Rusya-Avrupa ilişkilerindeki gerilimin tezahürleri arasında:

1. Rusya'nın Sekizli Grup'tan çıkarılması, Almanya Başbakanı Angela Merkel'in Kırım'ın ilhakının uluslararası hukuka aykırı olduğunu açıklaması ve dolayısıyla Kırım'ın yeni statüsünü tanımayı reddetmesi,

2. NATO'nun yeni duruma uygun güvenlik anlayışını devreye almak için Doğu Avrupa'daki savunmasını güçlendirdiğini duyurması, Fransa, İngiltere ve ayrıca NATO'nun Baltık bölgesi üzerindeki hava devriyelerini geliştirmek için savaş uçakları konuşlandırması,

3. Rusya'ya yönelik ekonomik yaptırımların genişletilmesidir (Al-Minshawi, 2014).

Rus askerî eylemleri, bölgesel güvenliği doğrudan ve vekil güçler aracılığıyla baltalamaktadır Rusya'nın imzaladığı ve altında hareket etmeyi taahhüt ettiği birçok anlaşma vardır. BM Şartı, Helsinki Anlaşmaları ve Rusya NATO Kurucu Senedi dahil olmak üzere Budapeşte Muhtırası ve Orta Menzilli Nükleer Kuvvetler Anlaşması bunların en önemli olanlarıdır (NMS, 2015).

3.5. Rusya -Ukrayna Hibrit Savaşında Ordunun Rolü

2014'teki olaylar sebebiyle Ukrayna'daki Rus askeri müdahalesi, gizlilik ve karmaşıklık ile karakterize edildi. NATO ve diğer kuruluşlardaki yetkililer, Rusya'nın Ukrayna'ya yaklaşımını hibrit bir savaş olarak tanımlamaktadır. Özellikle bazı Rus yetkililerinin bu yeni savaş türünü geliştirmeye yönelik yaptıkları açıklamalar vardır.

Örneğin askerî araştırma dergisi olarak “Defense Industry Mail” adıyla yayımlanan haftalık derginin, 2013 Şubat sayısında yayınlanan haberine göre, Germasov'a göre yeni savaş biçimleriyle ilgili akademik çalışmalar yapmak gerekmektedir. Germasov yazısında bu yeni savaş çağında Amerika Birleşik Devletleri'nin hedeflerine askerî olmayan yollarla destek sağlayarak ulaştığına inandığı Libya örneğini aktarmaktadır. Aralık 2014'te yayınlanan Rus Askeri Doktrini'nin gözden geçirilmiş bir baskısında Batılı güçlerin ülkeleri etkilemek için siyasî yöntemler kullandıklarına dikkat çekilmiştir

Şubat 2014'ün sonunda, Rus Deniz Piyadeleri hiçbir uyarıda bulunmadan Karadeniz Filosunu kuşatmış ve tüm büyük hava alanlarının ve askerî üslerin kontrolünü ele geçirmiştir. Önemli ulaşım akslarını işgal etmiş ve Kırım ile Ukrayna'yı ayırmayı başarmıştır. Rusya Savunma Bakanı Şoygu, 24 Nisan'da yaptığı toplantıda, Rusça konuşan nüfusa yönelik saldırıları da kınamıştır. Aynı gün, Ukrayna sınırında Rus komutasındaki kuvvetleri de içerecek şekilde planlanmış tatbikatların başladığını duyurmuştur. Ardından 28 Nisan'da dönemin ABD Savunma Bakanı Chuck Hagel ile yaptığı telefon görüşmesinde Shu Yigou, Rusya'nın işgal niyeti olduğunu belirtmiştir (Sakaguchi, Akimoto, & Yamazoe, 2015, s. 237).

Bu şekilde Rusya, kuvvetlerini alarma geçirmiş ve her an harekete geçmeye hazır hale getirmiştir. Bu, içerideki veya dışarıdaki gözlemcilerin müdahaleyi bekledikleri anlamına gelmektedir. Öte yandan Federal Meclis Senatosu'nda Devlet Başkanı Putin'e verilen ve müdahalenin yasal dayanağını oluşturan askerî güç kullanma kararı iptal edilmiştir. 26 Ağustos'ta Başkan Putin, askerlerin sınırı yanlışlıkla geçtiğini açıklamıştır. Ancak iki gün sonra NATO, Rus askerî birliklerinin Luhansk'a gitmek üzere Krasnodon çevresinden geçtiğini iddia ettiği uydu görüntülerini yayınlamıştır (garvenpaa, 2014).

Bazı gözlemcilerin görüşüne göre, Kırım'da askerî olmayan araçların ustaca uygulanması, kaba kuvvet kullanımına büyük ölçüde başarısız bir şekilde dayanan önceki askerî müdahalelerin tam aksine Rusya'nın neredeyse kansız bir zafer elde etmesini sağlamıştır. Bu düşünce doğrultusunda, Kırım'dan öğrenilmesi gereken en önemli dersin, Rus stratejik düşüncesindeki gelişme ve güç kullanımının ikincil bir rol oynayacağı 'temassız' savaş doktrini olduğu iddiası ileri sürülmüştür.

Thornton'un sözleriyle, Rusya'nın savaşa yaklaşımındaki yenilik, "sert askerî gücün tezahürlerini" modern savaştan olabildiğince uzaklaştırmak ve savaşı Rus kuvvetleriyle çatışmadan uzaktan yapılan bir şey haline getirmektir. Benzer şekilde Janis Berzinš, Rusya'nın Kırım'da test ettiği "yeni nesil savaş"ın en üstün mükemmelliğinin düşmanın direncini savaştan kırıktan ibaret olduğu fikrine dayandığını savunmuştur. Bu yeni yaklaşım Rusya'nın ABD ve NATO müttefiklerinin geleneksel askerî güçleri açısından çoğunlukla teknolojik alanda sahip oldukları önemli avantajı ortadan kaldırmasına olanak tanımaktadır (Thornton, 2015, s. 44) . Kırım'da ileri teknolojinin aslında askerî güç kullanımında sınırlı bir rol oynadığı doğrudur. Rusya'nın geleceğe bakış açısının, ana savaş alanının akılda olduğu (Berzins, 2014) ve gerçek askerî gücün ikincil bir rol üstleneceği temassız savaş olduğu fikri, devam eden Rus askerî modernizasyonunun yönünü tam olarak yansıtmamaktadır. Bu anlamda askerî olmayan araçlara ve yaklaşımlara güçlü bir şekilde odaklanan "hibrit savaş" kavramı, Rus askerî yetenekleri ve hırsları hakkında çarpık bir anlayışa yol açabilir.

Gerasimov tartışmasını askerî olmayan araçlarla sınırlandırmamakta ve özellikle otonom silahlara ve yapay zeka araştırmalarına duyulan ihtiyacın altını çizerek çağdaş savaşlarda güç ve teknolojinin önemini uzun uzadıya tartışmaktaydı. Aslında her iki makalenin de 21. yüzyıl savaş vizyonu, Chekinov ve Bogdanov'un açıkça atıfta bulunduğu bir kavram olan "askerî işlerde devrim" ve "ağ merkezli savaş" fikriyle belirgin benzerlikler taşımaktaydı (Chekinov, 2013, s. 17). Rusya'nın Batı'yı caydırmak ve ona karşı savunmak için "hibrit savaş" yeteneklerine ve kansız taktiklere bel bağladığı fikri tek kelimeyle hayal ürünüdür. NATO Uluslararası Kurmay Savunma Politikası ve Planlama Bölümü'nde bir Kurmay Subayı olan Dave Johnson'ın belirttiği gibi, Rusya'nın hibrit savaşının ince cilası kaldırıldığında Rusya tam spektrumlu silahların kullanımına ve potansiyel istihdamına bel bağlamaktadır. Konvansiyonel, konvansiyonel olmayan ve nükleer askerî yetenekler bu bakımdan göze çarpmaktadır (Johnson, 2015, s. 02).

3.6. Enformasyon Harbi ve Propaganda

• İlk aşamada etnik Rus topluluğu hedef ülke olan Ukrayna'da yaşamaktaydı ve hükümete karşı protesto ve direniş eylemleri kullanılmıştı. Bu şekilde Rus

toplumdaki azınlığa karşılık vermek, Ukrayna toplumu ve hükümeti tarafından onlara karşı ayrımcılık yaratmak amaçlanmıştır.

- İkinci aşamada müdahaleye uygun bir çatışma ortamı oluşturulmaya çalışılmış ve Rusya, hedef ülke hükümetini zayıflatmak, sindirmek, zorlamak ve cezalandırmak için ekonomik savaş ve diplomatik/siyasi baskı uygulamıştır.

- Üçüncü aşamada hedef ülkede çatışma ortamı yaratmak ve Rus etnik azınlığının isyanını kışkırtmak için doğası bilinmeyen askerî ve güvenlik unsurları nakledilmiştir.

- Dördüncü aşamada Rus Silahlı Kuvvetleri, hedef ülkenin savunma ve güvenlik birimlerini etkisiz hale getirmek, kilit noktaları ele geçirmek ve hükümet yapısını bozmak amacıyla taarruz başlatmıştır.

- Beşinci aşamada tüm bu uygulamalar, medyanın da etkin kullanımı ile diğer ülkeler tarafından kabul edilebilir hale getirilmiştir.

- Altıncı ve son aşamada ise hedef ülkedeki kazanımlarını pekiştirmiş, gerilim ve çatışmaları azaltıcı tedbirler almış ve hedef ülkenin yönetimini etkilemiştir.

Altı aşamada geliştirilen bu uygulamaların başarısı için konvansiyonel harpten daha ucuz ve daha etkili bir yöntem olan “hibrit savaş” teknolojisinin kullanılmasına önem verilmektedir. Bu yöntem askerî ve askerî olmayan güçleri içermektedir (Avcı & Serhat Erkmen, 2018, s. 50).

Şiddet yanlısı ve aşırılık yanlısı örgütler, yıkıcı ideolojileri yaymak, şiddeti teşvik etmek, harekete geçirmek ve hareketlerinin algılanan gücünü artırmak için bilgi araçlarını kullanarak yeni teknolojilerden de yararlanmaktaydı. Bu yapılar saldırmak ve korku salmak için eylemlerini duyurmaktaydılar. Kitle imha silahları da dahil olmak üzere gelişmiş yetenekleri araştırırken terörü yaymak için tasarlanmış siberetik cihazlar kullanılmaktaydı. Bu durum, aktörlerin hedeflerine ulaşmak için teknikleri, yetenekleri ve kaynakları harmanladığı bir çatışma durumunu ifade etmektedir. Bu tür "hibrit" çatışmalar, Rusya'nın Kırım'da yaptığı gibi devlet dışı kılıfına giren askerî güçlerden oluşabilir veya Irak ve Suriye'deki DAES örneğinde olduğu gibi şiddet içeren aşırıcılığın kapasitesini birleştirebilir. Çatışmalar, Doğu Ukrayna'da gördüğümüz gibi çok çeşitli silahlar kullanarak hedefini gerçekleştirmek için birlikte çalışan devlet ve devlet dışı aktörlerden de oluşabilir. Hibrit çatışmalar belirsizliği

artırmakta, karar vermeyi zorlaştırmakta ve etkili tepkilerin koordinasyonunu yavaşlatmakta, gelecekte devam etmesi muhtemel çatışmaları yapacak saldırganlara avantaj sağlamaktadır. (NMS, 2015, s. 04).

Rusya, medyayı sansürleyerek Kırım'a yönelik bilgi savaşını kullanmıştı. Rus kuvvetlerinin Kırım'a girmesinden bu yana Ukrayna kanallarının çoğu yasaklanmış, bu nedenle Kırım'da izlenen Ukrayna TV kanalları yerini Rus kanallarına bırakmıştır. Rusya, başta internet olmak üzere telekomünikasyon üzerinde de kontrolü elinde tutmayı ve Kırım'ı dış dünyadan bağımsız olarak haberlerden izole etmeyi başarmıştır. Ayrıca Kırım kamuoyunda Ukrayna'da devam eden olayların sadece Rusya tarafından engellendiği veya kararlaştırıldığı algısı oluşturulmuş ve Ukrayna hükümeti aciz olarak gösterilmeye çalışılması Rusya'nın yarımadaı ele geçirmesini ve onu meşrulaştırma çalışmalarını büyük ölçüde kolaylaştırmıştır. Rusya'nın bilgi savaşının bir başka örneği de Kremlin tarafından desteklenen ve bloglarda, web sitelerinde veya sosyal medyada, özellikle de halka açık tartışmalarda dezenformasyon yapan Rus yanlısı trollerin, ajitatörlerin ve ücretli internet yorumcularının kullanılmasıdır. Ayrıca Kırım ile ilgili yanlış bilgilerden biri de (Kırım'ın her zaman Rus olduğu iddiası) Rus medyası veya yöneticileri tarafından sıklıkla dile getirilmiştir (Giles, 2016, s. 10-12).

Gençlik, kitlesel protestoları harekete geçirmede önemli bir kesimdir. Bu nedenle Rusya'nın 2004 yılında Ukrayna'da yaşanan "Turuncu Devrim"den sonra çıkarlarını korumak için attığı adımlardan biri de 2005 yılında "Nashi" anti-faşist gençlik hareketini oluşturmasıdır. Nashi hareketinde kullanılan ve bir nevi slogan haline gelen cümle şudur: *"Amacımız Rusya'yı 21. yüzyılın küresel lideri yapmak. Rusya'nın liderliğini diğer ülkeler üzerinde askeri-politik bir hakimiyet olarak kastetmiyoruz. Dünya, Rus kültürünün, yaşam tarzının, siyasi, ekonomik ve sosyal yapısının çekiciliğine dayanmaktadır"* (Bērziņa, 2014, s. 17-18).

Medya hesaplarını ele geçirme fırsatları da değerlendirilmiştir. Buna örnek olarak Twitter hesapları takipçilerine Rusça bilgiler yayınlamaya başlayan İsveç televizyon kanalları TV4'ü gösterebilmekteyiz. Halihazırda görülen bu durumlara ek olarak diğer yüksek profilli hesapların da Rusya tarafından kontrol edildiği veya Rusya tarafından desteklendiği ve zamanı geldiğinde kullanıma hazır olduğu varsayılabilir. Trol ve botların bu şekilde kullanılmasının devlet destekli dezenformasyon yanında pazarlama yöntemleriyle de açıklanabileceği ileri sürülmüştür. Ancak bu argüman, siber suçlar için kullanılan taktik, tekniklerin ve prosedürlerin siber casusluk için

kullanılanlarla tamamen aynı olduğu gerçeğini göz ardı etmekteydi. Bu nedenle bir yandan pazarlama, diğer yandan dezenformasyonun görünürlüğünü en üst düzeye çıkarmak amaçlanmıştır.

Ukrayna'da kullanılan en önemli güç Rusya'nın bir hibrit savaş aracı olarak yeni keşfettiği medya ve internet olmuştur. Özellikle “Russia Today TV” ve “Sputnik International” Rusça radyo yayınlarının yanı sıra İngilizce yayınları da Rusya'nın Ukrayna'da gerçekleştirdiği tüm operasyonlar hakkında Batı'yı yanıltmak ve bu operasyonların halkın desteğiyle gerçekleştirildiği algısını oluşturmak için kullanılmıştır. Bu medya kuruluşlarının dışında Twitter gibi internet uygulamalarını kullanan “Troller” ve “Elektronik Operasyon Birimleri” adlı iki grup, yerel katılımcılarla birlikte tüm iş birimlerinin operasyonlarını kolaylaştırmıştır (Bettina Renz, 2016, s. 42-43). Daha sonra Putin, Duma'da Kırım'ın referandumla Rusya'ya bağlanmasına ilişkin bir konuşma yaparken Kruşçev'in, 1954'te, Kırım'ı Ukrayna'ya vermesinin meşruiyetini sorgulamış ve bunun Sovyet anayasasına uygun olmadığını savunmuştur. Ayrıca Kırım'ın Rusya'dan ayrılmaz bir parça olduğunu belirtmiştir (O'Lear & Biersack, 2014, s. 252-253). Rusya, Ukrayna içindeki bu ayrılıkçı bölgeleri kışkırtarak Ukrayna'daki eski emperyal toprakların Rusya'ya ait olduğunu ileri süren "Novorossiya" (Yeni Rusya) fikrini fiilen uygulamaya çalıştı. Bu proje Kremlin'in, Ukrayna'nın jeopolitik geleceğine fayda sağlamak için kullanabilecekleri ayrılıkçı bir devrimde, özellikle etnik Ruslar tarafından olmak üzere, Ukrayna genelindeki hoşnutsuzluk ve anlaşmazlıklardan yararlanmaya çalışan jeopolitik bir projedir (Press Toal, 2017, s. 283). Rus kaynakları, Ukrayna'daki krizin tamamen bir iç çatışma olduğunu ve sevkiyatların Rus askerleri tarafından değil, silahlı yerel milisler tarafından gönderildiğini, bölgede askerlerin savaştığını ve Rus ordusuna bağlı olanların eski ordu personeli olduğunu belirtmiştir (Karabulut A. N., 2016, s. 35).

3.7. Ukrayna Krizinin Rusya Üzerindeki Yansımaları

Rusya-Batı ilişkisindeki gerilim özellikle Polonya, Romanya ve Macaristan gibi Doğu ve Orta Avrupa'daki büyük ülkeler üzerinde bir etki alanı rekabetinden kaynaklanmaktadır. Bugün, Slovakya ve Bulgaristan'ın Avrupa Birliği ve NATO'ya tam üye olmasının ve halklarının ekonomik, siyasî ve güvenlik çıkarlarının Batı Atlantik sisteminde örtüşmesinin ardından, bu devletlerin Rusya'nın artık Batı'ya meydan okuyamayacağı şekilde Batı bağları güçlenmiştir. Bu durum Batı Avrupa ve Atlantik havzası için coğrafi bir derinlik ve temel bir savunma hattı oluşturmaktadır.

Batının, Rusya'yı Doğu Avrupa'da temsil edilen nüfusundan mahrum edemediği iki ülke kalmıştır. Bu ülkeler, Ukrayna ve beyaz Rusya'dır. Bu, Rusya'nın, Avrupa'nın en büyük ülkesi olan Ukrayna'ya yönelik davranışını açıklamaktadır. Batı'ya bu bölgelerin kırmızı çizgi olduğu konusunda mesaj vermekte ve Batı'nın oradaki Rusya'ya yaklaşımını kabul etmemektedir.

Avrupa ile Atlantik Okyanusu arasında ekonomik ve güvenlik entegrasyon süreçlerinin sağlanması durumunda Batı nüfuzunu bizzat Rusya'nın sınırlarına taşıyacak ve böylece Rus kara kuvvetlerine karşı stratejik bir avantaj sağlayacaktır. Batı, Rusya'yı bundan mahrum etmiş ve sınır ülkelerinden, yani orta ve doğu Avrupa ülkelerinden oluşan ikinci bir savunma hattı sağlayarak doğu sınırını Rusya için bir tehdit kaynağı haline getirmiştir (Kaddoura, 2014, s. 53).

3.7.1. Krizin Ekonomik Düzeydeki Sonuçları

Başta Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği olmak üzere birçok ülke tarafından Rusya'ya ekonomik yaptırımlar uygulanmasının ardından konunun Japonya ve Kanada gibi müttefik ve dost Batılı ülkelere sıçraması bu yaptırımları, Rus yetkililerini etkilemiş ve Rusya'nın tepkisine yol açmıştır. Bunun karşılığında Amerikalı yetkililere yaptırımlar uygulanmıştır. ABD, Rus yetkililerle planlanan ticaret görüşmelerini, Rus yetkililerin enerji ve yatırım konularını görüşmek üzere Washington'a yapacağı ziyareti de iptal etmiştir. Rus iş adamlarına giriş vizesi vermeyi reddetip varlıklarını ve fonlarını dondurmuştur. Rusya'daki hükümete bağlı iş adamları ve şirketlerinin hatta Avrupalı şirketlerin bile Rusya'da yatırım yapmasını ve çalışmasını yasaklayacak kadar ileri gitmiştir. Rus bankalarına, onlarla işlem yapılmasını yasaklayan bir karar alınana kadar bankacılık yaptırımları da uygulanmıştır (Carney, 2014).

3.7.2. Krizin Diplomatik Düzeyde Sonuçları

Sekiz sanayileşmiş ülke grubunda yer alan Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Almanya, İtalya, Kanada ve Japonya düzenlenen grup zirvesi hazırlık toplantılarına katılımlarını askıya alma kararı almıştır. Bu ülkelerden bazıları, örneğin Kanada, istişareler için büyükelçilerini çağırmıştır. Rusya'yı sekiz sanayileşmiş ülke grubundan çıkarma olasılığı ile ilgili olarak Avrupa Birliği, Rus vatandaşları için giriş vizeleri ve Ukrayna kriziyle bağlantılı Rus siyasî ve askerî yetkililerin giriş vizeleri

konusunda Rusya ile müzakerelerini askıya almakla tehdit etmiştir (Morelli, 2007, s. 33).

3.7.3. Krizin Ordu Üzerindeki Etkileri

Ne ABD ne de NATO ortakları, Ukrayna'da Ruslarla karşı karşıya gelmek için askeri müdahale peşinde olmamıştır. Batılı ülkelerin askeri tepkisi, ABD Savunma Bakanlığı'nın Rus kuvvetleriyle ortak askerî tatbikatları iptal edip bir dizi donanma gemisinin bölgede kalmasını talep ederek Ukrayna kriziyle başa çıkmak için önceki planlarını sürdürdüğüne dair açıklamasında açıkça görülmektedir. Müttefiklerle önceden hazırlanmış düzenli bir program dahilinde bir Amerikan-Rus çatışmasının fitilini ateşleyebilecek herhangi bir hesaplanmamış adımdan kaçınmak amacıyla Ukrayna'da ve genel olarak bölgede olup bitenlerde askeri bir rol üstlenilmemiştir. ABD Savunma Bakanlığı sözcüsü Amiral Kirby'ye göre askeri ilişkilerin askıya alınması tatbikatları, ikili toplantıları ve askeri planlama konferanslarını içeriyordu (Martinez, 2014).

3.8. Ukrayna Krizine Uluslararası Tepkiler

Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesi, bu davranışı gayrimeşru ve uluslararası hukuk ilkelerine aykırı olarak nitelendiren Avrupa ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletleri'ni endişelendirmiş ve bunun için Rusya'ya başta ekonomik olmak üzere birçok yaptırım uygulamak için harekete geçilmiştir.

3.8.1. Yurtiçi Tepkiler

1- Rusya'nın tutumu: Rusya Devlet Başkanı Putin, Avrupa Birliği'ni Ukrayna'yı Avrupa ortaklığı müzakerelerine zorlaması için şantaj yapmakla suçlamıştır. Rusya ayrıca, Ukrayna'nın Avrupa Birliği ile ortaklık anlaşmasını imzalamasının, Rusya'yı Ukrayna'ya tanınan birçok iş birliği anlaşmasından ve kolaylıklardan geri adım atmaya zorlayacağına inanmaktaydı. Bununla birlikte Rus şirketi Gazprom'a olan bir milyar doları aşan borcunun ardından Rus gazının ithalatını durdurma noktasına gelen Ukrayna'nın içinden geçmekte olduğu ekonomik kriz nedeniyle, Ukrayna para biriminin değer kaybetmesi de bir diğer önemli husustur. Bu durum aynı zamanda Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde ulusal para krizine neden olmuştur.

Rusya Parlamentosu'nun Ukrayna'da askerî güç kullanma hakkını onaylaması ve aslında Rus Karadeniz Filosunun tümenlerinin seferber edilmesi, Rus ordusunun Kırım'a gelişi ve Rus nakliye helikopterlerinin Kırım'a inmesi ile olaylar yukarı yönlü bir seyir izlemiştir. İki ülke arasında Ukrayna'ya bilgi verilmeden imzalanan anlaşmalara göre Rusya'nın buna yanıtı, Ukrayna ile 1997 yılında imzalanan dostluk anlaşmalarına kalıcı bağlılığını teyit etmesi ve bazı Karadeniz Filo tümenlerinin hareketlerinin 1997'de imzalanan anlaşmaya uygun olarak gerçekleşmesi olmuştur. Anlaşmalar, herhangi bir onay gerektirmemiştir (Vahid, 2014).

2- Ukrayna'nın tutumu: Ukrayna hükümeti ve Başbakan Yatsenyuk, uluslararası toplumu devlete yardım etmek için ciddi adımlar atmaya çağırılmış ve geçici Ukrayna hükümeti yedek kuvvetlerin çağrıldığını duyurmuş, orduyu yüksek alarm durumuna geçirmiştir. Ukrayna Devlet Başkanı Turchynov, hava sahasının sivil olmayan herhangi bir hava aracına kapatıldığını duyurmuştur. Ukrayna'nın Birleşmiş Milletler temsilcisi Seryoev, ülkesinin kendisini savunmaya hazır olduğunu açıklamıştır (Vahid, 2014).

Ayrıca Moskova'yı Birleşmiş Milletler Tüzüğü'nü ihlal etmekle suçlayarak Güvenlik Konseyi'ni Rusya'nın Ukrayna ve Kırım'a yönelik saldırganlığını durdurmaya çağırmıştır. Birleşmiş Milletler'deki Ukraynalı bir temsilci şunları söylemiştir: "Güvenlik Konseyi'ni, Rusya'nın saldırısını durdurmak için elinden gelen her şeyi yapmaya çağırıyoruz" (ajanslar, 2014).

3.8.2. Yurt Dışı Tepkiler

1- Amerika Birleşik Devletleri'nin tutumu: Amerika Birleşik Devletleri, Rusya'nın Ukrayna'daki hamlesini uluslararası hukuka aykırı ve uluslararası meşruiyete aykırı olarak nitelendirirken bir grup rapor ve açıklama ABD'nin müdahalesini doğrulamıştır. Ukrayna krizinin patlak vermesinde, ABD Başkanı Obama'nın 11 Şubat 2015'te ABD'nin Ukrayna'da hükümetin değişmesi için arabulucu rolü oynadığını açıklaması gibi, ABD'nin Rusya'ya yönelik yaptırımlarının Rus ekonomisini zayıflatmayı amaçladığı söylenebilir. Batılı ülkeler ve Washington tarafından Rusya'ya boyun eğdirmek, ekonomisini zayıflatmak, cumhurbaşkanı ve hükümetin kararlarından memnuniyetsizlik uyandırmak için yaptırımlar uygulaması söz konusu olmuştur. Obama, CNN'e verdiği bir televizyon röportajında Amerika Birleşik Devletleri ile Rusya arasında doğrudan bir çatışma yaşanacağını söylemiş ve

Rusya'nın büyüklüğü göz önüne alındığında Amerika Birleşik Devletleri'nin doğrudan askerî müdahale konusunda kısıtlamaları olduğunu belirtmiştir. Ukrayna'nın NATO'ya girmediğini ve siyasî baskı uygulanması gerektiğini çünkü Rusya ile gerçek bir savaşa girmenin akıllıca olmadığını ve bu konunun ABD'nin çıkarına olmayacağını sözlerine eklemiştir. Ayrıca Rusya'yı daha fazla siyasî ve ekonomik yaptırım uygulamakla tehdit etmiştir (Scully, 2014).

2- Avrupa Birliği'nin tutumu: Rusya'nın Kırım'ı işgal etmesinden sonra onunla ilişkilerini yeniden gözden geçirerek Ukrayna'daki krizi yatıştırma kararı almış ve Avrupa dışişleri bakanları, Ukrayna krizini çözmek için acil bir toplantının sonunda yaptıkları açıklamada bunu belirtmişlerdir. Brüksel'de krizi çözmek için Avrupa Birliği, AB ile Rusya arasındaki ikili ilişkiler üzerindeki olası yansımaları değerlendirmiştir (aljarida, 2014). Avrupa Birliği Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi ve Avrupa Komisyonu Başkan Yardımcısı Mogherini, Moskova'nın Kırım'a yönelik tutumunu değiştirene kadar yaptırımların devam edeceğini açıklayıp Avrupa Birliği'nin Kırım üzerindeki baskısını sürdüreceğini teyit etmiştir. Moskova'nın Minsk anlaşmalarını tam olarak uygulaması durumunda Doğu Ukrayna'daki durumun normale dönmesine olanak tanıyacağını ve Avrupa Birliği'nin de bu anlaşmaları uygulayacağını sözlerine eklemiştir.

SONUÇ

Soğuk Savaş sonrasında Sovyetler Birliği'nin meşru varisi olarak ortaya çıkan Rusya Federasyonu bölgesel ve uluslararası düzeyde kendisini ikincil bir konumda bulmuştur. Başkan Yeltsin dönemine denk gelen geçiş döneminde yaşadıkları iç krizler ile meşgul olması sebebiyle Rusya uluslararası sahnede etkin bir rol oynayamamıştır.

Küreselleşme çağında Rusya, özellikle gelişmiş sanayi ülkeleri ile ittifak ve iş birliği ilişkileri kurmanın yanı sıra ekonomisini canlandırmak, askeri sektörünü geliştirmek, merkezi devlet otoritesini desteklemek ve stratejik yeteneklerini güçlendirmek için “hedefli” bir strateji benimsemiştir. Rusya, uluslararası sistemde çok kutuplu bir dünya kurmanın gerekliliği çerçevesinde Amerika Birleşik Devletleri liderliğindeki tek kutupluluğu reddetme çağrısında bulunmuştur ki 2014 Ukrayna müdahalesi de bunun bir parçasıdır. Bu noktada Ukrayna'daki çıkarlarını korumak için mevcut tüm hibrit araçları kullanmaya yönelmiştir.

Askeri ve askeri olmayan etki araçlarının kullanıldığı hibrit savaş, bir strateji olarak diplomatik, ekonomik, teknolojik, enformasyonel ve elektronik alanlar da dahil olmak üzere çeşitli alanlarda eş zamanlı faaliyetler yürüterek stratejik, hareket ve taktik üstünlük sağlamayı amaçlar. Çalışmamızda detaylı olarak anlattığımız gibi hibrit savaşın özellikleri, kullanılan etki araçları ve yöntemlerin hibritleşmesi dikkat çekicidir, zira askeri bir yaklaşım olarak devlet destekli silahlı ve silahsız unsurların kullanılması ön plana çıkmaktadır. Ancak hibrit savaşta kullanılan tesir vasıtaları ve kullanım metodları farklı ve kendine özgüdür. Hibrit savaş, askeri veya askeri olmayan, siyasi, diplomatik, ekonomik, bilgi ve teknoloji gibi çok çeşitli araç ve teknolojileri koordineli ve eş zamanlı olarak istenen etkiyi yaratmak için kullanır.

Ukrayna'nın stratejik coğrafi konumu ve ekonomik önemi (Rusya'nın Avrupa'ya açılan koridoru olması), onu büyük güçler arasındaki çıkar ve çatışma merkezi haline getirmiş ve aralarındaki çıkarların kesişmesine maruz bırakmıştır. Rusya, Avrasya'yı kontrol eden stratejik eksen olarak kalmaya çalışmakta ve bu noktada Ukrayna, Avrasya'nın merkezini temsil etmektedir. Ukrayna, Asya ve Avrupa kıtaları arasındaki enerji, kara ve deniz taşımacılığının merkezinde yer aldığından, onu kontrol eden dünyayı kontrol edebilmektedir.

Ukrayna meselesinin Rusya için ulusal ve jeopolitik boyutu şudur ki Ukrayna'nın ister Avrupa Birliği'ne ister NATO'ya, yani Avrupa-Atlantik alanına katılımı, Batı'nın stratejik ve tarihi öneme sahip Kırım yarımadası üzerindeki hakimiyeti anlamına gelmektedir.

Ukrayna krizi, hayati etki alanları üzerindeki uluslararası stratejik rekabetin odak noktasını oluşturmuştur. Soğuk Savaş'ın iki kutbu arasındaki gerilimlerden biri olan Kırım, uluslararası sistemdeki çeşitli aktörler - ABD, Rusya ve Avrupa Birliği - arasındaki gerilim sahnesini ve Rusya'nın Ukrayna'ya karşı yürüttüğü hibrit savaşın nedenlerini somutlaştırmaktadır ki hibrit savaş yeni Rus stratejisinin önemli bir aracı haline gelmiştir.

Rusya'nın Ukrayna krizine yönelik stratejisi incelendiğinde, Rus dış politikasının, uluslararası arenadaki aktif rolünü yeniden tesis etme ve komşu ülkeler olarak bilinen Ukrayna başta olmak üzere bölgedeki nüfuzunu genişletme çabasının önemi görülmektedir. Topraklarının biriktirdiği çeşitli doğal kaynaklar, uzun süredir uluslararası ilgi odağı olmuştur. Bu durum, onu sürekli bir ilgi ve mücadele odağı haline getiren stratejik konumu ve topraklarının verimliliğinden kaynaklanmaktadır.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından kısa bir süre sonra Rusya, Ukrayna'daki hegemonik politikasında süreklilik görevi ve Sovyet emperyal geçmişine dönüş nostalgisi hissetmiştir. Geçtiğimiz birkaç yılda küresel rolünü yeniden inşa ederek prestijini geri kazanma hedefine ulaşmasını kolaylaştıracak yeni bir strateji belirleyebilmiştir. Rusya'nın eylemlerinin arkasındaki en büyük neden, Ukrayna'nın Avrupa Birliği ile yaptığı anlaşmanın yansımalarından korkması değil, komşularının özellikle Ukrayna'ya yönelik siyasi hedeflerine ulaşmak için ekonomik teşvikleri kullanmaya çalışmasıdır. Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesinin ardından Batı'nın ekonomik yaptırım kampanyası Rusya'nın iç gelişimini zayıflatmayı amaçlamaktaydı. Rusya, petrol fiyatlarını düşürerek doğal gazı silah olarak kullanarak güçlü olduğunun sinyallerini tüm dünyaya vermiştir. Avrupa-Rusya jeopolitik bölgesinde Rusya'nın tekeline sağlamayı amaçlayan yeni Rus stratejisinin en önemli eksenlerinden biri ve büyük güç olarak Rusya'nın izlediği politika Rus enerji alanındaki stratejik uygulamalarına dayanmaktadır. Güvenlik stratejisinin bir gereği olarak Rusya'nın enerji güvenliğini sağlamak öncelikli hedeflerden biri haline gelmiştir.

Bu çalışma, özellikle Rusya'nın bölgedeki hayati çıkarlarını güvence altına almak için çaba sarf etmesi nedeniyle Rusya'nın Ukrayna krizine yönelik stratejisini analiz etmenin temel taşı olan hibrit savaş modelini temel almaktadır. Bu bakımdan çalışmada şu sonuçlara varılmıştır:

- Rusya, Ukrayna'nın kendisi için hayati bir doğal alanı, Sovyet imparatorluğunun ve Rusya'nın kendisine yönelik stratejisini açıklayan kültürel ve tarihi mirasının bir uzantısını temsil ettiğine inanmaktadır.
- Rusya, özellikle Ukrayna'nın jeopolitik önemde bir ülke konumunda olması nedeniyle, bölgedeki stratejik çıkarlarını gerçekleştirmek için askeri, ekonomik, psikolojik, medya ve teknolojik yöntemlerin karışımını kullanan kapsamlı bir yaklaşıma dayanarak Ukrayna'da hibrit savaş mekanizmasını uygulamaya başlamıştır. Ukrayna, Rusya'nın ulusal güvenliği için bir tampon bölge ve stratejik derinlik oluşturmaktadır.
- Rusya'nın Ukrayna'ya karşı yürüttüğü hibrit savaş, Rusya'nın ihtişamını geri kazanmasına yönelik en önemli stratejilerinden birine ışık tutmaktaydı. Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesinden kaynaklanan yansımalarına rağmen, Rusya'ya uygulanan yaptırımlar özellikle Rusya'nın Avrupa Birliği'nin en önemli doğal gaz arzı finansörü olması nedeniyle istenen sonuçları vermemiştir.
- Mevcut Ukrayna krizi henüz sona ermemiş olsa da Kırım'ın Rusya tarafından ilhak edilmesi sürecinin, Putin'in güvenlik ve ekonomi politikasının bir beyanı olduğu görülmektedir. Çok kutuplu bir uluslararası düzene ulaşmak için Avrasya ekseninin güçlendirilmesine şiddetle vurgu yapılmaktadır.
- ABD liderliğindeki Batı yaptırım stratejisi çerçevesinde daha fazla yaptırım uygulanması sadece Rusya ekonomisine değil, Batı ekonomisine de zarar verebilir.
- Ukrayna krizine verilen uluslararası tepkiler çeşitlidir, ancak Avrupa Birliği'nin bir dizi yaptırım uygulama hedefi, Avrupa'nın güvenliğini doğrudan tehdit eden ve tehlikeye sokan Karadeniz'de artan Rus varlığını bloke etmeye yöneliktir.

- Enerji, Avrupa-Rusya ilişkilerinin doğasında temel bir unsurdur ve Avrupa'nın Rusya'dan enerji ithalatından vazgeçmesi kolay değildir; aksine alternatif kaynakların sağlanmasını ve yeni bölgelere gaz taşımak için boru hatlarının inşa edilmesini gerektirmektedir.
- Ukrayna tarafının bazı Avrupa ülkeleri ve ABD'nin baskıları ve tüm tarafları tatmin edecek ciddi bir uzlaşma arayışının olmayışı ışığında Ukrayna krizini kontrol altına almak zor olacaktır.

Sonuç olarak Rusya'nın Ukrayna krizindeki stratejisi bir dizi araca başvurarak Doğu Avrupa bölgesindeki etkisini yeniden sağlamaya çalıştığını göstermektedir. Ukrayna krizindeki iki ana taraf Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri şeklinde görülmektedir. Jeopolitik, güvenlik ve ekonomik yansımaları olan bu kriz Soğuk Savaş'ın dönüşünün yeni bir aşaması olarak tanımlanmaktadır. Ortaya çıkan soruna bir cevap olarak hibrit savaş, Rusya'nın Avrasya eksenini güçlendirerek ihtişamını geri kazanmayı amaçlayan yeni stratejisinin ana mekanizması ve bu bölgedeki nüfuzunu geri kazanma çabasını temsil ifade etmektedir. Batı'nın Rusya'nın Kırım'ı ilhakı konusundaki tavrı da Rusya'nın uluslararası arenaya güçlü dönüşünün en önemli göstergelerinden biridir.

Son olarak yapılan bu çalışma, Rus savaşının özellikleri ile modern savaşın taktiksel harekât gereklilikleri ve yöntemleri arasında bir ilişkinin varlığını göstermiş ve çalışmanın hipotezlerine ilişkin bir dizi doğrulanmış kanıt üretmiştir. Kırım'ın ilhak süreci bu bakımdan dönüm noktasıdır. Çalışmanın da gösterdiği gibi bölgedeki çıkarlarını korumak ve ulusal güvenliği sağlamak için bir tedbir olarak hibrit savaş mekanizmasının kullanılması söz konusu olmuştur. Kriz sırasında çeşitli ülkeler, Avrasya bölgesindeki en önemli jeopolitik alan için adeta yarışmışlardır.

KAYNAKÇA

- Abdeen, B. S., & Mohamed Elsayed, S. (1999). *Asya'daki demokratik geçişler*. Kahire (Mısır): Asya Çalışmaları Merkezi.
- Ajanslar. (2014, 03 02). *Rusya'nın tırmanışını kınayan uluslararası tepkiler, Obama Rusya'yı tehdit ediyor... ve Putin: Çıkarlarımızı korumak bir haktır*. 3 2023 tarihinde elaph.com/Web/Politics: <https://elaph.com/Web/Politics/2014/3/882094.html> adresinden alındı
- Al-Ansari, T. S.-D.-Z. (2021, 09 29). *Hibrit Savaş... Stratejik Kavramların Devrimi*. Retrieved 6 2022, from <https://www.bellflight.com/products/bell-505>: <https://defensearabia.com/2021/09/%D8%A7%D9%84%D8%AD%D8%B1%D8%A8-%D8%A7%D9%84%D9%87%D8%AC%D9%8A%D9%86%D8%A9-%D8%AB%D9%88%D8%B1%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D9%85%D9%81%D8%A7%D9%87%D9%8A%D9%85-%D8%A7%D9%84%D8%A5%D8%B3%D8%AA%D8%B1%D8%A7%D8%AA/>
- Al-Hamrani, F. (2014, 03 06). The Ukrainian crisis in the context of the serious international system. *Theme: Politics and International Relations*(4385).
- Al-Isfahani, N. (2001). Rusya Federasyonu'nun Orta Doğu bölgesindeki rolü. *Uluslararası Politika*, 159-162.
- Al-Minshawi, İ. (2014, 05 11). *Kırım krizi ışığında Avrupa-Rusya ilişkilerinin geleceği*. 1 2023 tarihinde <http://www.acrseg.org/>: <http://www.acrseg.org/5839> adresinden alındı
- Al-Qarala, T. A. (2015, 10). Yeltsin döneminden Putin'in üçüncü dönemine kadar Rusya'nın dış yönelimleri. *Sosyal Hizmet ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 01(39), 57-62.
- Al-Sayed, S. M. (2007, 10). Rus dış politikasında önemli değişiklikler. *uluslararası politika*(170), 40.
- AL-Şeyh, N. (2018). *Soğuk Savaş'tan Soğuk Barış'a Rus-Amerikan İlişkileri*.
- AL-Şeyh, N. (2019). *Soğuk Savaş'tan Soğuk Barış'a Rus-Amerikan İlişkileri*. Arap Bilgi Bürosu.
- Al-Zoubi, A.-A. (2020). *Barış ve savaşın dengesi.. Tarih, dinler ve Birleşmiş Milletler belgelerinde barış ve savaş kavramının karşılaştırmalı bir incelemesi*. Suriye Genel Kitap Otoritesi adına, Şam, ilk baskı.
- Al, A., & Özdil, B. (2017, 10 27). Karadeniz'in Uluslararası Politik Ekonomisi: Rusya ve Ukrayna İlişkilerinin Yeniden Analizi. *05*(02), 151-167.
- Aljarida. (2014, 03 04). *تصاعد الأزمة في أوكرانيا وموسكو ترسل إشارات متضاربة*. 3 2023 tarihinde www.aljarida.com: <https://www.aljarida.com/articles/1462364438794515200> adresinden alındı

- Aljazeera. (2022, 03). *List of sanctions against Russia after it invaded Ukraine*. 4 2023 tarihinde <https://www.aljazeera.com>:
<https://www.aljazeera.com/news/2022/2/25/list-of-sanctions-on-russia-after-invasion> adresinden alındı
- Aljazeera. (2022, 10 07). *Avrupa yaptırımları sıkılaştırıyor ve Rus petrolünü hedef alıyor, Moskova ise uyarıyor: Sizi soğuk bir kış bekliyor*. 04 2023 tarihinde alındı
- Aljazeera. (2022, 10 07). *أوروبا تشدد العقوبات وتستهدف النفط الروسي وموسكو تحذرهما: ينتظر كم شتاء*. www.aljazeera.net:
<https://www.aljazeera.net/news/2022/10/7/%d8%a3%d9%88%d8%b1%d9%88%d8%a8%d8%a7-%d8%aa%d8%b4%d8%af%d8%af-%d8%a7%d9%84%d8%b9%d9%82%d9%88%d8%a8%d8%a7%d8%aa-%d9%88%d8%b1%d9%88%d8%b3%d9%8a%d8%a7-%d8%aa%d8%ad%d8%b0%d8%b1%d9%87%d8%a7-%d9%85%d9%86> adresinden alındı
- Amer, R. (2022, 04 04). *Tarihsel arka planlar ve güncel nedenler arasında Ukrayna'ya karşı Rus savaşı*. 12 2022 tarihinde <https://www.harmoon.org/>:
<https://www.harmoon.org/reports/%D8%A7%D9%84%D8%AD%D8%B1%D8%A8-%D8%A7%D9%84%D8%B1%D9%88%D8%B3%D9%8A%D8%A9-%D8%B9%D9%84%D9%89-%D8%A3%D9%88%D9%83%D8%B1%D8%A7%D9%86%D9%8A%D8%A7-%D8%A8%D9%8A%D9%86-%D8%A7%D9%84%D8%AE%D9%84%D9%81%D9%8A/> adresinden alındı
- Atwan, A. B. (2014, 11 29). *Suudi Arabistan, İran ve Rusya'yı boyunduruk altına almak ve onları Suriye ve Ukrayna'da yenmek için "petrol savaşı" ilan ediyor. Öncekiler gibi bu sefer de başarılı olabilecek mi? Kayıpsız bir başarı olacak mı?* 2 2023 tarihinde www.raialyoun.com:
<https://www.raialyoun.com/%d8%a7%d9%84%d8%b3%d8%b9%d9%88%d8%af%d9%8a%d8%a9-%d8%aa%d8%b9%d9%84%d9%86-%d8%a7%d9%84%d8%ad%d8%b1%d8%a8-%d8%a7%d9%84%d9%86%d9%81%d8%b7%d9%8a%d8%a9-%d9%84%d8%aa%d8%b1%d9%83%d9%8a%d8%b9-%d8%a7/> adresinden alındı
- Avcı, E., & Serhat Erkmen, A. (2018, 04). *Güvenlik Bilimleri Dergisi The Journal of Security Sciences*. 07(01), 50.
- Banasik, M. (2016). *Russia's Hybrid War in Theory and Practice*. *Journal on Baltic Security*, 02(01), 163.
- BBC, K. P. (2023, 02 24). *Rusya ve Ukrayna: Putin'in Savaşı Başarısız mı Oldu ve Rusya Ne İstiyor?* 4 2023 tarihinde www.bbc.com/arabic:
<https://www.bbc.com/arabic/world-64750098> adresinden alındı
- BBC. (2014, 03 01). *Kırım hakkında*. Retrieved 12 2022, from www.bbc.com/arabic:
https://www.bbc.com/arabic/worldnews/2014/03/140301_crimea_facts

- BCC. (2022, 09 30). *What are the sanctions on Russia and are they hurting its economy?* 04 2023 tarihinde <https://www.bbc.com/news>:
<https://www.bbc.com/news/world-europe-60125659> adresinden alındı
- Beale, o. (2022, 04 21). *Rusya ordusu Ukrayna'da neden beklediği hızda ilerleyemiyor?* 4 2023 tarihinde www.bbc.com/turkce:
<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-60817480> adresinden alındı
- Benjamin L. Cardin, M. (2009, 06 23). *The Medvedev Thaw: Is it Real? Will it Last*? 12 2022 tarihinde <https://www.csce.gov/>:
https://www.csce.gov/sites/helsinkicommission.house.gov/files/The%20Medvedev%20Thaw%20-%20Is%20it%20Real%2C%20Will%20it%20Last_Compiled.PDF
adresinden alındı
- Berzina, I. (2014). Color revolutions: Democratization, Hidden Influence or Warfare? Working Paper no. 01/14 Ieva B ! rzi " a. *Center for Security and Strategic Research*(01), 05.
- Bērziņa, I. (2014). Color Revolutions: Democratization, Hidden Influence, or Warfare? (01), 17-18.
- Berzins, J. (2014, 04). Russia's New Generation Warfare in Ukraine. *National Defence Academy of Latvia Center for Security and Strategic Research*(02).
- Bettina Renz, H. S. (2016, 08 30). Russia and Hybrid warfare - going beyond the label. 42-43.
- Boaz, C., Merriman, H., York, S., & Zimmerman, M. Z. (2010). *Orange Revolution Study Guide*. York Zimmerman Inc., in association with the International Center on Nonviolent Conflict, 2010 Layout & Design: Bill Johnson.
- Borschev, V., Volkova, L., Flerova, T., & Alpern, L. (2009, 09 28). *Report Of The Public Oversight Commission For Human Rights Observance in Moscow Detention Centers*. 01 2023 tarihinde alındı
- Brzezinski, Z. (1999). *Büyük Satranç Tahtası*.
- Brzezinski, Z. (2003). *Büyük satranç tahtası*. Merritt Yayıncılık ve Bilgi.
- Carney, J. (2014, 03 03). *McCain, Obama Team Agree: No Realistic Military Option on Ukraine*. 2 2023 tarihinde <https://www.nationaljournal.com/>:
<https://www.nationaljournal.com/s/61258/> adresinden alındı
- Chekinov, C. S. (2013). The Nature and Content of a New-Generation War. *MILITARY THOUGHT*, 12-22.
- Clausewitz, C. V. (1984). *On War*. M. Howard and P. Paret). New Jersey: Princeton University Press.
- Col. Mirosław Banasik, P. (2016). Russia's Hybrid War in Theory and Practice. *02*(01), 172.
- Colonel John J. Mccuen, U. R. (2008). *Hybrid wars*.
- Council, N. I. (2008). *"Global Trends 2025: A Transformed World,"*.

- Crevelde, M. V. (2002). *The Transformation of War Revisited*. (02), 08.
- Cullen, D. P. (2017). *Understanding Hybrid Warfare*. Norwegian Institute of International Affairs.
- Çomak, İ. (2006). *Rusya Stratejik Araştırmaları*.
- Dahman, K. (2016). *Orta Asya ve Kafkasya'da Rus Dış Politikası*.
<https://foulabook.com/ar/book/%D8%A7%D9%84%D8%B3%D9%8A%D8%A7%D8%B3%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%AE%D8%A7%D8%B1%D8%AC%D9%8A%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%B1%D9%88%D8%B3%D9%8A%D8%A9-%D9%81%D9%8A-%D8%A2%D8%B3%D9%8A%D8%A7-%D8%A7%D9%84%D9%88%D8%B3%D8%B7%D9%89-%D9%88%D8%A7%D9>.
- Dayspring, S. M. (2015). *Dayspring, Stephen M. Toward a theory of hybrid warfare: the Russian conduct of war during peace*.
- Dictionaries, O. (2023). <https://languages.oup.com/>. <https://languages.oup.com/>:
<https://languages.oup.com/> adresinden alındı
- Din, A. A.-A. (2016). *Suriye Kapısı ve Rusya'nın Dönüşü*. Yayıncılık için Arap Bilim Evi.
- Drezner, D. (2001). Sanctions sometimes smart: Targeted sanctions in theory and practice. *01*(13), 97.
- Dubik, J. M. (2002). Has Warfare Changed? (02-3), 03.
- Dubik, J. M. (2002). Has Warfare Changed? Sorting Apples from Oranges. (02-3), 06.
- Dugin, A. (1999). *Rusya'nın Jeopolitik Geleceğinin Jeopolitik Temelleri*. Moskova.
- Dugin, A. (1999). *Rusya'nın Jeopolitik Geleceğinin Jeopolitik Temelleri*.
- Dugin, A. (1999). *Rusya'nın Jeopolitik Geleceğinin Jeopolitik Temelleri*. Moskova.
- Dumlupınar, N. (2017, 10). HİBRİT SAVAŞ: İRAN SİLAHLI KUVVETLERİ. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, *01*(02), 77.
- Duncan, P. J. (2005, 03 01). Doğu ve Batı Arasında Çağdaş Rus Kimliği. *Tarih Dergisi*(48), 277-294.
- Egger, E. (2018). Rusya'nın Jeopolitiğe Dönüşü: Düşünce, Zorluklar ve Gerçeklik Arasında. *Cezayir Siyasi Araştırmalar Dergisi*(02), 139-141.
- El-Asmar, F. (2022, 05 09). *Hibrit savaşlar çok yönlü imha stratejileridir*. 08 2022 tarihinde <https://www.syria.tv/>: <https://www.syria.tv/> adresinden alındı
- Ergül, O. (2012). *Rus Dış Politikasında Bölgeselleşme ve Rusya'nın Entegrasyon Stratejisi: Avrasya Ekonomik Topluluğu*.
<https://www.avekon.org/papers/560.pdf>.
- Erik, Cullen, P., & Reichborn-Kjennerud. (2016). What is Hybrid Warfare? *Norwegian Institute of International Affairs*(01), 01.

- Erik, R.-K., & Cullen, P. (2017). Understanding Hybrid Warfare. 03.
- Fikirturu. (2022, 09 12). *Enerji fiyatlarındaki artış, yaptırım altındaki Rus ekonomisini nasıl etkiliyor?* 04 2023 tarihinde <https://fikirturu.com/>:
<https://fikirturu.com/jeo-strateji/enerji-fiyatlarindaki-artis-yaptirim-altindaki-rus-ekonomisini-nasil-etkiliyor/> adresinden alındı
- Frederick, B., Povlock, M., Stephen, S., Priebe, M., & Geist, E. (2017). *Assessing Russian Reactions to U.S. and NATO Posture Enhancements*.
- Friedman, O. (2018). *Russian Hybrid War Boom and Political Use*. Oxford (UK), New York, Oxford University Press.
- Gabriel, R. A. (1992). *A Short History of War: The Evolution of Warfare and Weapons*". Report, Strategic Studies Institute U.S. Army War College, Carlisle, PA.
- Gad, E. (1998, 10). Uluslararası sistemi değiştirmenin NATO üzerindeki etkisi. *Uluslararası Politika Dergisi*(134), 29-31.
- Garvenpaa, p. (2014). *Zapad-2013: A View From Helsinki*. <https://jamestown.org/>.
- George, N. . (2008, 10 31). Büyük bir güç olarak Rusya. *Arap Siyaset Bilimi Dergisi*, 2008(20), 21.
- Giles, K. (2016, 05 20). The Next Phase of Russian Information Warfare. <https://stratcomcoe.org/publications/the-next-phase-of-russian-information-warfare/176>, 10-12.
- Glaser, C. L. (1997). The Security Dilemma Revisited. *50*(01), 174-178.
- Glenn, R. W. (2009, 02 03). Thoughts on "Hybrid" Conflict. <https://smallwarsjournal.com/blog/journal/docs-temp/188-glenn.pdf>, s. 54. 4 2023 tarihinde <https://smallwarsjournal.com/blog/journal/docs-temp/188-glenn.pdf> adresinden alındı
- Golani, H. Y. (2011). Two Decades of the Russian Federation's Foreign Policy in the Commonwealth of Independent States: The Cases of Belarus and Ukraine. 40.
- Gray, C. S. (2005, 01 03). How Has War Changed Since the End of the Cold War? 17.
- Gray, C. S. (2005). How Has War Changed Since the End of the Cold War? *The US Army War College Quarterly: Parameters*, 35(02), 27.
- Gurcan, M. (2019). Savaşın Evrimi ve Teorik Yaklaşımlar.
- Gurcan, M. (2019). Savaşın Evrimi ve Teorik Yaklaşımlar. 90.
- Haberturk. (2023, 02 25). *Avrupa Birliği, Rusya'ya yönelik yeni yaptırımları onayladı*. 04 2023 tarihinde www.haberturk.com:
<https://www.haberturk.com/avrupa-birligi-nden-rusya-ya-yeni-yaptirimlar-3568596> adresinden alındı
- Haddad, D. A. (2020). *The Russian Model of the Hybrid War in Ukraine, Options and Bets*. Academic Book Center.

- Hahlweg, W. (1968). *Guerilla Hahlweg, Werner*.
- Hobbes, T. (2012). *Leviathan veya Bir Din ve Dünya Devletinin İçeriği Biçimi ve Kudreti*. (Ç. S. Lin, Dü.) Yapı Kredi Yayınları.
- Hoffman, F. (2009). Hybrid Warfare and Challenges. (52), 39.
- Hoffman, F. (2014, 06 28). On Not-So-New Warfare: Political Warfare vs Hybrid Threats.
- Hufbauer, G. C., Schott, J. J., Elliott, K. A., & Oegg, B. (2007). *Economic sanctions reconsidered*. DC: Peter Institute for International economics.
- Jacobs, A., & Lasconjarias, L. (2015, 04). NATO's Hybrid Flanks: Handling Unconventional Warfare in the South and the East. (112), 03.
- James E. Dougherty, R. L. (2001). *Contending Theories of International Relations*. New York: Harper Collins publisher, 5th.
- Johnson, D. (2015, 04). Russia's approach to conflict: implications for NATO's deterrence and defence. (111), 02.
- Jung, H. (2019, 01 01). The Evolution of Social Constructivism in Political Science: Past to Present. *SAGE Open*, 09(01).
- Kaddoura, E. (2014). The centrality of geography and control of the eastern gate to the west: Ukraine is a focus of conflict. *siyasatarabiya*(09), 53.
- Kaldor, M. (2012). *New and Old Wars* (Cilt 3).
- Kaldor, M. (2012). *New and Old Wars*. UK: Polity Press, 3. Baskı, Kindle Version.
- Kaldor, M. (2019, 10 14). *Peacemaking in an Era of New Wars MARY KALDOR*. 1 2022 tarihinde <https://carnegieeurope.eu/?lang=en>: <https://carnegieeurope.eu/2019/10/14/peacemaking-in-era-of-new-wars-pub-80033> adresinden alındı
- Karabayram, F. (2011). *Güney Kafkasya Jeopolitiğinde Rusya Gerçeği*.
- Karabulut, A. N. (2016). Eski Savaş, Yeni Strateji: Rusya'nın Yirmibirinci Yüzyıldaki Hibrit Savaş Doktrini ve Ukrayna Krizi'ndeki Uygulaması. *13*(49), 35.
- Karabulut, A. N. (2016). Uluslararası ilişkiler teorileri uluslararası sistemi ve bu sistem içindeki aktörlerin birbirleri ile olan ilişkilerini açıklama çabası içerisindedir. Devletler arası ilişkilerin ayrılmaz bir unsuru olan savaş teorilerin ilgi odağı olagelmıştır. Bu nokt. *Uluslararası ilişkiler*, 13(49), 25-42.
- Karabulut, B. (2017, 08 23). Uluslararası İlişkilerde Savaş Olgusunun Yaşadığı Dönüşüm: Hibrit Savaş ve Rusya Örneği. *Karadeniz Araştırmaları XIV/55 - Güz*, 119.
- Khatib, H. (2021, 08 17). *Liberal and constructivist theory in international relations*. 04 2022 tarihinde <https://www.sasapost.com/>: <https://www.sasapost.com/opinion/liberal-and-constructivist-theory-in-international-relations/> adresinden alındı

- Khinkulova, O. E. (2021, 12 25). <https://www.bbc.com/arabic/world-59772108>. 3 2021 tarihinde <https://www.bbc.com/arabic>: <https://www.bbc.com/arabic/world-59772108>. adresinden alındı
- Kirby, P. (2022, 11 16). *Has Putin's war failed and what does Russia want from Ukraine?* 12 2022 tarihinde www.bbc.com/new: <https://www.bbc.com/news/world-europe-56720589> adresinden alındı
- Kirshner, J. (1997). The microfoundations of economic sanctions. *Security Studies*, 6(3), 32.
- Kofman, M., & Rojansky, M. (2015, 04). A Closer look at Russia's "Hybrid War". (07), 02.
- Kofman, M., & Rojansky, M. (2015, 04). A Closer look at Russia's "Hybrid War". (07), 02.
- LallyJuly, K. (2011, 06 25). *U.S. puts Russian officials on visa blacklist*. 12 2022 tarihinde <https://www.washingtonpost.com/>: https://www.washingtonpost.com/world/europe/us-puts-russian-officials-on-visa-blacklist/2011/07/25/gIQArcTbZI_story.html adresinden alındı
- Lind, W. . (1989). The Changing Face of War: Into the Fourth Generation. *Marinr corps gazette*, 73(10), 23.
- lind, w. .. (1989). The Changing Face of War: Into the Fourth Generation. 10(73), 23.
- Lippo'nun, R. N. (2008). *A Cultural Theory of International Relations*. Cambridge: Cambridge University.
- Lippo'nun, R. N. (2013). *he Past and Future of War*. (t. D. Ali, Dü.) bilgi faktörü.
- Mansoor, P. R. (2012). *Hybrid Warfare*. New York: Cambridge University Press.
- Mansoor, P. R. (2012). *Introduction Hybrid Warfare in History*. New York: Cambridge University Press.
- Martinez, L. (2014, 03 04). *Russia Launches ICBM Despite Rising Tensions*. 2 2023 tarihinde <https://abcnews.go.com/>: <https://abcnews.go.com/blogs/politics/2014/03/russia-launches-icbm-despite-rising-tensions/> adresinden alındı
- Mccuen, C. J. (2008, 04). "Hybrid wars". https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/military-review/Archives/English/MilitaryReview_20080430_art017.pdf.
- Michelle Toh, J. O. (2022, 12 28). *The list of global sanctions on Russia for the war in Ukraine*. 4 2023 tarihinde <https://edition.cnn.com/2022/02/25/business/list-global-sanctions-russia-ukraine-war-intl-hnk/index.html> adresinden alındı
- Morelli, V. L. (2007, 01 03). Ukraine: Current Issues and U.S. Policy. <https://sgp.fas.org/crs/row/RL33460.pdf>, 33.
- Mustafa, M. (2013, 12 01). *Turuncu Devrim.. Ukrayna'da "İki Kiblenin Çatışması" Turu*. 10 2022 tarihinde <https://www.aljazeera.net/live>: <https://www.aljazeera.net/amp/news/2013/12/1/%D8%A7%D9%84%D8%AB%D9%88%D8%B1%D8%A9->

%D8%A7%D9%84%D8%A8%D8%B1%D8%AA%D9%82%D8%A7%D9%84%D9%8A%D8%A9-%D8%AC%D9%88%D9%84%D8%A9-%D9%81%D9%8A-%D8%B5%D8%B1%D8%A7%D8%B9 adresinden alındı

Navalny, A. (2022, 10 07). *Russia's jailed vociferous Putin critic*. 12 2022 tarihinde [www.bbc.com: https://www.bbc.com/news/world-europe-16057045](https://www.bbc.com/news/world-europe-16057045) adresinden alındı

Neag, M. M. (2016). A New Typology Of War – The Hybrid War. *81*(01), 17.

Nefs, B. (2014, 03 17). *Ukrayna krizi Avrupa'da yeniden çatışmaya yol açıyor*. 01. 12 2022 tarihinde <https://studies.aljazeera.net/ar:https://studies.aljazeera.net/ar/reports/2014/03/201431710531266222.html> adresinden alındı

Nemeth, W. J. (2002, 06). *Future war and Chechnya : a case for hybrid warfare*. https://calhoun.nps.edu/bitstream/handle/10945/5865/02Jun_Nemeth.pdf?sequence=1&isAllowed=y*.

Nemeth, W. J. (2002, 06). Future war and Chechnya : a case for hybrid warfare. *Master Theses*, s. 61-62.

Newman, E. (2004). The 'New Wars' Debate: A Historical Perspective is Needed. *35*(2), 174-175.

Newson, R. (2014). Counter-Unconventional Warfare Is the Way of the Future. How Can We Get There? *Counter-Unconventional Warfare. White Paper, United States Army Special Operations Command*.

NMS. (2015). *The National Military Strategy of the United States of America*. 1 2023 tarihinde https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Publications/2015_National_Military_Strategy.pdf adresinden alındı

O'Hanlon, M. (2014, 04 17). NATO After Crimea How the Alliance Can Still Deter Russia . www.foreignaffairs.com. <https://www.foreignaffairs.com/articles/baltics/2014-04-17/nato-after-crimea> adresinden alındı

O'Lear, S., & Biersack, J. (2014, 10 08). The geopolitics of Russia's annexation of Crimea: narratives, identity, silences, and energy. *55*(03), 252-253.

Organization, N. A. (2015, 03 23). *Zero-Sum? Russia, Power Politics, and the post-Cold War Era*. 02 2022 tarihinde NORTH ATLANTIC TREATY ORGANIZATION: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_118347.htm adresinden alındı

Ömer, N. (2014, 03 03). *Ukrayna, Doğu ile Batı arasında yeni bir çatışmaya açılan kapıdır: Avrasya birliği için Kremlin ile karşı karşıya gelen Avrupa Birliği ve Amerika*. 11 2022 tarihinde <https://www.albasrah.net/index.php>. adresinden alındı

Öztürk, T. (2022, 04 02). *Yaptırımlar ve tuhaflıklar... Rus halkının savaşa bakış açısı değişti mi? Putin'e destek nasıl?* 04 2023 tarihinde

<https://www.hurriyet.com.tr/>: <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/gariplikler-putine-mi-yarar-42015272> adresinden alındı

Perovic, J., Perovic, J., Orttung, R. W., & Wenger, A. (2009). *Russian Energy Power and Foreign Relations*. Implications for Conflict and Cooperation.

Peskov. (2015, 10 23). *Syria's future needs dialogue with Assad*. 1 2022 tarihinde www.bbc.com: <https://www.bbc.com/news/av/world-europe-34615198> adresinden alındı

Press Toal, G. (2017). *Near Abroad: Putin, the West and the Contest over Ukraine and the Caucasus*. Oxford University.

Rácz, A. (2015). Russia's Hybrid War in Ukraine. 43.

Reichborn-Kjennerud, E., & Cullen, P. (2017). Understanding Hybrid Warfare. 10.

Reichborn-Kjennerud, E., & Cullen, P. (2017). Understanding Hybrid Warfare. 14.

Renz, B., & Smith, H. (2016). Russia and Hybrid warfare - going beyond the label. *Aleksanteri Papers*(01), 01.

Richard, S. (2014). *Putin Redux: Power and Contradiction in Contemporary Russia*.

Rodgers, P. (2006). *Understanding Regionalism and the Politics of Identity in Ukraine's Eastern Borderlands*. Published online by Cambridge University Press: 2008.

Rogin, J. (2012, 03 12). *McFaul: No human rights bill trade for granting Russia top trade status*. 12 2022 tarihinde <https://foreignpolicy.com/>: <https://foreignpolicy.com/2012/03/12/mcfaul-no-human-rights-bill-trade-for-granting-russia-top-trade-status/> adresinden alındı

Rose, G. (1998). Review: Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy. 52(01), 149-150.

Safran, Z. (2019, 10 13). *Alexander Dugin ve Çok Kutupluluğun Yükselişi*. (A. B. -A. Programs, Prodüktör) 2 2020 tarihinde [برامج الميادين - Al Mayadeen Programs: https://youtu.be/M6j6SjW42QM](https://youtu.be/M6j6SjW42QM) adresinden alındı

Sakaguchi, Y., Akimoto, S., & Yamazoe, H. (2015). *Russia: Ukraine Crisis Destabilizing Russia's Geopolitical Position*. The national institute for defense studies, (Tokyo: The Japan times: East Asian Strategic Review, 1st edition, 2015).

Salam, S. A. (2012, 04 16). Soğuk Savaş sonrası Rus stratejisinin ana yönleri. *Uluslararası Çalışmaların Köprüleri*, 7.

Salameh, M. M. (1993, 04). Rusya'nın yeni Commonwealth'teki gelecekteki rolü uluslararasıdır. *Uluslararası Politika Dergisi*, 29(112), 159.

Salim, M. A.-S. (2010). Rus dış politikasında önemli değişiklikler. *Uluslararası Politika*, 2.

Samara, A. (2014, 03 05). *Ukrayna krizinde ekonomi politiğin konumu*. 12 2022 tarihinde <https://kassioun.org/>: <https://kassioun.org/reports-and-opinions/item/6442-2014-03-05-08-17-10> adresinden alındı

- Samhadana, İ. A. (2012). *Rusya'nın Orta Doğu stratejisi (2000-2008), Filistin davasına ilişkin bir vaka çalışması*. El-Ezher Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Gazze.
- Schuurman, B. (2010). Clausewitz and the “New Wars”. 94.
- Scully, D. M. (2014, 03 12). *The United States of America and the Ukrainian Crisis between Russia and the West: The Politics of Double Standards in American Positions*. 3 2023 tarihinde [https://www.ummtto.dz/dspace/bitstream/handle/ummtto/244/%D8%B4%D9%83%D9%84%D8%A7%D8%B7%20%D9%88%D9%8A%D8%B3%D8%A7%D9%85.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://www.marocdroit.com/%D8%A7%D9%84%D9%88%D9%84%D8%A7%D9%8A%D8%A7%D8%AA-%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%AA%D8%AD%D8%AF%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%A3%D9%85%D8%B1%D9%8A%D9%83%D9%8A%D8%A9-%D9%88-%D8%A7%D9%84%D8%A3%D8%B2%D9%85%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%A3%D9%88%D9%83%D8%B1% adresinden alındı</p><p>Shaklat, W. (2016). Putin döneminde yeni Rus stratejisi. <a href=).
- Sharkov, D. (2015, 04 15). *Russia Engaging in 'Hybrid War' With Europe, Says Former NATO Chief*. 04 2023 tarihinde <https://www.newsweek.com/:https://www.newsweek.com/2015/04/24/former-nato-chief-says-europe-hybrid-war-putin-322293.html> adresinden alındı
- TDK, T. D. (2023, 04 15). 04 2023 tarihinde <https://www.tdk.gov.tr/>. adresinden alındı
- Tellal, E. (2008, 06 15). *Rusya Federasyonu'nun dış politikası kavramı*. 01 2022 tarihinde <http://www.kremlin.ru/acts/news/page/514> adresinden alındı
- Tevfik, S. H. (2015). *Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra nükleer strateji*.
- Thiele, R. (2015, 03 01). “Crisis in Ukraine – The Emergence of Hybrid Warfare”. *Berlin: ISPSW Strategy series: focus on defense & International security, series 347*, 03.
- Thornton, R. (2015). The Changing Nature of Modern Warfare. *The RUSI Journal*, 160(04), 40-48.
- Thucydides, T. L. (1996). *A Comprehensive Guide to “The Peloponnesian War”*. (V. D. Hanson, Dü.) (trans. Richard Crawley in 1874): Robert B. Strassler (ed). New York.
- Topsa, İ. (2016). Tarihi Süreçte Rusya-Türkiye İlişkileri. *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*(02), 44.
- Townshend, C. (2000). *The Oxford History Of Modern War*. New York: Oxford University Press.
- Townshend, C. (2000). *The Oxford History Of Modern War*. Oxford University Press.

- Tuicakademi. (2011, 06 04). *Rusya Federasyonu'nun Dış Politikası*. 7 2022 tarihinde <https://www.tuicakademi.org/>: <https://www.tuicakademi.org/rusya-federasyonunun-dis-politikasi/> adresinden alındı
- Tüysüzöğlü, G. (2016). Ukrayna, Başarısız Bir Devlet Mİ? *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 13(49), 47-78.
- Vahid, M. (2014, 03 05). *Ukrayna arenası.. Yeni Rus-Batı çatışmasının özellikleri!* 3 2023 tarihinde <https://www.sudaress.com/>: <https://www.sudaress.com/hurriyat/144978> adresinden alındı
- Yapıcı, M. İ. (2010). *Rus Dış Politikasını Oluşturan İç Etkenler*.
- Yapıcı, M. İ. (2010). *Rus Dış Politikasını Oluşturan İç Etkenler*.
- Yapıcı, M. İ. (2010). *Rus Dış Politikasını Oluşturan İç Etkenler*. USAK.
- Zaid, A. M. (2014, 03 26). *Ukrayna krizi ve yeni soğuk savaş. uluslararası gerçekliğin anlaşılması*. 10 2022 tarihinde www.fateh-gaza.com: <https://www.fateh-gaza.com/post/32085> adresinden alındı
- Qalajieh, V. H. (2016). *Avrasya Rusya - Başkan Vladimir Putin'in zamanı*.
- Qalajiyah, V. H. (2016). *Başkan Vladimir Putin yönetimindeki Avrasya Rusyası* (Cilt 01).
- Wahab, D. S. (2015, 04 15). Neden ortaya çıkıyorlar.. ve nasıl yönetiliyorlar.. ve silahlı çatışmalar ne zaman sona erecek? *Etkinlik trendleri*(09), 21.
- Walker, R. (1998, 12 01). *Spec Fi: The United States Marine Corps and Special operations. Master's thesis*, s. 4-5.
- Woehrel, S. J. (2008). *Ukraine: Current Issues and U.S. Policy*.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : Areej Ahmed Dawood AL-nuaimi

Uyruğu : Irak

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek lisans	İstanbul Gelişim Üniversitesi	Öğrenci
Lisans	Dicle Üniversitesi	2012 / 2016
Lise		

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2017 / 2018	Bağdat	Avukat

Yabancı Dil

Arapça , İngilizce

Yayınlar

Hobiler

Kitap okuma , Yüzme .

